

SIRP

EESTI KULTUURILEHT

hind 8 krooni

reede, 5. veebruar 1999

number 5 (2758)

HARRI ROSPU

Ensemble Baroque de Nice jõudis festivalile Prantsuse Kultuurikeskuse toel. Viimane tutvustas külalisi kui Prantsusmaa Hortus Musicust, seda nii ansamblite tegevusloo ja tähenduse mõttes kui ka prantslaste liidri Gilbert Bezzina (pildil) vaimses ja isegi välises läheduses siinse varajase muusika isa Andres Mustoneniga.

Nädalapäevad elevust hoidnud X barokkmuusika festivali jätkub veel kolmeks öhtuks. Täna Estonia kontserdisaali ja

homme Nigulistesse on oodatud peenkunsti nautijad – esimestele mängivad varajase muusika interpretatsiooni suveräänsed liidrid Gustav Leonhardt ja Barthold Kuijken Bachi sonaate ja süite, teistele noorema põlve särav flötist Patrick Gallois Telemanni soolofantaasiasid. Volüümse baroki kogu mitmekülgsus peaks avanema festivali pühapäevasel lõpugalaal, kus laval juba hea traditsioonina koos nii korraldavad hortuslased kui ka kallid külalised.

Täna lehes

Unt lugeja alahindamisest, Talve idanaabri sikumänguhüpetest. Lk. 2/ Herkel Vahtrest; Aasalo Venemaast; Barthes Dominicist. Lk. 3, 18/ Veneetsia tulekul. Lk. 7/ EMN vaeb Sirp eri. Loomingu silm; Õigem Valem; kõige parem autor. Lk. 11 – 14 muusikaelu. Lk. 8 – 9/ Mutt kriitikast. Lk. 15/ Kärk filmiaastast 1998. Lk. 16/ AEFi raha. Lk. 21.

Ah, ega rahvas nii loll ka ole

Aeg-ajalt tekib tahtmine lugeda raamatuid, kuid mulle isiklikult pole ükskõik, mis raamat see on. On seda ja teist ju loetud ka, kuid vahel mõtlen nende peale, kes veel suurt midagi lugenud pole. Mõnigi neist tahaks raamatuid. Aga kust neid raamatuid võtta?

Hea küll, internetist võib ju hädakorral raamatute väljatrükke saada, kuid laialivalgud paberikuhi ei asenda ikkagi raamatut. Igasugu koopiad annavad vaid asjatundmise illusiooni, sest keegi ei viitsi neid pärast kaustadest välja otsida. Kes siis loeks internetist Aries-Duby viiekõitelist "Argipäeva ajalugu"? Õige küll, lõppude lõpuks saab raamatuid ka kataloogist tellida, tuttavatelt laenata või suletud kogudesse tungida, aga see on kõik kuidagi kramplik ega asenda spontaanset raamatuostmist. Õpihimuline nooruk ei teagi neid otsida.

Peaaegu kümmekonna iseseisvusaasta jooksul on siiski imelik, et Eestisse pole saadud ühtki korralikku raamatupoodi. Kõigi muude infomuretsemise viiside kõrval kuluks niisugune asi ka ära. Kui palju on igasuguseid ehte- ja kosmeetikakaubamajasid! Isegi liiga palju, nii et paljude äri kiratseb. Aga raamatud (ja ka CD-ROMid) – võta näpust!

Arvatavasti ei saa meil kunagi olema sellist raamatupoodi, nagu on näiteks (kui lähimatest naabritest rääkida) Akateeminen Kirjakauppa Helsingis või samasugune Stockholmis, meid on liiga vähe ja lugejaid veel vähem. Kuid praegune olukord on siiski alla igasugust kriitikat.

Pean silmas eelkõige võõrkeelsete raamatute kättesaadavust, sest ka suurtest raamatukogudest ei leia naljalt olulisemaid raamatuid, mis määravad nii-öelda ajastu palgejooned. Vähemalt poest võiks neid ju saada.

Aga seal pole neid! Ja kui erandina midagi ongi, siis paigutatakse see kuskile alla või üles riulile ilma mingi süsteemita, sopakas segamini reportaažiga, lasteraamat matemaatikaõpikuga.

Jah, tõsi, mõnes poes leidub vahel üht-teist, kuid see on väga juhuslik. Erandina on saada venekeelset, praegu ju tõlgitakse vene keelde peaaegu kõik oluline, ja mind isiklikult on see paljus aidanud. Näiteks Narva maanteel peda vastas on kaks head vene raamatupoodi, kus kohtan tihti ka oma veel arenemisvõimelisi sõpru. (Hiljutigi ostsin seal kandist spontaanselt Gerard Genette'i kahekõitelise teostekogu ja Umberto Eco "Puuduva struktuuri.")

Kuid saksakeelset kirjandust pole peaaegu üldse, ja ingliskeelsetest domineerivad kolmanda- või neljandajärgulised romaanid, mida keegi ei tunne ja mida keegi ka ei osta. Miks neid sisse tuuakse, kui neil minekut ei ole? Samas annab see põhjuse öelda, et näe, võõrkeelseid raamatuid ju ei osteta.

Kes see jama ikka ostab? Banaalne tüüp ei hakka ometi võõrkeeles lugema, isegi hea, kui ta ühest eestikeelsest sopakast aastast jagu saab. Temale sobivad rohkem telekas ja kollased lehed.

Ent kui lollid kõrvale jätta, selgub, et kõrvalejätuid polegi nii palju. Inimesed on targemad kui arvatakse. Ka kirjastajad lähevad liiale naiste- ja seiklusromaanide avaldamisega. Ega meie rahvas polegi nii rumal. Tõsi, debiilikuid kohtab siin ja seal, kuid edasipüüdlikumad on aru saanud väärtkirjanduse vajalikkusest. Haritud naine või mees loeb meelsalt ülevaatlikke, meie aja probleeme ja põhiteooriaid puudutavad teoseid. Olgu ülialaste raamatutega nagu on, kuid ka aimelisi suurteoseid on ju olemas! Õige äri-mehe ei põlga ära John Rawlsi ja peenemat sorti erotomaan Robert van der Guliki hiina seksuaalteooriat. Tõsine spetsialist võtaks heameelega kätte näiteks mõne Paul Kennedy või Frances Yatesi või Elias Canetti või Joseph Campbelli või Hannah Arendti või Colin Wilsoni või Norman Daviesi või Hillel Schwartzi või Alice Milleri või kurat teab kelle raamatu. Huvit oleks suurem, kui me arvame.

Ja huvi tuleb ka tekitada. Näiteks – tuleme ühiskonnast, millest meil õieti ülevaadet pole, sest oleme ise seal sees olnud. Et teadvustada, mis see oli, oleks meil vaja oma lähimineviku analüüsi! Näiteks François Furet' "Ühe illusiooni lõpp" oleks lausa kohustuslik lugeda. Või Paul Johnsoni "Moodsa maailma ajalugu". Või Felipe Fernandez-Armesto "Millennium". Või ka Alain Besanconi "Leninismi intellektuaalsed juured." Veider, et Karl Popperi "Avatud ühiskonda ja tema vaenlasi" pole saada. (Avatud Eesti Fond ju on!) Või Zbigniew Brzezinski "Suurt läbikukkumist." Või isegi mõnd Raymond Aroni teost. Või seda ja seda ja seda ja seda...ja seda.

Ma ei ütle, et need peaksid ilmtingimata eesti keeles olema (Furet ja Popper küll peaksid), aga neid ei saa ka poodidest ja enamikku neist pole ka eesti suurtes raamatukogudes. Ometi on nüüd need ja teised raamatud lubatud!

Mitte ainult ajalehetoimetajad, vaid ka info sisetoojad (raamatukaupmehed, raamatukogupidajad ja kirjastajad) alahindavad meie rahvast, topides neile ainult sopakaid ja poppi. Kui palju võib! Nad peaksid olema juba aru saanud, et ainult need enam ei lähe.

Siin lehes on juba tähelepanu juhitud, et meid ümbritsevasse kaosesse tekivad organiseeritud pesakesed, vaimukorallid. Infoäri peaks seda kristalliseerumisprotsessi toetama. Kindlasti võidaks ta ka rahaliselt.

MATI UNT

Idanaabri kodakondsus- poliitika kukerpallid

Pärast nn. Oktoobrirevolutsiooni põgenes Venemaalt muuhulgas Eesti ja Soome kaudu kümneid tuhandeid inimesi. Soomes oli 1920. aastate alguses umbes 30 000 vene põgenikku, kes tasapisi kas assimileerusid või rändasid edasi läände. Kokku põgenes välisriikidesse umbes kolm miljonit endise Venemaa kodanikku. Väga varsti olid nad ka endised kodanikud, sest Nõukogude Liit tegi neist oma korraldustega kodakondsuse isikud. See oli ka üks olulisemaid põhjusi, miks Rahvasteliidu otsusel hakati andma välja nn. Nansen'i passe. Niisiis tahtis N. Liit 1920. aastate alguses vabaneda umbes kolmest miljonist inimesest, keda ta oleks võinud ju pidada oma kodanikeks – iseasi on see, et paljud põgenikud ei tahtnudki N. Liiduga tegemist teha.

Teise maailmaõja lõpul voolasid põgenikud jälle kord idast läände. Kuid nüüd oli N. Liidu suhtumine millegipärast diametraalselt vastupidine kui veerand sajandit varem. Balti põgenikud ei pidanud ennast ise N. Liidu kodanikeks, kuna see kodakondsus oli vägisi peale surutud. Kollektiivne natsionaliseerimine on ka rahvusvahelise õiguse vastane tegu. Kuid nüüd ei vabastanud N. Liit ühepoolset põgenikke oma kodakondsusest nagu pärast Esimest maailmasõda. Põhjus oli arvatavasti see, et N. Liidu kodakondsusest vabanemistaotluse puhul taheti põgenik sundida kõigepealt tunnistama, et ta ise peab ennast N. Liidu kodanikuks – mida keegi vähemalt mulle teada olevalt ei teinud. Kuid ka selles poliitikas peitus vastuolu, sest pärast nn. repatrieerimispoliitika hääbumist algas 1950. lõpus ja 1960. alguses teine taktika: kodumaaga kultuurisuhete arendamise taktika, kuid siin pööras toonane kodakondsuspoliitika oma mõju vastupidiseks. Näiteks Rootsi teatas põgenikele oma kodakondsust andes, et Rootsi ei saa pakkuda diplomaatilist kaitset juhul, kui asja-

omane isik sõidab riiki, mis peab teda enda kodanikuks. Ning see teadmine pärssis kindlasti Eesti külastamist. Rootsis Eesti kodanike perekonda sündinud noormees oleks näiteks võidud võtta Eesti külastamisel N. Liidu sõjaväkke.

Okupeeritud Eestist või N. Liidust abielu kaudu või muudel põhjustel väljasõitmisloa saanud vähestel inimestel võttis sageli aastaid paberisõda ja närvikulu, et N. Liidu kodakondsusest ametlikult vabaneda, mis omakorda on enamikus riikides eeldus selleks, et oma kodakondsust anda.

Omaette fenomen olid N. Liidust väljasaadetud dissidendid, kellelt väljasaatmise hetkel võeti ära N. Liidu pass ja kodakondsus. Sellistel juhtudel käis asi välkkiirelt.

Praegu on aga olukord säärane, et Balti riikidelt nõutakse toepolkodakondsuse lubamist ja venelastele lihtsustatud tingimustel Eesti kodakondsuse andmist.

Kokkuvõttes on venelaste kodakondsuspoliitikas pehmelt öeldes raske leida mingit järjepidevat loogikat. Kord annad, kord võtad, teinekord ei võta kiuste, kord vabastad, teinekord ei vabasta.

Mingisugune väike taustmõttekone sellele kõigele leidub aga kirjapanduna NSVL kriminaalkodeksis. Ebaseadusliku piiriületamise eest ilma välismaale jäämise eesmärgita sai toona maksimaalselt kolm aastat vabadusekaotust. Kui ebaseadusliku piiriületamise eesmärgiks oli aga välismaale jäämine, oli maksimumkaristus kahte aastat vabadusekaotust koos vara konfiskeerimisega. Mõista, mõista, mis see on? See on riigi omandiõigus inimesele, seega puhtavere-line feodalism.

JUHAN TALVE

Poliitika edevuse laad

Meediaühiskond võimaldab inimese kuulsusel levida kiiremini ja kaugemale kui kunagi varem ning samas vajab ning toodab kuulsusi. Ei tea, kui paljud emad on juba ristinud oma tütrekesed Monicaks?

Kuulsuse mõiste üha avarneb. Veel veerand sajandi eest olid kuulsusteks riigitegelased, filminäitlejad, poplauljad, tippsportlased, ka üksikud kunstinimesed, miljonärid ning sarimõrtsukad. Seejärel hakkasid kiiresti lisanduma telesaatejuhid, modellid ja paljud-paljud teised, muuhulgas ka terroristid. Ühiskondlik elu homogeniseerub: poliitika, kunst, mood, sport, *showbusiness* jne. sulavad ühte ja relativeeruvad vastastikk. Meedia kõikeõgivuse tõttu muutub näiteks piir puhta ja räpase vahel pea olematuks. Mõlemad on staarid: niihästi kurjategija kui prokurör.

Meedialeegi paistel sigib ja sirgub ka igasugu poliitikavärde või huligaanpoliitikuid. Teadmine, et su sõnad ja teated su tegudest võivad jõuda hetkega üle planeedi, paneb nõrganärvilistel ja väiksema sisemise kultuuriga võimuritel pea pööratama. Ja maakeral on palju paiku, kus pädeva kultuuriga võimureid annab veel otsida.

Siin taustal tuleks vaadelda ka üksikisiku rolli maailmas. Ühtpidi on see vähenenud. Kui tähtis poleks ka Ameerika president, sealne ühiskond jääb sajabrotsendilise kindlusega püsima ka siis, kui tulnukad konkreetse presidendi rõvõiksid. Teisalt aga paistab üksikisik muutuvat järjest tähtsamaks. Meedia aitab sellele päris kindlasti kaasa. Inimsoo üks hirmukujutelmi oli vahepeal tuumasõda, mille on vallandanud imiku või hullu sõrme juhuslik vajutus. Nüüdisaja "väikeseks õuduseks" on terrorism. Nii era- kui riiklik. Terroristil on alati valged malendid. Aga et iga inimese elu on vähemasti läänemaailmas järjest olulisemaks kuulutatud, siis tehakse kõik, et partii üldse ära jääks.

Kui kamp terroriste on võtnud pantvange, oleks ju kõige kindlam nad üheskoos puruks pommita-

da. Aga selle asemel astutakse ruuporite ja raadio kaudu läbirääkimistesse.

Selle üks põhjus on psühholoogiline. See ajab terroristide pea natuke segi. Eriti siis, kui vastaspool on kõrge positsiooniga isik. Terroristid võivad olla päris lihtsad vennikesed, ja korraka räägib nendega kindral ise. See pehmendab neid ja uinutab valvsust. Mõtle, minuga rääkis kindral! Ise täitsa lihtne lambakarjus! Annab lastelastele-ge meenutada, kuidas vanaisa terrorist oli.

Eelnenud skeem maksab ülimalt ka riikliku taseme kohta.

Ekshibitsionismi lained löövad mõnegi nüüdisaja kriisikolde kohal kokku. Võtame või Balkani. Kas oleks mingil Milosevicil, kommunismiaja tarikal, kunagi olnud võimalust naudida säärast tähelepanu nagu praegu? Ta on ju silmanähtavalt õnnelik, kuidas selle maailma vägevad manitsevad teda nagu ülekatte läinud koolipoissi. Ära tapa muslimeid, ära tapa albaanlasi jne.! Kui veel tapad, siis tuleme ja teeme ata-ata. Aga ei tule keegi. Vägevad on väga mures ja ei saa tarika pärast und. Neli NATO kindralit tahtsid tulla temaga vestlema nagu vanaaja targad Jeesus-lapse söime juurde. Milosevicit kantakse nagu sitta pilpa peal. Ta peab riigipeadega diskussioone oma häbematus üle ja need kohtlevad teda nagu võrdset. Ta olekski nagu suur poliitik. Püha jumal. Häbematus aina kasvab ja edevus kohub.

Milosevic pole kaugeltki ainus. Kümnetes paikades üle ilma leidub väikesi hõimujuhtidest diktaatoreid, kes värisevad õnnest, kui BBC, VOA, CNN või mõni teine globaalne infokanal hommikul teavitab maailma, mitu vastassuguharu last ja vanakest nad teise ilma saatsid ja mis lora nad selle ettekäändeks luiskasid. Nad on õnnelikk. Kui diktor püüdlukult nende nime välja hääldab. Avalikustamine on ju äärmiselt vajalik, aga samas toidab see sadade lurjuste edevuse laata.

MIHKEL MUTT

Daidalose pikka meelt

Lauri Vahtre. Teine lugemine.
Virgela, Tallinn 1998. 204 lk.

Vahtrel on olnud kirjutada palju. Temalt on ilmunud ajalooõpikuid, akadeemilisi ja esseistlikumaid käsitlusi inimesest, ajast ja kultuurist: "Eestlase aeg" (1991), "Teekond läbi aja" (1992), "Euroopa – päästepaat või uppuv laev?" (1993), "Vabanemine" (1996) jt. Lisaks äsja ilmunud artiklikogumikule on autoril trükkivalmis saanud ka noorpõlvememuaarid aastatest 1975 – 1984. Peale selle ilmub Vahtrel peaaegu iga nädal ajakirjanduses mõni poliitika- või kultuurikommentaari; ja kui mitte seda, siis kasvõi pisike lugejakiri.

Vahtrel on alatasta ütlemist, kui talle mõni asi ei meeldi. Tema reaktsioon on kiire, spontaanne, aus ja tihti kompromissitu. Pikemate kirjatööde puhul on muidugi rohkem aega iga sõna kaaluda ja nii on Vahtre sulest sündinud silmapaistvalt palju harivaid kirjutisi, kus on rohkem tõdemusi kui poleemikat ning mis ei anna ka ise erilist põhjust vastuvaidlemiseks. Kui autorile midagi ette heita, siis mõnede teemaarenduste lõpetamata jätmist. Näiteks kuuest paljulubavast Euroopa-ainelisest esseest koosnev "päästepaadi"-kogumik mõjub kokkuvõttes suurejoonelise eskiisina, millest alles pikema süvenemise korral võiks välja kasvada põhjanev käsitlus. Seda pole autor paraku ette võtnud.

Ja samas – kas pole just esseistika Vahtrele kõige sobivam žanr? Kaasakiskuv sulg, eruditsioon mitmel alal ning oskus leida ootamatuid seoseid teevad Vahtrest loetava autori. Erinevates väljaannetes ilmunud artiklite avaldamine ühtede kaante vahel on nea kokkuvõtte sellest, mida on Vahtrel oma lugejatele öelda. Selline kogumik on vahekokkuvõtte tegemiseks selgelt parem kui milline tahes varem ilmunud raamatutest, sest need lähevad igaüks oma rada, aga esseistika kasvab paratamatult mitmesse harusse, nii et kogu mõttepuu saab tervikuna nähtavaks. Välja on jäänud vaid väga päevapoliitilised kirjutised, mida autor – kui pealkirjast kinni hakata – pole pidanud teise lugemise vääriliseks.

Katse erinevatel eesmärkidel kirjutatud tekste mingi loogika järgi klassifitseerida on tänamatu. Vahtre on siiski väga tõsiselt katsetanud, jaotades raamatu koguni viieks erinevaks osaks. Kummati ei taga see veel täielikku ühtlust. Näiteks esimese osa ("Midagi ajaloost") ja kogu raamatu avatekst "Nüri võitlus lohega", mis käsitleb aastatel 1979 – 1983 tegutsenud Noor-Tartu rühmitust, on hoopis teisest puust kui sellele järgnevat uurimusliku dominandiga artiklid eestlaste muinasusust või seltsiliikumise osast Eesti riikluse sünnis. Kuid olles selle etteheite välja öelnud, võtan kohe poole tagasi: Noor-Tartul on Vahtre vaimses kujunemises nii tähtis koht, et see meenutustekst sobib kõigi järgnevate tekstide avaakordiks vägagi hästi.

Muidugi pole Vahtre Eesti asja ajaja mitte üksnes Noor-Tartuga seoses, vaid ka nii enne kui pärast seda – lausa sünnipäraselt ja elukutseliselt. On suur õnn, kui sellised inimesed on nii avara mõistusega nagu Vahtre. Sellele vaatamata ei saa ma lahti tundest, et just raamatu teine osa "Eesti asjast" on veidi igav ja lohisev. Kahtlemata on igal siin avaldatud tekstil õigustus, eriti arvestades esmailumise aega ja kohta, ja peaaegu kõik, mis Vahtre räägib, on sulatõsi, kuid kogumikus tervikuna kutsub rahvusliku idee ülikontsentratsioon esile mõnetise tempolangu.

Pilt paraneb kolmandas osas, mis klaarib arveid vene võimuga. Vahtre teab ühte kui teist vene kirjandusest, samuti tsiteerib ta sobivas seoses Orwelli või kuulsat vene ajaloolast Kljutševskit. Hea esseisti fa-

buleerimisoskus pääseb maksvusele. Ja kiitkem Vahtret kasvõi selle eest, et ta üritab käibe le tuua tsiviilokupatsiooni mõiste. On ju Eesti, sõltumata otsese sõjalise okupatsiooni lõppemisest, ka praegu Venemaalt lähtunud tsiviilokupatsiooni ohver, kusjuures kõik tekkinud probleemid on jäetud Eesti, mitte Vene võimude lahendamata.

Raamatu neljanda, Euroopat puudutava osa kohta on kõige vähem öelda. Iseenesest pole neil kolmel kõhnal tekstil ju häda midagi ning raadio jaoks kirjutatutena on nad isegi väga head. Kuid mõeldes Vahtre juba ilmunud raamatukesele Euroopa päästepaadist või uppuvast laevast, tundub siin tegemist olevat loputusveega, kus pikem purjetamine välja ei tule. Just "päästepaadi"-tekstide lisamine andnuks "Teise lugemise" puhul kokkuvõttes kiiduväärse tulemuse.

Viimasesse ja viimasesse ossa on paigutatud need tekstid, mida mujale paigutada oli raske. Mõnede reservatsioonidega võib siinsete artiklite peateemaks pidada kulturoloogiat, ent autori määratlus läheb veidi teist rada: "Suured mured ja muud". No olgu siis mured, igatahes on mõned selle osa tekstid vägagi tuumakad. Avar teemavaldkond mõjub minu arvates Vahtre kirjatööde kvaliteedile paremini kui kitsalt Eesti asja ajamine. Ja kes veel ei tea, et autori lemmikraamatute hulka kuuluvad Dumas' "Kolm musketäri" ja Bulgakovi "Meister ja Margarita", see saab neist viimastest artiklitest sellegi teada.

Lisaks tabavatele paralleelidele ilukirjanduse ja elu vahel köidavad tähelepanu mõned suurejoonelised katsed visandada kultuuris domineerivaid süzeid. Näiteks essees õilsast mässajast, kelle prototüüpideks on vanakreeka Ikaros ja Vilde Väljaotsa Jaan, on varjul teravmeelselt asetatud probleem, mis vääriks vaat et monograafiat. Nimelt on lääne kultuuris, eriti kirjanduses ja filmikunstis, levinud arusaam õilsast mässajast, kel tuleb taluda vanameelsete ja kitsarinnaliste ebaõiglasi hoobe. Väheseid selle kangelasüübi vastandeid on "Kolme musketäri" Athos, kes mitte ei võitle vanameelse ühiskonna vastu, vaid on ise vanameelne õilis üksikisik. Ja Vahtre märgib, et ettevaatamatult oma tiivad kõrvetanud Ikaros oli kreeklaste meelest niisama napakas tulipea nagu Heliose kuldse kaarikuga uperkuuti sõitnud Phaethon ning niisuguste tegude õilistamine on uus-aja arutu temp.

Hävitavat hinnangut Ikarose teguviisile kohtame veel teiseski Vahtre artiklis. Võib-olla pakitseb Ikarose probleem millalgi pikemat lahtikirjutamist. Autor ise asetab end pigem Athose, mitte mingil juhul õilsa mässaja positsioonile. Kuid on ju Vahtre isegi nooruses mässanud – kui mitte muu, siis vähemalt vene võimu vastu. Siin tahaksin küll veidi noorema põlvkonna kaaslasena õigustada: vaat see oli hoopis teine asi!

Pelgalt Guénoni tsiteerimise pärast õilsaid mässajaid taunivas artiklis ei tuleks Vahtret veel pidada paadunud traditsionalistiks. Ise on ta innustusega kõnelnud hoopis XXI sajandi rahvuslusest. Seega: kui on valida mineviku ja tuleviku vahel, siis valiks Vahtre mõlemast midagi. Ja see on mõistlik valik.

Vaadates Vahtre kui kirjamehe rikkalikku produktiooni, tahaksin talle edaspidiseks soovida mitte Ikarose tiibu, vaid Daidalose pikka meelt. Mõnigi särav mõttesõost nõuab korralikumat kuube.

ANDRES HERKEL

Varjaagi piirivöönd ja varingualune Venemaa

Eesti geograafidest on varjaagi piirivööndile kui Läänemere idakalda riikide ja Venemaa vahelisele looduslikule ja ajaloolisele piirimaale enamalt ja järjekindlalt viidanud Tartu ülikooli geograafiaprofessor ja rektor Edgar Kant. Möödunud sajandi lõpukümnendi ja käesoleva sajandi alguse saksa geograafidele ja strateegidele viidates osutab Kant, et Euroopa tegelik idapiir ei ole Uurali mäeaheliku kohal, vaid järgib varjaagi piirivööndit, märkides üksteisest teravalt erinevate kultuuri-areaalide ja tuhandeaastase ajalooa etnilis-strateegilist piiri.

Kanti järgi oli krahv Helmut v. Moltke esimesi eurooplasi, kes nimetas varjaagi piirivööndit silmapaistvaimaks strateegiliseks eraldusjooneks Uurali ja La Manche'i vahel. Geograaf Ewald Banse, eriti aga Berliini geograafiaprofessor Albrecht Penck oli esimesi, kes veenvalt põhjendas varjaagi piirivöötmee geograafilise paiknemise ja piiri. Senini Euroopa ja Aasia piiriks peetud Uurali mäestik paikneb tegelikult suure Euraasia mandri südamaal, kus loodus ja rahvastik nii siin- kui sealpool mäeahelikku kuigipalju ei erine.

Maastikul paikneb varjaagi piirivöönd sooderohkes ja järvedega ulatuslikus nõos, mis algab sügavalt mandrisse sopistunud Valge mere lõunakaldalt. Äänisjärve ja Laadogat ühendav nõgu läbib soodeala Narva jõe ja Ilmjärve (Ilmeni) vahel, et jätkuda Pihkva järve lõunakaldal otse lõunasse suunduva Peipsi-Pihkva nõona. Drissa ja Vitebski vahel ületab piirivöönd Väina (Daugava) ja jõuab Dnepri ülemjooksu ja Pripjati soodesse. Sealt edasi kuni Musta mereni ääristab varjaagi piirivöönd Dnepri mõlemat kallast ja liidab jõesuudmest kagu pool enesega Krimmi poolsaare.

Kõige selgepiirilisel on varjaagi piirivööndi läänepiiri maastikul tähistatud Leedu lõunatipust kirdesse jätkuva Balti moreenkõrgustike vööndiga ja sealt edasi piki Pihkva-Peipsi järve ja Narva jõe Narva jõesuuni. Mis võiks olla veel iseloomulik sellele vanale ajaloolisele kaitsevallile ja piirikindlustuste alale kui sealsed Leedu suurvürstiriigi ja Vana-Liivimaa lossimüüridega kõrvuti paiknevad 1944. a. sügissuve veriste kaitselahingute allesjäänud punktid ja mürskudest üleskõntud tulepesade ja ühenduskraavide veel aimatavad asukohad raieküpsusele läheneva metsa all.

Saatuslikul 1944. a. kirjutas professor Jüri Uluots artikli „Eesti ja vene sotsiaalpoliitilisest ideoloogiast“. See jäigi tema viimaseks tööks seni avaldatud uurimuste ja kirjutiste pikas reas. Kui riigimees, jurist ja õigusajaloolane ei saa Jüri Uluots jätta ütlema, et Vene tung Eesti ruumi on aastast 1060 kuni praeguseni põhjustanud ligikaudu 40 sõda, kaasa kiskudes ka lähemaid ja kaugemaid rahvaid, „Isiku sulatamine kollektiivsusesse, kollektiivne tegutsemine, riigivõimu käsitamine vägivallana ja seaduste vägivaldne andmine ja rakendamine, mis on Suur-Venes endastmõistetavad ja püsivad, osutusid eesti eksperimentides (bolševistliku okupatsiooni ajad Eestis a. 1917 ja 1918 ning 1940-41) eluvõõraiks ja kogu rahvast surmavalt häirivaks ning ähvardavaks, tekitades äärmiselt raskeid võitlusi, sõdasid elu ja surma peale (a. 1918 – 20, Teine maailmasõda 1941. aastast, eriti 1944. a. veebruarist alates).

/---/ Kui aga tulevikus tahetakse mõlemate rahvaste elu säilitada ja selle loomupärast kujundamist võimaldada, siis on selleks mõlema rahva huvides ainult üks retsept: mõlemad rahvad tuleb oma sisepoliitiliste radikaalselt erinevate sotsi-

aalpoliitiliste ideoloogiate tõttu teineteisest täiesti lahus hoida. Õiguslikult tähendab see seda, et mõlemad rahvad peavad riiklikult lahus elama, mitte ühte riiklikku koosseisu kuuluma, isegi mitte ühte ka kõige lõdvemas liitu."

Peaministri ja presidendi kohusetäitja Jüri Uluotsa viimast tööd on õigusega nimetatud tema poliitiliseks testamendiks. Lõppeva aastakümne arengud Euroopas on jähmatanud ja sundinud töökohta vahetama USA ja Euroopa ülikoolide sovetoloogide ja kremloloogide, valitsusi erru minema, parteisid lagunema ja nime muutma. Jüri Uluotsa testamenti pole täitma asunud mitte ainult Eesti Vabariik, vaid kogu kunagine suur ja vankumatu Euroopa sotsialismileer. Varjaagide vööndi läänekaldalt jälgivad taasiseseisvunud rajariigid väga tähelepanelikult jäänuk-Venemaa pöörumatut lagunemist. Jalta ja Potsdami konverentsiga jagatud Euroopat ega ka Helsingi kokkuleppe puutumatute piiridega Euroopat ei ole enam olemas. Aleksandr Solženitsõni kaheksakümnendaks juubeliks avaldab Moskva kirjalust Russki put suurkirjaniku äsjalõpetatud raamatu. Moskva Eesti saatkonna kaudu ja abiga toob Võšgorodi peatoimetaja Ljudmila Gluškovskaja juubelieelse Moskva vahetus saginas Solženitsõni Fondilt Eesti Rahvusraamatukogule kaubikutäie uuemat vene kirjandust, sealhulgas juubilaril äsjailmunud raamatut. Tegu on autori järjekordse saadetisega eesti lugejale, mis on seda hinnatavam, et raamatu 5000sest tiraazist jätkus neid Moskva raamatukaupluste lettidele vaid mõneks tunniks. Ei saa siinkohal jätta ütlema, et 1968. a. autori poolt eesti lugejale saadetud masinakirjas „Arhipelaagi“ kolm köidet leidsid eest tänuliku lugeja. Aastatel 1974 – 1980 sai üha laienev ja ootuskärsitum lugejaskond nimetatud kolm köidet otse Teaduste Akadeemia raamatukogu valvelauast kõige otstarbekamaks ja tulemuslikumaks osutus sedalaadi lugejateenindus iga suguste eriosakondade- ja sektorite vahetus haardeulatuses.

Barentsi mere ja Soome lahe vahel on Euroopa Liidu idapiir lähenemas varjaagi piirivööndile. Vaid Talvesõjas ja Jätkusõjas Soomelt vallutatud maa ja põliselanikest tühjaksküüditatud Karjala eraldavad Euroopa Liidu idapiiri varjaagi piirivööndist. Narva jõe paremal kaldal ja Petserimaal okupeerib Venemaa jätkuvalt Eesti Vabariigi territooriumi. Jõulurahu valitsusest alates üritame üha järjekindlalt sõlmida Venemaaga piirilepingut. Mingitele Euroopa Liidu nõudmistele või ülemkomissaridele viidates oleme valmis loobuma Tartu rahust ja loovutame Venemaale Narva-taguse ja Petserimaa. Solženitsõni juubeliraamat on Venemaast. Ei millestki muust, ikka oma Venemaast, kuid mitte enam sellest maast, kes teda noorukese suurtükiväeleitnandina rindele saatis, vangi pani, poolkõrbesse asumisele määras, needustega maalt pagendas ja kuhu ta kaksikümne aastat hiljem ikkagi tagasi tuli. See raamat on tänasest Venemaast, ilma jäänud viimase kahesaja aasta jooksul vallutatud maadest, 25 miljonist piiri taha jäänud rahvuskaaslasest, armeest, kes ei saa hakkama isegi igapäevase garnisoniteenistusega, reformidest ja riigivara erastamisest, mis on viinud miljonid riigi kodanikud nälja piirini.

LEMBITU AASALO

(Jätkub lk. 18.)

Avatud Eesti Fond muutub

Seekordne Avatud Eesti Fondi tegevuse ülevaade erineb mõnevõrra eelnevatest – rõhuasetus on temaatilistel sihtsuunitlusega konkurssidel ning AEFI algustel (vt. tabel lk. 21).

AEF alustab tänavu oma kümnendat tegutsemisaastat. Selle aja jooksul oleme mitu korda fondi tegevussuunad kriitiliselt üle vaadanud ja muutnud neid ühiskonna vajadustest lähtuvalt. Fond on püüdnud leida ideid ja tegutsemisviise, kuidas meie käsutuses olevaid võimalusi kõige otstarbekamalt kasutades käivitada ühiskonnaelu edendavaid protsesse ja anda tuge headele algatustele. Vaatamata viimastel aastatel toimunud programmide täpsustamisele, eksisteeris veel hiljuti nõ. üldkonkursi kategooria, kuhu esitavat taotlus võis haakuda üldisemalt AEFI eelisvaldkondadega. Üldkonkursside korraldamine oli õigustatud ajal, mil puudusid omaalgatuslikke tegevusi toetavad rahastamiskeemid. Nüüdseks on olukord märkimisväärselt muutunud. Riiklikud sihtasutused nagu Teadusfond ja Kultuurkapital, annetustel tegutsev Rahvuskultuuri Fond, kõrgkoolide juures asuvad ja kohaliku arengut edendavad sihtasutused toetavad oma tegevusega heade ideede elluviimist. Uuenenud olukord tingib AEFI muutumise omanäoliseks mõttekeskuseks, mille eesmärgiks on leevendada kiirete ühiskonnamuutustega kaasnevaid vastuolusid, edendada avatud ühiskonnale iseloomulikke humanistlikku väärtussüsteemi ning aidata kaasa kodanikuühiskonna ja kolmanda ehk mittetulundussektori arengule Eestis. AEFI selle aasta tegevussuunad on: **haridusuendus ja muutuv kool, kodanikuühiskond ja kodanikualgatus ning lapsed ja noored**. Usun, et suudame oma konkurssidega teadvustada ühiskonnas tekkinud probleeme, leida neile lahendusi ning pakkuda ideid ja mudeleid, kuidas elu meie ümber paremini korraldada.

MALL HELLAM,
Avatud Eesti Fondi juhataja

Moskva tipplavastaja Dmitri Bertman Estonias

1. veebruaril alustas rahvusoperis Dargomõžski ooperiga "Näkineid" proove lavastaja Dmitri Bertman Moskvast. Lavastuse muusikaline juht ja dirigent on Paul Mägi.

Dmitri Bertman on Moskva eksperimentaalteatri Helikon kunstiline juht. Ta on vene noorema generatsiooni lavastaja, kes jõudnud lavale tuua ligi 40 ooperit Venemaa ja Euroopa teatrites. Helikoniga on ta esinenud mitmetel kuulsatel festivalidel ning gastroleerinud paljudes riikides. Vene tipplavastajate hulka kuuluva isikupärase ja kaasaegse käekirjaga lavastaja looming on alati tekitanud väga elavat huvi ja vastukaja. Lavastuse kunstnikud Tatjana Tulubeva ja Igor Neznõi on samuti seotud Helikoniga ning koos Bertmaniga töötanud paljude lavastuste väljatoomisel. Nad on ka Vene Rahvusliku Balleti kõigi lavastuste kunstnikud ning töötanud Suures Teatris. Kunstnike töödest on juba nüüd saanud kollektsionääride erakogude ja muuseumide ihaldatud kogumisobjektid. Rahvusoperi loominguise juhi Paul Mäe ja Dmitri Bertmani koostöös on varem valminud "Näkineiu" menukas lavastus Wexfordi festivalil Iirimaa. Dargomõžski ooper "Näkineid" esietendub Estonias 27. veebruaril.

Külaspaar Estonias

Maria teatri balletisolistid Marina Tširkova ja Vladimir Arhangelski tulid Mai Murdmaa kutsel poollteiseks aastaks tööle meie rahvusoperisse. Eestisse tuleku otsustas võimalus töötada Mai Murdmaaga, arenda siinses loominguilises õhkkonnas. Balletipaar hakkab osalema Estonia kõigis klassikalavastustes, kuid alustatakse Murdmaa "Tuleinglist".

Õhtu Metropolitan Operas

Esmakordselt vahendab Eesti Raadio otseülekande New Yorgist Metropolitan Operast. Ettekandele tuleb Giuseppe Verdi "Simone Boccanegra". Esinevad Meti koor ja orkester, dirigeerib James Levine, nimiosas debüteerib rumeenia bariton Alexandru Agache, Ameliat laulab maailmakuulus soome sopran Karita Mattila, Gabriele Adornona astub üles tipptenor Plácido Domingo. Ooperiõhtu otseülekande EBU (European Broadcasting Union) liikmesmaadesse toimub kütusefirma Texaco sponsoreerimisel. Texaco finantseerib Metropolitan Opera laupäevaseid raadioülekandeid juba 59ndat hooaega. Ülekande vahendavad Ameerika ja Kanada, 28 Euroopa riigi, Austraalia ja Uus-Meremaa raadiojaamad. Eesti Raadio osalemine on võimalik tänu hiljuti tööle hakanud satelliitjaamale. Ooperiõhtu algab "Klassikaraadio" programmis homme, 6. veebruaril kell 20.30.

Eesti Lavastajate Liidus

25. jaanuaril toimus Eesti Lavastajate Liidu (ELL) seitsmes üldkoosolek (osales 35 liiget 61st). ELLi esimees Andres Noormets tegi ettekande 1998. a. tegevusest. Ta pidas oluliseks teatrijuhtidega allkirjastatud koosseisulise lavastaja töölepingut, külaslavastaja tüüptöövõtulepingut, Eesti Raadioga mittekoosseisuliste lavastajatega sõlmitavate autorilepingute üldtingimuste kokkulepet. Vajalik ja huvitav oli ELLi esimene suvekool, mille viisid läbi Priit Pedajas, Madis Kõiv ja Linnar Priimägi. ELL on toetanud oma liikmete enesetäiendamist välismaal: Andres Noormetsa (Itaalias Action Theatre'i õpikojas), Toomas Suumani (Põhja-maade suvekoolis Rootsis), Ivo Eensalu (Viinis), Aare Toikkat (Tampere teatrfestivalil San Francisco teatri True Fiction Magazine'i õpikojas), Toomas Lõhmuset (Venemaal). Kümme lavastajat tutvusid Rootsi teatrieluga, kohtusid Rootsi ITI keskkuses Rootsi Lavastajate Assotsiatsiooni liikmetega ning nüüdseks on alla kirjutatud koostööleping, mille järgi saavad kummagi poole kaks esindajat igal

aastal viie päeva jooksul tutvuda kolleegide loominguuga. Soome Lavastajate Liiduga sõlmitud lepingu alusel käisid Eesti teatrieluga tutvumas Juha Hemanus ja Ilkka Laasonen ning vastukülaskäigule sõidavad Kalju Komissarov, Raivo Trass, Ivo Eensalu, Aare Toikka. Üldkoosolek kiitis liidu tegevuse aruandeperioodil heaks ja avaldas tänu Eesti Rahvuskultuuri Fondile ja Eesti Kultuurkapitalile, kes on olnud Eesti Lavastajate Liidu põhilised toetajad. ELLi uude juhatusse valiti Roman Baskin, Katri Kaasik-Aaslav, Tiit Palu, Ain Mäeots, Üllar Saaremäe. ELLi esimees on taas Andres Noormets, revisjonikomisjonis Andres Lepik ja Aare Toikka, vastutav sekretär Eneken Priks. Eesti Lavastajate Liit korraldab 1999. a. teise suvekooli, mille läbiviimiseks on põhimõttelise nõusoleku andnud Merle Karusoo. Jurij Alschitz viib läbi suvekooli Norra, Rootsi, Taani, Soome, Eesti näitlejatele, lavastajatele Rakvere teatris.

ENEKEN PRIKS

Raamatul uus tõsieluvideo Nõmmest

Täna näidatakse Nõmme kultuurikeskuses Rein Raamatu uut Nõmme-ainelist videofilm "Nõmme". 47minutilise vaatefilm "Nõmme" valmis linnaosa valitsuse tellimisel perestudios Raamat-Film. Stsenaariumi kirjutasid Helvi ja Rein Raamat, kes on ka filmi režissöörid, operaator on Kalju Reintamm, diktoritekti kirjutas Elem Treier. Eesti üks tunnustatumaid animafilmirežissööre Rein Raamat peab valminud filmi "Nõmme" oma loomingus oluliseks, sest see erineb senitehtuist. Tegemist on dokumentaalse vaatefilmiga, mis peaks andma ülevaate Nõmme tänasest elust. "Kuigi elan Nõmmel aastakümneid, õppisin seda filmi tehes Nõmmet teise kandi pealt tundma," lausub Rein Raamat filmiprotsessist kokkuvõtet tehes. Täna näidatakse Nõmme Kultuurikeskuses (Turu plats 2) "Nõmmet" kahel seansil, mis algavad kell 17 ja 18.30.

Läheneb Heino Elleri

nimelise preemia tähtaeg

Alates 1998. aastast annab Teatri- ja Muusikamuuseum välja iga-aastast Heino Elleri nimelist muusikapreemiat.

Preemiasumma moodustub H. Elleri loominguga esitamise autorikaitse kaudu TMMile laekuvatest summadest. Preemia esimeseks laureaadiks sai mõõdunud aastal tunnustatud Elleri loominguga uurija ning propageerija, pianist ja muusikateadlane prof. Heljo Sepp. Preemia põhimäärus näeb ette, et "Elleri-nimeline muusikapreemia antakse ühele noorele heliloojale, kellel on silmapaistvaid saavutusi heliloomingu alal või teiste muusikavaldkondade ühele esindajale, kellel on silmapaistvaid saavutusi seoses H. Elleri muusikalise pärandiga. Heliloomingu puhul tulevad arvesse helitööd, mis on olnud ettekandel viimase 3 aasta jooksul, muusikateaduslikest uurimustest tulevad arvesse trükist ilmunud tööd." Preemiakandidaadid vaatab läbi Teatri- ja Muusikamuuseumi, Eesti Heliloojate Liidu ja Eesti Muusikaakadeemia esindajast moodustatud nõukogu. Preemiasumma on 10 000 krooni, nii kaasneb vastava sümbolikaaga tunnustus. Preemia antakse pidulikult üle Elleri sünnipäeval, 7. märtsil TMMis tema mälestuseks korraldataval õhtul. Ettepanekuid 1999. aasta preemia osas ootame muusikaga seotud asutustelt ja institutsioonidelt ning üksikisikult kuni 1. märtsini 1999. Postiaadress: Teatri- ja Muusikamuuseum, Müüri-vahe 12, 10146 Tallinn, faks 644 2132.

ALO PÖLDMÄE

Prantsuse uuringute keskus

Tartu ülikooli nõukogu asutas filosoofiateaduskonna koosseisus Robert Schumani prantsuse uuringute keskus.

Keskuse ülesandeks on koondada prantsuse keelt kõnelevate maade keele ja kultuuri õpetamise ja uurimisega tegelevaid ülikooli liikmeid. Keskuse tegevuse eesmärk on arendada õppejõudude ja üliõpilaste koostööd, et muuta prantsuse keele ja kultuuri õppe- ja teadustöö Tartu ülikoolis dünaamilisemaks ja tutvustada seda laiemalt ka väljaspool. Plaanis on korraldada prantsuse keelt kõnelevate maade kultuuri käsitlevaid loenguid, viia läbi sümposioone ja seminare, valmistada ette publikatsioone ja täiendada raamatukogu. Keskus organiseerib ka külasõppejõudude kutsumist välismaalt. Keskuse loomise idee algataja on Prantsuse saatkond ja TÜ külasõppejõud Antoine Chavlin.

AET SÜVARI

Tartu ülikooli uued professorid

29. jaanuaril toimunud istungil valis ülikooli nõukogu kaks professorit: Jüri Sepa ja Birute Klaasi. Majanduspoliitika professoriks valiti tagasi TÜ majandusteaduskonna dekaan Jüri Sepp. Jüri Sepp on lõpetanud TÜ majandusküberneetika erialal. 1982. aastal kaitses Sepp Eesti TA Majandusinstituudi kandidaadikraadi majanduse erialal. 1975. aastast on Jüri Sepp töötanud Tartu ülikoolis, 1994. aastast professorina. Majandusteaduskonna dekaan on Sepp 1996. aastast. Eesti keele (võõrkeelena) professoriks valiti eesti keele võõrkeelena õppetooli

dotsent ja TÜ keeleteaduse juhataja Birute Klaas. Klaas on lõpetanud TÜ eesti filoloogia erialal ning kaitsnud filoloogiateaduste kandidaadikraadi 1988. aastal. 1987. aastast on Klaas töötanud Tartu ülikoolis, aastatel 1991 – 1995 eesti keele lektori-na Helsingi ülikoolis. 1997. aastast on Birute Klaas TÜ keeleteaduse juhataja.

Konkurss "25 paremat raamatut"

Eesti Kujundusgraafikute Liidu, Eesti Kirjastajate Liidu ja Eesti Rahvusraamatukogu korraldatud konkursile laekus üle 200 raamatut, millest züri (esimees Viive Noor) valis välja 25 kaunimat.

Iga valdkonna parim raamat sai diplomi. Elutöö diplomi pälvis kunstnik Heino Kersna ja eridiplomi käsitsi valmistatud raamatut eest Tarvi Laamann. Hinnati ainult kunstnikutööd. Esiletõstetud raamatuid eksponeeritakse näitusel "25 paremat raamatut" rahvusraamatukogu viienda korruse kataloogisaalis.

Leo Gensi "Karl Burman. Monograafia", kunstnik Jüri Kaarma, Eesti Entsüklopeediakirjastus, Tallinna Raamatutrükikoda; "Inglise-eesti-vene keemiasõnaraamat", kunstnik Jüri Dubov, Eesti Entsüklopeediakirjastus, AS Pakett; "Lübecki õiguse Tallinna koodeks 1282", kunstnik Jüri Kaarma, Tallinna Linnaarhiiv, Tallinna Raamatutrükikoda; "Eesti kunstnikud", kunstnik Andres Tali, kirjastus Kunst, Tammer – Paino OY; Avatud Eesti Fondi "Avatud Eesti Raamat", kunstnik Jüri Kaarma; Fr. R. Kreutzwaldi järgi jutustanud Eno Raud, "Kalevipoeg", kunstnik Jaan Tammsaar, kirjastus Tiritamm, Tallinna Raamatutrükikoda; "Sir", kunstnik Jaan Klõšeiko, Jaan Klõšeiko töötab Ambra, AS Uniprint; Mart Kalmu "Eesti funktsionalism", kunstnik Andres Tali, kirjastus DOCOMOMO Eesti, Tammer – Paino OY; Mai Levini "Eduard Viiralt", kunstnik Andres Tali, Eesti Kunstimuuseum, AS Uniprint; Ellen Niidu "Paekivi laul", kunstnik Maarja Vannas-Raid, Virgela OÜ, Tallinna Raamatutrükikoda; "Eesti graafiline disain", kunstnik Tõnu Soo, Eesti Kujundusgraafikute Liit, Tammer – Paino OY; "Gramma sari", kunstnik Triinu Ootsing, Virgela OÜ, AS Pakett; "Jüri Üdi ja Juhan Viiding", kunstnik Jüri Kaarma, kirjastus Tuum, Tallinna Raamatutrükikoda; Lawrence Norfolk "Paavsti ninasarvik", kunstnik Tiit Allikvee, kirjastus Kunst, AS Trükk; Wilfried Weustenfeldi "Puud ja pöösad", kunstnik Jaan Tammsaar, Maalehe Raamat, Tallinna Raamatutrükikoda; "Matemaatika õpik-tööraamat I klassile" I, II, kunstnik Anne Linnamägi, Kaja Belials, Avita, Jana seta Publishers & Printers Ltd. Riia, Läti; Indrek Hirv "Parhall", Triinu Ootsing, Virgela OÜ, Tallinna Raamatutrükikoda; Raivo Kuuse, Aivar Leštinski (koostajad) "Umbkölad", kunstnik Anne Linnamägi. Chaterine Zarip, kirjastus Avita, Jana seta Publishers & Printers Ltd. Riia, Läti; Berlin Meeder "Vein – aegumatu armastus", kunstnik Kersti Tormis, Eesti Entsüklopeediatoimetuse, AS Pakett; Asta Willmanni "Post scriptum", kunstnik Andres Tali, SERJS, Tammer – Paino OY; J. Jannsen, koostanud Hilve Rebane, "Mis Postimees uudist kaasa toonud", kunstnik Jaan Tammsaar, kirjastus Tiritamm, OÜ Greif; Hannes Walter "Eesti teenetemärgid", kunstnik Tiit Prisko, Miniplast pluss, Tammer – Paino OY; "Matemaatika õpik VII klassile" I, II, "Matemaatika töövihik VII klassile", kunstnik Sünne Lehtmets, Heiki Savitsch, Aare Juss, Piia Maiste, kirjastus Avita, Jana seta Publishers & Printers Ltd. Riia, Läti; Jaan Kaplinski "Usk on uskumatus", kunstnik Andres Tolts, kirjastus Vagabund, AS Pakett; "LVDVS I. Ladina keele õpik algajale", kunstnik Kalev Tomingas, kirjastus TEA, AS Mark ja Trio.

Eesti lasteraamatute konkursi parimad

Eesti Kujundusgraafikute Liidu, Eesti Vabagraafikute Liidu ja Eesti Rahvusraamatukogu korraldatud konkursile laekus 15 raamatut 11 kirjastuselt. Züri hindas ainult kujundaja ja illustraatori tööd ning valis välja kuus parimat:

Eno Raua (Fr. R. Kreutzwaldi järgi) "Kalevipoeg", kunstnik Jaan Tammsaar, kirjastus Tiritamm; Milvi Panga "Jõulust jaani", kunstnik Viive Noor, kirjastus Varrak; Riina Paatsi "Tähevihik", kunstnik Anne Linnamägi, kirjastus Avita; Jaan Lattik "Kui meil veel püksa ei olnud", kunstnik Inge Kudisim, kirjastus Ilmamaa; Lehte Hainsalu "Pimmi", kunstnik Tiina Reinsalu, kirjastus Varrak; Margit Pajo "Minu pildialbum", kunstnik Viive Noor, Eesti Lastekaitse Liidu kirjastus.

► 1. veebruaril avati rahvusraamatukogu harulduste kogu saalis näitus "Eesti riiklikud teenetemärgid".

Taasiseseisvunud Eestis autasustatakse nii Eesti kui välisriikide kodanikke riiklike teenetemärkidega alates 1995. aastast. Aastatel 1995 – 1998 on välja jagatud ligi 700 teenetemärki. Näituse eesmärk on neid tutvustada avalikkusele, anda ülevaade teenetemärkide tekkloost ning nende kujunemisest ja taastamisest tänapäeval. Eksponeeritud on kõik Eesti Vabariigis taastatud ja annetatavad teenetemärgid nagu Riigivapi, Maarjamaa Risti, Valgetähe, Kotkaristi ning Eesti Punase Risti teenetemärk.

Vaade näitusele.

TEET MALSROOS

Sada tooli Rotermanni soolalao

3. veebruaril avati Rotermanni soolalao arhitektuurimuseumis Goethe Instituudi, Vitra disainimuseumi ja Eesti arhitektuurimuseumi ühisprojekt "Sada tooli: moodsa disaini klassika väikevormides". Vitra disainimuseum on üks maailma juhtivatest disaini- ja arhitektuurimuseumidest. Selle püsikollektsioonis on üle 3000 eksponaadi. 1992. aastal alustati miniatuurtoolide tootmist. Praegu on see kollektsioon tuntud ja hinnatud kogu maailmas eelkõige kõrge kvaliteedi ja originaalsuse tõttu. Tallinna näitusel on väljas eksponaate 1820. aastast kuni viimase ajani. Väljapaneku üks eesmärk on juhtida tähelepanu perfektsele ja filigraansele käsitööle. Ehkki toolide mõõtmed on vähendatud kuus korda, on need 15 cm kõrgused nukumajastiilsed mööbliesemed valmistatud originaalidega samast materjalist ja samadest proportsioonides. Väikevormi eeliseks on nende ülevaatlikkus ja kontsentreeritus, mis aitab vaatajat orienteeruda mööblistiilide rohkuses. Tooli ei näidata näitusel isoleerituna, vaid osana kultuuriajaloo. Vitra disainimuseumi arhiivist pärit dokumendid ja joonised toolide kavandamisest, valmistamisest ja kasutamisest on tänuväärt lisamaterjal. Tallinnast läheb näitus edasi maailmaturneele. Väljapanek on lahti 21. veebruarini.

Looduslähedane Jüri Kask

3. veebruaril avati rahvusraamatukogu peasaalis Jüri Kase maalinäitus "Suvi Odistes".

Maalikunstnik Jüri Kase (1949) töid on viimasel ajal sagedasti näitustel näha olnud. Ta on ikka osalenud maaliüldnäitustel ning äsja, 31. jaanuaril lõppes kunstniku viimase aja maalide ning joonistuste väljapanek Tartus Legendi galeriis. Rahvusraamatukogu näitus erineb eelmistest väljapanekutest: Jüri Kask on pöördunud puhtalt abstraktsete pindade ning värvide mängult looduslähedase laadi poole, kuigi ka siin ei näe me realistlikke looduspilte, vaid subjektiivset elamust kodukohas veedetud suvest. Kunstnik iseloomustas näitust kui kümne aasta taguse niidiotsa ülesnoppimist.

Kiwa dessant Vaala

2. veebruaril avati Vaala galeriis Kiwa näitus "dessanta".

Näitus töötab seekord proovile panna kohaliku meedia ja publiku rikutuse astet. Kujutades oma piltidel noori jaapani tüdrukuid erootilistes poosides, ütleb Kiwa, et üheks tema teemaks on süütu katku ajal. Kiwa ei süüdistata ega haletse tüdrukuid ega ka neid ära kasutavaid isikuid. Ta esitab vaid hulgi ebamugavaid küsimusi: "Kui "süütus" on näituse võtmesõna, siis kas neid pilte saab vaadata "süütu silmaga"? Kas süü lasub tüdrukutel või täiskasvanutel, kes tüdrukuid ära kasutavad? Kas süüdi on konkreetset täiskasvanud, kes täidavad rahvusvahelise hiigelsuure masinavärgi tellimusi? Kas süüdi on nende pildide vaataja? Kas süüdi on kunstnik, kes meile neid ebamugavaid küsimusi esitab?" Seetõttu on näitust võimalik ka mitmeti tõlgendada. Inimesele, kes elab Eestis, pole ilaigi Jaapanis käinud ega tea nende motiivide tagamaid, tunduvad need maalid ühteaegu usutavana ja ebausutavana. Kiwa on oma töödest teadlikult eemaldanud igasuguse "realismi", maalides tüdrukuid popkunsti võtmes kahemootmelisena, ebaperfektset ja kohati deformeerituna. Kunstnikku pole ka niivõrd huvitanud erootiline või ühiskondlik tasand, ehkki need kaks kerkivad kunstnikust sõltumatult tulejoonele.

HEIE TREIER

Ly Lestbergi lugu nüüd Pärnus

30. jaanuaril avati Pärnu uue kunsti muuseumis Ly Lestbergi fotoinstallatsioon "Ei midagi".

Ly Lestberg on oma noorest elust teinud filmi, mis nüüd ripub Pärnu uue kunsti muuseumi treppidel, laes, seintel, hõljub õhus. Kui tavalise filmi puhul inimene istub toolil ja vaatab liikuvaid pilte ekraanil, siis Lestbergi filmis astub vaataja üha ülespoole ja jälgib kunstniku elu seisvatelt piltidelt. Ly Lestbergi elu on läbinud nõukogude tüüplapse perioodi, heitliku noorpõlve ja jõudnud aistinguterikkasse kunstnikuperioodi. Lestberg katkestab oma elulõnga surnud tüdrukukese motiiviga, kelleks on tema sõjapäävil lahkunud tädi. Elutee on näitusel esitatud hapra rippisillana, mis iga hetk võib kukkuda kuristikku. Ilmaasjata pole näitus muuseumi trepikruusis, kust allavaatamine mõjub sama kohutavalt kui mõtlemine inimelu kaduvusele. Ilmaasjata ei lõpe näitus lausega: "Muud ei midagi". Fotoinstallatsioon oli detsembris esimest korda väljas Haapsalu linnagaleriis.

MARK SOOSAAR

Kadi Kurema Raua majamuseumis

4. veebruaril avati Kristjan Raua majamuseumis Nõmmel Kadi Kurema isiknäitus "Nostalgia".

1990. aastal Tallinna Kunstiülikooli graafikuna lõpetanud kunstnik on tegelnud raamatuillustratsioonide ja väikegraafikaga, kuid viimastel aastatel pühendunud suhteliselt uudele žanrile – kunstniku- raamatule. Kadi Kurema on korraldanud Tallinnas kunstnikuraamatunäitusi, 1996 – 1999 täitnud ka Vabagraafikute Ühenduse esinaise kohustusi. Näitusel on väljas piltidest ja tekstidest koosnev värviline sügavtrükkigraafika, mis kokkukõidetuna moodustab raamatu. Kadi Kurema kasutab erinevaid tsitaate, mis talle olulised on tundunud, vaadeldes ennast ja maailma läbi huumoriprisma. Näitus on lahti 8. märtsini.

Alo Hoidre maalid Adenaueri fondis

3. veebruaril avati Konrad Adenaueri fondis näitus "Tundmatu Alo Hoidre".

Valik Alo Hoidre (1916 – 1993) hilispärandi maalidest avab hoopis uue tahu kunstniku loomingus. Sõja-, tööstus- ja hedonistliku boheemluse teema kaudu tuntud maalija ja graafik (litograafia üks parimaid valdajaid Eestis), populaarne pedagoog maalis hilisperioodil abstraktseid maale ja kollae peamiselt enda jaoks, katsetades abstraktse kunsti erinevaid võimalusi. Maalitehniliselt ületas ta kõik endale seni seatud piirid, kasutas ootamatuid võtteid ja materjale. Aktiivsest elust tagasi tõmbunud kunstniku loodu seas leidub tõelisi maalilisi pärle. Galerii 36 esitleb kunstniku lesele kuuluvat Alo Hoidre hilispärandit näitusesarjana K. Adenaueri fondi saalis. Esimene näitus on lahti 5. märtsini.

Jaan Grünbergi monotüüpiad

3. veebruaril avati Tartus Kivisilla pildigaleriis Jaan Grünbergi monotüüpiate näitus.

Jaan Grünbergi (1889 – 1969) sünnist möödub sel aastal 110 aastat. Grünberg oli ennekõike maastikumaalija, kelle loomingul on oluline koht eesti 1930. aastate kunstpildis. Väike mäletusnäitus toob vaatajani paremiku kunstnikule kõige iseloomulikumaks tehnikas – monotüüpias valminud värvipeentest loodusmotiividest. Grünberg omandas kunstihariduse alul K. Raua stuudios ja siis Pallas, Konrad Mäe ja Ado Vabbe ateljees. Peale Pallas lõpetamist siirdus Grünberg kooli stipendiaadina end täiendama Pariisi, kus töötas ajuti filmistuudios dekoraatorina. Tulles 1933. a. Eestisse, oli Pallas abiõppejõud (kuni 1934), seejärel vabakunstnik Tartus. 1937 – 1939 töötas taas Pariisis. Tuli 1939. a. II maailmasõja puhkedes koos Wiiraltiga kodumaale. Põgenes 1944 Rootsi ja suri Uppsalas 1969. aastal. Olles oma varases loomingus katsetanud ka kompositsiooni ja portree alal, jäid Grünbergi põhilaks siiski maastikuvaated, erksa loodusestajaja ja peene koloriidiga elamuspildid. 1930. aastate alguse maalide värvivaliku jõuliste roheliste sinistele toonidele loovad kontrasti punased aktsendid. Varaste monotüüpiate (1933 – 34) laad on mitmekesine, tihti on kunstnik monotüüpia üle maalinud olivärvidega ("Maastik sillaga", 1933). 1930. aastate teisel poolel muutus kunstniku palett heledamaks, laad impressionistlikumaks, eelistatimaks tehnikaks sai monotüüpia. Viibides sel ajal teistkordselt Prantsusmaal, on Grünbergi erilisel

võlunud sealse maastiku mitmekesised meeleolud erinevatel aastaegadel. 1938. a. suvel valmisid tal visandid Pariisi lähikonna maastikest, eriti La Ronce'i ja Guerard'i külast, mille alusel ta hiljem Pariisis tegi monotüüpiatõmmised. Grünberg oskas just selles tehnikas, millega alati kaasneb teatav üllatusmoment, tuua erilisel tundeärskelt ja värvikalt esile loodusmotiivi omapära. 1939. a. kodumaale naastes jätkub mõnd aega Prantsusmaa-aastate elav ja poeetiline laad. Sõjaajastel töötades muutub koloriit raskepärasemaks ja monokroomsemaks, tihti lisandub nukraid noote ("Mureline muutus", 1944). Näitus on lahti 14. märtsini.

REELI KÕIV

Juhan Püttsepa mälestusnäitus

3. veebruaril avati Tartu ülikooli raamatukogu kataloogisaalis Juhan Püttsepa mälestusnäitus.

Maalikunstnik Juhan Püttsepp (1898 – 1975) omandas kunstihariduse Pallas koolis Konrad Mäe, Nikolai Triigi ja Ado Vabbe käe all. 1930ndatel töötas ta mitmes Tartu koolis joonistusõpetajana, 40ndatel Tartu Riikliku Kunstiinstituudis maaliõppejõu, kateedrijuhataja ning maalifakulteedi dekaanina, 50ndatel Tallinnas Eesti Riiklikus Kunstiinstituudis. 1957 – 62 juhatas ta Tartu ülikooli kunstikabinetti. Juhan Püttsepp kuulus ka kunstiühingusse Pallas ja kunstnike liitu. Näitustel hakkas ta esinema alates 1920. aastast ning 1920. – 30. aastatel oli esindatud enamikul eesti kunsti välisnäitustel (1929. a. Helsingis, Pariisis, Lübeckis ja Kielis, 1935. a. Moskvast, 1937. a. Riias ja Kaunases ning 1939. a. Roomas, Budapestis ja Antverpenis). Tema isiknäitused on olnud Tartus Kunstnike Majas ja Tallinnas kunstisalongis. Juhan Püttsepp alustas 1920ndatel ekspressionistlike maastikega, 1930ndail muutus ta laad realistlikumaks ning ta leidis oma motiivid peamiselt Tartust ja selle ümbrusest. Praegune väike väljapanek annab ülevaate kunstniku loomingust. Näitus on lahti 1. märtsini.

Kunstisuvi Tartus keset talve

Tartu lastekunstikooli galeriis avati 27. jaanuaril "Kunstisuve" rahvusvahelise väikegraafika kollektsiooni näitus.

Suures osas on tegemist sama kollektsiooniga, mis oli üleval Pärnu Linnagaleriis "Kunstisuvi'98" raames nimetuse all "Midigrafik". Kogu on vahepeal saanud täiendust XI Tallinna graafikatriennaalilt ja ka tõmmiste vahetuse teel. Praegu on Tartus vaadatud 60 kunstniku 105 tööd 24 maalt. Peamiselt on see kollektsioon koostatud "Tokyo Miniprint'95" näituse kataloogi põhjal ja sisaldab ka selle näituse kolme peapreemia võitnute töid: Witold Kalinsky (Poola), Michiko Suzuki (Jaapan) ja Lev Alimov (Valgevene). Peale nimetatute on veel palju oma ala meistreid, kes pärvinud tunnustust rahvusvahelistel graafikanäitustel üle maailma. Nimetada võiks meile tuntud graafikuid: Juris Petraskevics Lätist (Tallinna graafikatriennaali peapreemia 1983), siiditrukimeister Vilutis Ledust, Tapani Mikkonen Soomest (üks peapreemiast viimasel Tallinna graafikatriennaalil), soome tuntud meistrid Raimo Kanerva ja Anti Salokannel, samuti palju premeeritud ukrainlane Andrei Šabunin ja ka Urmo Raus kollektsiooni ainukese eestlasena (eesti maali aastapreemia'98). Näitusel on esindatud graafikat meie lähimaadest ja Euroopast kuni Jaapani, Brasiilia, India, Kanada, USA ja Tšiilini välja. Tööde arv iga maa kohta on nii noorel kogul muidugi veel väike ega võimalda arvestatavat analüüsi, siiski võib märkata erinevusi ja ka ühisjooni sajandilõpu graafilises mõttes ja väljendusviisides. Peamine on võimalus nautida eri kultuuride, eri isiksuste pakutavaid väikesi maailmu nende vaimses ja tehnilises mitmekesisuses. Näituse kujundusprintsip Tartus meenutab Pärnu Linnagalerii oma (mis osutus meeldejäävaks ja sai palju kiidusõnu), aga on konkreetset ruumi veel enam arvestav ja omapärane. Näitus on lahti 26. veebruarini.

Sofi Arshas Sambas

2. veebruaril avati Samba galeriis Sofi Arshase näitus "Contact", mis on suurejooneline projekt ja väljakutse klaasi omadustele ja võimalustele.

Arshas kutsub meid aktiviseerima oma tunnetustasandeid. Väljapanek võimaldab klaasobjektide sisse minna nii füüsiliselt kui ka optilis-psüühiliselt või neid lihtsalt eemalt vaadelda, nautida. Elutu ja elava maailma kokkupuute ja suhte kaudu üritatakse käsitleda üldise ruumiprobleemaatika tähenduslikku külge, mis eeldab vaatajalt tunnetusruumi ni jõudmist. Klaasile iseloomulikest omadustest hargnevad näitusel omad optikamängud, näiva ja konkreetse ruumi ning struktuuri vahekorrad ning nende suhtelisus. Sofi Arshase klaas on eelkõige struktuuriline, mis oma struktuuri ülesehituselt on kas kergeit lõksuv ja lainetav merevesi või kärestikuliselt sillerdav jõevoovool ä la Treppoja. Samas on võimalik teoseid vaadelda hoopis teisiti. Paraku peab iga vaataja ise haistma nende objektide mõju, millest saadud elamus lubabki meil mõningaid asju nimetada kunstiks. Näitus on lahti 13. veebruarini.

KREG A-KRISTRING

MUUSIKAMAAILM

Plaadisadu Poulenci muusikast

Sajand Francis Poulenci sünnist on pannud plaadifirmad erksalt tegutsema. Eriti tulemuslik on olnud firma EMI: klaveriteosed ja kammermuusika (5 CDd), kontserdid, sümfoniiline ja vaimulik muusika (5), vokaalteosed (5), "Meloodiad ja chansonid" (5), lisaks klaveriteosed 2 CD-l; esitajad on väga erinevad. Lisandub Decca panus (10), milles mahukaim (4 CDd) "Valitud meloodiaid" (lauljad Felicity Lott, Ursula Kryger, Catherine Dubosc, François Le Roux, Gilles Cachemaille, klaveril Pascal Rogé), samas Poulenci kogu klaverilooming Pascal Rogé esitatuna (3 CDd). Rogé ja dirigent Charles Dutoit on peategelased ka valitud orkestriteoste ja kontsertide kolmeplaadilisel kassetil jne. Väärib märkimist inglase kammerkoori The Sixteen kassett (2) Harry Christophersi juhatusel (Virgin Classics, 2 CDd), mitmeid plaate on välja andnud ka teised firmad. Poulenci tähtpäeva-aastal on Prantsuse Rahvusraamatukogus Pariisis alanud uus jätk suursarjale "La mélodie française", nüüd üheksakontsertilise tsükliga (19. I – 16. III), milles igal esitusel Poulenci vokaalkamerteoseid; kõlab ka teiste prantsuse heliloojate loomingut, sarja on üllatunud kolme helilooja (Armand Petit, Gilles Silvestrini, Nicolas Bacri) uued soololaulud esiettekandes. Prantsuse lauljate kõrval astuvad üles ka briti tenor Laurence Dale ja saksa sopran Anne-Sophie Schmidt.

Domingo galaõhtu New Yorgis

Läinud aastalõpul möödus 30 aastat Plácido Domingo debüüdist New Yorgi Metropolitan Operas. Teater korraldas sel puhul (17. I) tipptenori galaõhtu, kavas I vaatus Gounod' "Faustist", II vaatus Verdi "Stiffeliost" ning III ja IV vaatus "Carmenist", otse jooksva hooaja kostüümidega. Dirigendipuldis James Levine, oli Domingo valinud oma partneriteks kolm ameerika lauljat: sopran Denyce Graves'i, sopran Patricia Racette'i, bariton Dwayne Crofti ning Tšiilist pärit sopran Veronica Villaroeli. Domingo debüteeris Metis 28. septembril 1968, kui laulja oli 27-aastane, Maurizio osas F. Cilea ooperis "Adriana Lecouvreur", mil ta asendas haigestunud Franco Corellit, olles neli päeva varem seda osa üldse esmakordselt laulnud.

Taani Kuninglik Ballett Pariisis

Pariisi Garnier' palees lõppesid Taani Kuningliku Balleti 10 päeva kestnud väga menukad etendused. Mõnedki lavastused olid seotud otseselt pariislastega (A. Bournonville'i "Conservatoire", M. Béjart'i "Gafeté Parisienne"), samas L. Miassine'i "Ah, les beaux jours", austraalia koreograafi Stanton Welch'i "The Wish" (Canteloube'i muusikal), Peter Martins'i "Zakouski" (vene muusika), või John Neumeieri esmatöö taani balletitrupi külalislavastajana "1963: Yesterday". Nii prantsuse kui inglise kriitika märgib, et ükskõik mida taanlased ka ei tantsi, teevad nad seda suure tundeülluse ja veenvusega.

Laulja Hans Hotter – 90

Nimeka saksa ooperilaulja väärikas sünnipäev möödus 26. jaanuaril. Leksikonid annavad ta lavalt lahkumise aastaks küll 1972. Hiljem tegutses ta silmapaistvalt veel kontsertlauljana, pedagoogina ning plaadistaski (Schuberti "Talvise teekonna"), ent 1991 tuli ta veel kord ootamatult lavale A. Bergi "Lulu" kolmevaatuselises versioonis Schigolchi osas nii San Franciscos kui Pariisis. Saanud juba enne sõda Baieri ning Viini Riigiooperi solistik, tuli rahvusvaheline tunnus talle siiski pärast debüüti Metis aastal 1950. 1952 laulis ta esmakordselt ka Bayreuthi Wagneri-festivalil. Enam kui 40 aastat kestnud lavakarjääri jooksul esitas Hans Hotter kokku 114 ooperiosa, neist 26 Wagnerilt. Münchenis jõudis ta Baieri Riigiooperi koosseisus olla kokku 35 aastat, ta osales juhtiva solistina R. Straussi kolme ooperi – "Rahupäev" (1938), "Capriccio" (1942) ja "Danae armastus" (1952) – maailmaesiettekandel. Maestro on tegutsenud meistrkursuste professorina ja osalenud arvukates rahvusvahelistes züriides.

PRIIT KUUSK

Eduard Järv kui kunstnik ja kodanik

Kaks viimati tulnud kodumaist kirja on juugendlikult lillakas-beezikas koloriidis margiga, mille metsalatvadeni ulatuv hiiglane kummardumas ühe pisikese mehikese poole. Midagi selles pildis on tuttav – ja tõesti, see on Eduard Järve illustratsioon Juhan Jaigi muinasloole “Pudeli-tont”.

Eesti Post pidas silmas muidugi Juhan Jaigi, ühe meie kirjandusloode eredama kuju saja-aastast sünnipäeva, aga tabas tahtmatult kaks kärbest ühe hoobiga: alanud aasta esimesel päeval sada aastat tagasi, ainult paar nädalat enne Juhan Jaiki, sündis eesti graafik Eduard Järv, kes nagu Jaikki, on meie kultuuriloos juba aastakümneid õigustamatult tagaplaanile surutud. Võrdlus Jaigiga on seski mõttes omal kohal,

et Eduard Järve teened meie kunstiajaloo on täiesti võrreldavad Jaigi omadega kirjanduses. Nagu Jaik pole just Tammsaare tähendusega kirjanik, aga ometi lisab midagi väga eredat meie kirjandusluku, nii pole ka Eduard Järv Viiralt, aga temata oleks meie graafika ometi tunduvalt vaesem.

Eduard Järve tähtpäeva äramärgimiseks avati rahvusraamatukogus 6. jaanuaril ulatuslik näitus tema raamatugraafikast, mis aitas üht-teist meelde tuletada ka neil, kes oma nooruspäevil Järve raamatukujundustega palju kokku puutusid.

Üks eesti kunstiajaloo unustatud nimedest

Pärast südamlitku avatseremooniast talvi-

sesse õhe astudes kohtasin üht noort daami, kelle vaimuteravust ja silmaringi laiust olen alati kõrgelt hinnanud. Kui ütlesin, et tulen Eduard Järve graafikanäituse avamiselt, lausus ta temale omase lühiduse ja otsekohesusega: “Pole kuulnud-ki!” Kui rääkis, et ta on illustreerinud “Urma ja Merike”, “Lembitu”, “Nõia”, “Läänemere isandad” ja ka “Nimed marmortahvil”, tunnistas mu vestluskaaslane, et ta pidanud neid Kollomi või Laigo töödeks. Olin hämmingus. Aga kui järele mõtlesin, mõistsin, et see on meie lähimineviku kultuuripoliitika paratamatu tagajärg.

Eduard Järve loomingut peeti nõukogude võimu aastail õigeks ära unustada, kustutada eesti kunsti ajaloost. Selleks oli mitu põhjust. Kõigepealt oli Eduard Järv surma saanud asjaoludel, mida tookordsed võimuhed pidasid paremaks maha salata. Nimelt saigestus 1941. aasta sügisel mobiliseeritud Eduard Järv just enne tema ja ta saatusekaaslaste Leninigradi saatmist, ilmselt pimesoolepõletikku. Teda nähti kahe püssimehe vahel Kopli poolsaare poole vankuvat. Pärast Saksa vägede Tallinna tungimist avastati Koplist ühe punaarmee õhutõrjeüksuse laatsareti juurest ühishaud, kus lebas ka Eduard Järv. Ilmsest pidasid Tallinnast pagevad punaarmeelehed õigeks kõik mahajäävad haiged enne lahkumist hukata. Ja Eduard Järve tunnustamine silmapaistva kunstnikuna oleks kaheldamatult

tekitanud ebasoovitavat huvi tema surma asjaolude vastu.

Teiseks oli ta kujundanud nõukogude ideoloogide kõige vihatumat romaani, Albert Kivika “Nimed marmortahvil”. Tema ülejäänudki loomingu suurem osa oli kujundatud ideoloogiliselt vastuvõtmata kirjan-dusele, milles heroiseeriti eesti muistset ise-seisvusaega.

“Suure Isamaasõja päevil hukkunud eesti kunstnike graafikanäitusel” 1946. aastal olid Järve illustratsioonid veel väljas, kuid ideoloogilise rõhutise süvenedes kadus ta nimi meie kunstikirjutistest enam kui aastakümneks. Alles “Eesti kunsti ajaloo” I köite teine raamat (ilmunud 1977) pühendab Eduard Järvele 17 rida teksti ja ühe illustratsiooni. Pikemalt räägib temast alles Rein Loodus oma monograafias “Eesti raamatukunsti teke ja areng”, mis ilmus 1982. aastal Eesti Raamatu kirjastusel. Esimene väike isiknäitus pandi üles alles ta 90. sünniaastapäeval 1989. aastal Kristjan Raua majamuuseumis.

Isamaaline Eduard Järv

Tegelikult seisab Eduard Järv oma puugravüüride taseme poolest rinnuti eesti parimate ksülograafidega. Ta oli kolmeküm-nendail ka üks meie parimaid raamatuillust-raatoreid. Vähetuntud on aga fakt, et tema kavandite järgi valmisid väga paljud hästi-kujundatud ja rahva hulgas populaarsed metallehistööd. Ta on kujundanud nii uni-kaalseid auhindu kui ka tirazeeritud pisi-esemeid ja ehteid. Teostati need kõik ühes meie parimas kunstipärase metallitööde teostusbaasis, Roman Tavasti märkide ja väärismetallide tehases.

Kuulun põlvkonda, kes kasvas Eduard Järve illustreeritud raamatute keskel, nende mõju all. Imetlesin väikese poisina tema puugravüüre, nende joonistuslikku virtuoos-likkust ja kompositsioonilist hoogsust. Need illustratsioonid aitasid mu fantaasial luua elavat, olgugi veidi idealiseeritud pilti muinaseesti elust-olust. Kes ei tunneks

Kaas Mait Metsanurga romaanile “Ümera jõel”. 1935.

Illustratsioon Fr. R. Kreutzwaldi muinasjutule “Põhjakkonn”. 1941.

Günther Reindorff ja riiklik sümboolika

26. jaanuaril möödus 110 aastat meie graafika suurkuju Günther Reindorffi sün-nist. Kunstniku vabagraafika on pälvitud piisavalt kunstiteadlaste tähelepanu, tema teedrajava tähtsusega rakenduslikust loo-mingust on räägitud aga märksa vähem.

Ometi on kujundusgraafika valdkond, mis peegeldab riiklikku tellimust sisaldades, samuti nagu vabagraafika või maalikunst, ühiskonnas toimuvaid protsesse. Kujundus-graafika tundmine aitab oluliselt rikastada ülevaadet kunstniku loomingust kui tervikust.

Vapikavandid ja sõjaväemärgid

Üks põnev ala, kus Günther Reindorff kasu-tas vahest kõige enam rahvuslikku sümboo-likat, on vapikavandid. Ta on loonud kavan-did 1918. aastal Nõukogude Venemaa, 1921. aastal Eesti Vabariigi ning 1936. aastal uuele Järvamaa vapile. Erinevatel põhjustel ei läinud ükski neist kavandeist kasutusse.

Peterburis Riigi Väärtpaberite Valmis-tamise Ekspeditsioonis (hiljem Moskva Goz-nakis) töötamise ajal aastail 1915 – 20 joonistas kunstnik kavandeid rahamärkidele ja märkidele. 1918. aasta kevadel tegi Goz-naki kunstiline juhataja läti kunstnik Zarinš Reindorffile ülesandeks luua Vene NFSV vapp. Reindorff valmistas ka graafilise vapikujutise, mille V. I. Lenin isiklikult kin-nitas oma allkirjaga. Joonis pole enam alles, kuid säilinud on foto Reindorffi loodud riigipitsati kavandist, kus on kujutatud sirpi

ja vasarat päikesekiirte taustal viljapeade ja kirjadega ümbritsetud kartušilaadset vapik-ilbil. Pitsatil kujutatud vapp on komposi-tioonilt lähedane VNFSV vapile, mis võeti vastu 1925. a. konstitutsiooniga.

1921. aastal viidi läbi ka Eesti Vabariigi riigivapi kavandite konkurss. Konkursile laekus 138 tööd. 29. aprillil 1921. aastal reprodutseeris Päevaleht vapikavandi võistlusel äramärgitud seitsme autori – August Timuse, Kristjan Raua, Günther Reindorffi, Erich Jacobi, F. Kruusmanni, Roman Nymani ning soome arhitekti Harry Rõneholmi tööd. Kõigil neil on kujutatud “Kalevipojast” tuttavat Põhjakkotkast ja endise Eestimaa kubermangu vapi kolme lövi. Reindorffi töö kujutab musta väljasiru-tatud tiibadega kotkast, kelle rinnal on kolme lõvikujuga vapp, üleval keskel sinine täht. Foon on hõbedane. Võrreldes teistega, mõjub Reindorffi kavand lõpetatult, selgelt ja lihtsalt. Vaatamata sellele, et komposi-tioonilt küllalt segane ja dünaamiline August Timuse kavand ei vasta hea heraldika reeglitele, võitsid konkursi Timus ja Kristjan Raud. Kriitika kiitis aga Harry Rõneholmi ideed, sest Timuse ja Raua töödes nähti liialt suurt sarnasust, millest tehti järeldus, et Kristjan Raud haridusmi-nisteeriumi ametnikuna võis Timuse ideed näinud olla. Kuigi tegelikult võis asi olla vabalt ka vastupidi. Võitnud tööd kasutusse ei läinud. Praktikas kasutati edasi endist kolme lõviga vappi. 1925. aastal kinnitas riigivapiseadus endisaegse vapi. August

Timuse kavandist kasvas hiljem välja Kait-seliidu embleem.

1936. aastal telliti Järvamaale uus vapp, sest vana oli pitsatil raske kasutada. Omaaegne August Roosilehe kavand kuju-tas sinisel kilbil järve lainete pinda ja Paide Vallitorni. Reindorffi uue kavandi sinisel põhjal oli kullavärvi stiliseeritud hobuse pea, millega kunstnik vihjas Järvamaa vanale kuulsusele hobusekasvatuse piirkon-nana. Järvamaa ajutine maavalitsus esitas siseministeeriumi omavalitsuse osakonnale kinnitamiseks vapi mõlemad kavandid. Kasutusse otsustati jätta siiski endine (Paide Vallitorniga) variant.

Riiklikku sümboolikat kasutas Reindorff ka mõningate dokumentaalsete raamatute kujundustes. Teose “Piirivalve 1922 – 1932” kaanekujunduse keskpunktiks on kunstniku kujundatud piirivalve väeosa rin-namärk mõõka kandva Põhjakkotkaga trikoloorivärvides piiritulba taustal. Piiritul-bal asub kuldne riigivapp. Kujutist ümbrit-seb tammepärg. Reindorffi kavandatud piirivalve rinnamärki näeme ka ühe 1937. a. Politseilehe numbril kaanel. Kaanekujun-duse autor on Paul Luhten.

Esiletõstmist väärib 1935. aasta Rein-dorffi loodud sõjaringkonnakohtu esimehe ametitunnuse kaelamärk. Sellel kujutatakse kahte ristatud mõõka riigivapi taustal, mida ümbritseb azuurne tammepärg. Kaelakett koosneb vaheldumisi asetatud detailidest rahvusliku ornamendimotiivi ja kaalude kui õigluse sümboliga.

Koostöö Tavasti ja Taskaga

Riiklik sümboolika ning rahvusornament olid oma kohal esinduslike auaadresside puhul, mida Günther Reindorff on ühtekokku kujundanud üle 200. Eesti vapi kujutist koos kahe ristatud püssiga näeme EV riigi-vanemalt Eesti – Soome maavõistluseks laskuritele kingitud albumi nahkkaanel (1934). Albumi hõbedast detailid on val-mistatud Roman Tavasti töökojas, nahkosad Eduard Taska töökojas, sisetekstid ja kavand pärinevad Reindorffilt. See kaunis nahkalbum oli väljas ka tarbekunstimuu-seumis 17. jaanuaril lõppenud näitusel “Hõbe ja kuld”. Eespool mainitud piiri-valveväeosa rinnamärk on, muide, samuti teostatud Tavasti töökojas.

Reindorffi ja Taska koostöö sai alguse 1924. aastal, mil Taska kutsus Reindorffi oma nahaateljee tooteid kujundama. Vas-tavalt kokkuleppele pidi Reindorff tollal parima selle ala kunstnikuna, valmistama auaadresside kirjakujuandused ning saadava tasu eest andma kavandi ka auaadresside nahkkaantele. 1930ndail leiame veel vaid väheseid näiteid sellest koostööst, kuna Taska leidis uue stiili, mida iseloomustas lihtne dekoor ja praktilise siselahendusega risklikukujulised pinnad. Ornamentaalne laad oli oma aja ära elanud ning Taska ei vajanud enam Reindorffi koostööd. Hiljem hakkas Reindorffi kavandeid teostama tema abikaasa nahakunstnik Adele Reindorff.

VENEETSIA '99

VENEETSIA '99

seda assotsiatsioonide võlu, kui mingi pilt (või ka mingi laul või isegi mingi lõhn) heidab sinu taju äkki üle aastate tagasi lapsepõlve! Näitusel välja pandud raamatuid ja illustratsioone vaadates elad uuesti läbi oma poisikese-röömud. Ja milline meeldiv tunne oli, kui "Tuhande ja ühe õõ muinasjuttude" pilte vaadates tundsid ära, et need on samad, mida nägid lapsepõlves ja mida kuuskümmend aastat enam näinud polnud. Ja selgub, et needki on Eduard Järve tehtud!

Eduard Järve loomingu hindamisel jõuavad tõenäoliselt kõik asjatundjad üksmeelsele otsusele, et tema kolmekümnendate teise poole puugravüürid on meistertlikud nii tehnilise teostuse kui ka joonistusliku korrektsuse ja kompositsioonilise leidlikkuse poolest. Iseasi on nende tööde stiililise iseloomu hindamine. Siin jaguneb hindajate hulk tõenäoliselt kaheks: ühed, kes lähevad kaasa Eduard Järve idealismiga, isamaalise innuga, mis väljendatud uusrõõmsa natuurirõõmusega. Teine, skeptikute leer, loeb arvatavasti selle pateetilise laadi naiivseks, stiililiselt vananenuks, lausa ärkamisaegseks. Mul on raske leida argumentatsiooni, millega ühe või teise seisukoha õigsust kinnitada. Ehk on mõnevõrra õigus kummalgi. Puhtsubjektiivselt olen aga jaataval seisukohal Järve loomingu suhtes. Ja mitte ainult subjektiivselt, vaid leian, et sellist isamaalikkust kunsti oli meie tollal küllaltki kriitilises poliitilises seisus vaja. Vaja oma jõudude koondamiseks, identiteedi (olgu et seda mõistet tookord veel ei tuntud) kindlustamiseks. Iseasi, kas seda isamaalisust õigel ajal ära kasutati. Ja kui mitte, siis Järv selles patus süüdi ei ole.

Ka puhtkunstilisest seisukohast on Eduard Järv meie kolmekümnendate aastate kunstikontekstis olulisel kohal. Ei ole õige mõtta tema väärtust sajandilõpu postmodernismi süllapuuga. Vaadake kõike ajaloolises perspektiivis, omaaegset kunstisituatsiooni arvestades!

KAALU KIRME

Pealesunnitud sotsrealism

Sõjajärgsel ajal Reiniorffi tegevus tarbegräafika vallas väheneb, põhjuseks nõukoguliku ornamentika pealesurumine. Reiniorff, kes üldiselt ei lasknud ennast mõjutada ühestki kunstilise, vaimse või poliitilise kliima muutusest, ei pääsenud siiski ornamendi nõukogulikest elementidest. Kuulus ju temagi nende kunstnike hulka, keda süüdistati 1940ndate lõpul avalikult formalismis. 1950. aastal tõusis koguni päevakorda Reiniorffi EN Kunstnike Liidust väljaheitmine. Päästvaks osutusid Reiniorffi tihedad sidemed Vene kunsti-ringkondadega, mille tõttu asi kiiresti maha vaikiti. Niisiis oli kunstnik sunnitud tegema sotsrealismile mõningaid mõõndusi, nagu Kremli Spasski torniga kaanekujundus näituse "Nõukogude maal ja graafika" kataloogile (1945); "Talurahvalehe kalender" aastast 1946, millel kujunduselemendina esineb ENSV vapp; viisnurgaga kaanekujundus Paul Rummo "Rahva võimule" (1950). Nõukoguliku temaatikat kohtame ka kunstniku plakatil ning tekstiilikavanditel.

Günther Reiniorffi on ennekõike siiski meister, kes kujundas eestiliku fanaatilise austajana, mitme aastakümne jooksul ka meie rakenduskunsti ilmet, osaledes rahvusliku sümbolika loomisel.

MERLE TALVIK

Veneetsia biennaali Eesti ekspositsiooni korraldajad ja esinevad kunstnikud külastasid möödunud nädalal Veneetsiat. Mida seal tegite?

Sirje Helme:

Nimetaksin meie Veneetsias käiku eesti kunstnike töövõimaliks. Lahendamist vajasisid kõikvõimalikud küsimused, alates tööde tollimisest ja transpordist ning lõpetades suhetest biennaali organisatoritega. Veneetsias tuleb arvestada tuhande vaheastmega, mida tohib teha ja mida mitte. Näiteks oma transpordi kasutamine on seal keelatud. Kuna meil ei ole oma paviljoni, siis toob see kaasa veel rea eraldi lahendamist vajavaid lisaküsimusi – kas ja kuidas üürivavatesse ruumidesse saab zürri valitud töid üles panna, suhted ruumi omanikega jne. Tagantjärele vaadates oli kõige olulisem vahetute suhete loomine Veneetsia biennaali korraldajatega. Meil õnnestus võtta osa Veneetsia biennaali orgkomitee peakoosolekust. See oli suurepärane võimalus, sest informatsiooni kõrval biennaali ees seisvatest probleemidest saime võimaluse ka Eestit tutvustada.

Kuidas lahenes meie ekspositsiooni ruumi küsimus? Kas Querini palee jääb kehtima?

Querini palee jääb meie väljapaneku kohaks, sest kunstnikud ei saa jääda ootama mingit teist ruumi. Querini palee pole üldse halb variant: tal on soodne asukoht ja igati soliidne maine. Eesti kultuuriatašee Brüsselis Tamara Luuk tegi ettepaneku Querini fondile, et biennaali toimumise viie kuu jooksul võiks palees korraldada kontserte ja ka teisi üritusi. Samas pakkusid biennaali korraldajad välja võimaluse biennaali territooriumi laiendamiseks Arsenales. Selles sõjaväe käes olnud piirkonnas on palju tühje hooneid, millest üks XVI sajandi hoone antakse biennaali käsutusse. Biennaali edasise arengu ja kontsentreerituse suhtes on see väga hea ning Eestile ekspositsioonipinna lahendamiseks kantlemata soodne võimalus. Samas on seal veel palju ebaselget ja teiseks tuleb igal riigil teha seal ise esmane remont. See tuleks ehk odavam kui Querini palee üür, kuid oleks ebaõiglane panna kunstnikke ootama veel kinnitamata ruumide pärast, seda enam et tööd valiti ju spetsiaalselt Querini palee ruume arvestades. Siiski kinnitasime, et oleme Arsenale ruumidest huvitatud, sest juba praegu tuleb mõelda ka järgmiste biennaalide peale.

Kui suur on Querini palee üür?

Itaalias, iseäranis Veneetsias, on organisatoorne pool väga kallis – me oleme püüdnud küll maha kaubelda, kuid ikka jääb olemasolevast büdjetist kunstnikele liiga vähe. Peame maksma üürid, tollid, kohaliku transpordi, vahenduslepingud, maksud, kõik reklaamiga seonduva, eesti kunstnike elamiskulud Veneetsias, montaaži ja demontaaži, kohaliku järelvalve jne. Nii kulub otseselt Veneetsiale umbes miljon Eesti krooni. Sellele lisanduvad rahvusvaheline transport ja pakkimine, kindlustus. Loomulikult ka kataloog ning kõikvõimalikud pressimaterjalid. Loodan väga sponsorite peale, kelle raha läheks projektide toetamiseks, sest kuna tegu on kahe erineva projektiga, siis väljakuulutatud 100 tuhandest Eesti kroonist küll ei jätku. Muidu tuleb nii välja, et kuigi seda tehakse kunstnike nimel, hoitakse kokku ikkagi nende pealt. Kultuurkapital ja kultuuriministerium teevad oma parima, loodetavasti ka Tallinn kui Veneetsia sõpruslinn, kunstnike liit.

Kas Veneetsias kasutame ka tänavu de Grandise firmat? Eelmisel korral oli nende töö kohta kuulda ka nurinat.

De Grandise firma nõutud 20 000 dollarit on väga suur raha. Otsime ratsionaalsemaid lahendusi. Querini palee ja biennaali korraldajate vahel on palju vahelülisid ning päriselt omapead talitada ei lubatagi. Alga-

jatele on biennaal keeruline võrgustik. Meil on praegu normaalsed töösuhted ja seda suuresti tänu Tamara Luugile.

Kas kunstnikud olid ruumidega rahul, sest projektid loodi ju videopildi, postkaartide jm. abimaterjalide järgi?

Querini palees on pigem küsimus selles, kuidas kolm nii erinevat kunstnikku (ja projekti) nii ära mahutada, et need üksteist ei segaks ja tööle hakkaksid. Ajaloolisel hoonel on oma aura ja eksponeerimis-seadused.

Kuidas kommenteerid segadust tekitanud seika, et biennaali organisatorid käsitlesid Aapo Puki Veneetsiasse saadetud pastelle kui Eesti ametlikku ekspositsiooni?

See tekitas lihtsalt mõttetult suurt segadust. Igaüks võib rahvusvahelisele kuraatoriprojektile oma töid saata, lõpuks otsustab kuraator, mida ta valib, mida mitte. Aapo Pukile ja tema kuraatorile Leili Parhomenkole võib ette heita vaid seda, et nad ei olnud täpselt formuleerinud, milliseks ekspositsiooniks need tööd olid mõeldud. Kui tegu on kuraatoriprojektis oslemisega, on oluline vaid töö kvaliteet. Kahtlemata üllatas Szeemanni projekti preten-sioonikus.

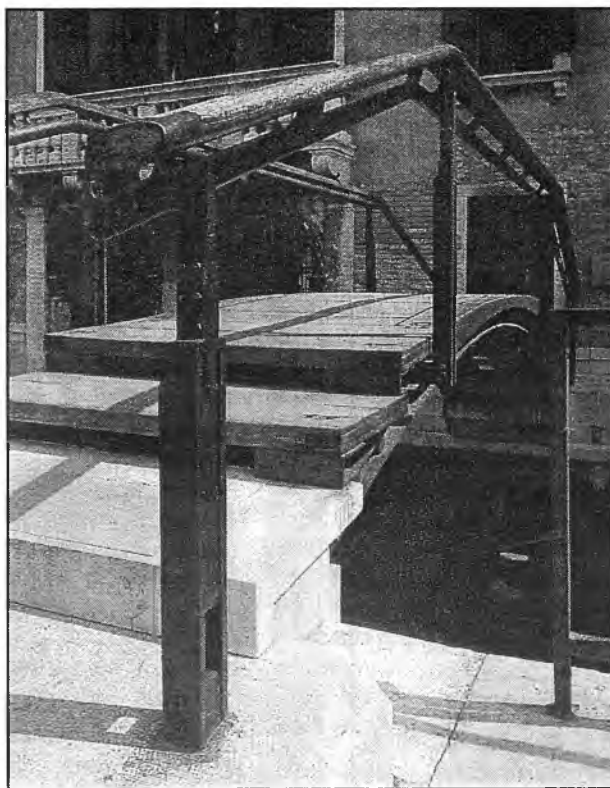
Kas Veneetsias on võimalik biennaali ajaks saada veel mingit muud galeriid, sest biennaali kõrval toimub ju kohutavalt palju satelliitnäitusi?

Loomulikult niisuguseid võimalusi on olemas. Kuid Veneetsia galeriid (ja iseäranis biennaali ajal) on väga kõrge eneseteadvusega ning nad otsustavad ikkagi ise, kas pakutavad projektid neile meeldivad või mitte. Neid huvitavast projektist sõltub ka see, kas galerii toetab seda või tahab, et eksponeeritav kunstnik kataks kõik kulud ise. Siiani pole me leidnud Eestis ka ühtegi head projekti ja pole ka raha. Kui me projektide saamiseks jaotaksime informatsiooni, siis Querini palee kõrval oli välja pakutud ka teine võimalus – Bevilacqua Markuse väljakul. See on juba kunstnike või kuraatorite endi puhas kättevõtmine – kas nad suudavad tingimustega suhestuda, leida raha. Muidugi on see kallis, kuid odavam kui Eurovisioon igal juhul. Kuid rahvuslik ekspositsioon on kultuurkapitali ja ministeeriumi rahadest tühjaks tõmmanud.

Aga kui keegi veel tuleb suurepärase ideega, kas tal tasub vaeva näha?

Kui keegi tuleb suurepärase ideega, siis meie omalt poolt – nii Sorosi keskus kui ka Tamara Luuk – teeme kõik, et seda galeriid saada.

REET VARBLANE

Selle silla kohale tuleb Jüri Ojaveri figuraalne skulptuur.

Johannes Saar oma kuraatoriprojektist "Vesivärv":

Kõigepealt tuleb arvestada, et praeguse seisuga on tegemist vaid ideega; kuidas kõik lõplikult välja kukub, selle paneb paika ikka eksponeerimise paik. Querini palee on keeruline koht: ma arvestasin sellega algusest peale, kuid nüüd tundub, et olen siiski liiga vähe seda teinud. Minu idee on mõeldud kogu Querini paleed ümbritsevale ruumile – palee-esisele kanalile, aiale, sissekäigu koridorile ja hallile, kus peaks eksponeeritama Ando Kesküla interaktiivset videoinstallatsiooni.

Jüri Ojaveril oli ülemöödunud "Dionysial" sildadega seotud projekt. Ka Veneetsia on ju kanalite ja sildade poolest rikas. Ojaveril tekkiski idee – suhteliselt šokeeriv, kuid hea. Peeter Perega oli veelgi lihtsam, sest tema tegi väga õieti ajastatud näituse Rotermanni soolalaos. Ta käsitles seal eriti värskest kaasaegse maali probleeme ning olukorda. Tingimustes, kui virisetakse maalikunsti kriisi üle, on Perel õnnestunud probleem lahendada – välja pääseda maalikunsti zannilise piiriristest. Selles võib näha tagasi maa peale tulemist – maalikunst on oma piiriristest niivõrd kinni, et kaasaegne kunst on tal eest ära läinud. Peeter Pere jökker zest läbi mitme tulirelva aitab maalikunstil kaasaegse kunstiga uuesti kohaneda. See on üks aspekt, mis mind tema viimase aja kunstis võlus. Pere puhul võib kasutada mõistet "arheoloogia" – täpsemalt materjali arheoloogia. Vineeri eksponeeritakse jõhkrate meetoditega nii seest kui väljastpoolt, vineeriga tehakse kirurgiline operatsioon. Maalikunst seisneb tavaliselt materjali kinnikatmises, Peeter Pere lõikab materjali lahti. Peeter Pere maalide kõige imponeerivamaks osaks on vägivalla peaaegu füüsilise kohalolek. millele lisandub ka selle estetiseerimine. Perforeeritud maalid saavad tagantvalguse, milleks kasutatakse juba olemasolevaid Scarpa projekteeritud seinavalgusteid.

Jüri Ojaveri teoseks on veekindlast vineerist figuraalne skulptuur, mis kahe identse osana asetseb Querini palee fassaadi ees ja palee aias. Tegu on inimese maksimaalselt harki aetud jalgade motiiviga, mis paikneb sillana üle palee esise kanali. Ojaveri vineerskulptuur matkib põhiosas üsna täpselt kahe olemasoleva silla arhitektuuri, kuid teeb seda koomilises võtmes. Ojaveri projekti püant selgub, kui vaataja jõuab ringiga palee tagaada, kus seesama skulptuur on keset muruplatsi

eksponeeritud tagurpidi – jalad laiali taeva poole. Lisaks rohketele inimlik-humoorikas-seksuaalsetele tagamaadele on Ojaveri projektile tugev kohaspet-siifiline tähendus. Olemasolevad sillad on paisanud segi palee-ruumide paigutuse: kivist sild tegi teenistuskäigust peafassaadi, 1963. aastal valminud sild Carlo Scarpalt ühendab kanali teise kalda palee fassaadiaknaga, mis esimese korruse rekonstrueerimise käigus ehitati uueks peasissekäiguks. Ojaveri sild ühendab vastasasuva kuiva kaldapealse Veneetsia paleefassaadidele emblemaatilise vesi-värvavaga, kuhu kanaliliikluse ainuvalitsemise aegadel rändusid gondlid. Gondlisadama ühendamine kuiva maaga on seega sama mõtlematu ettevõtmine kui kõõgiukse kasutamine paraadvastuvõtuks.

R. V.

E E S T I M U U S I K A N Õ U K O G U

ootab oma liikmeid 6. veebruaril kl. 12
Eesti Kontserdi RAMi saalis

ÜLDKOOSOLEKULE

Pärast EMNi presidendi Peep Lassmanni tegevusaruannet on kavas arutada eesti muusikaelu probleeme. Sellekohase ettekande teevad Lepo Sumera, Igor Garšnek, Immo Mikhelson, Allar Kaasik ja Kadri Leivategija. Eesti Interpreetide Liidu asutamisloost kõneleb Rein Rannap. Järgnevad sõnavõttud, töö EMNi põhikirjaga ja viimase paranduste vastuvõtmine.

R E P L I I K

Rannap ja Vähi – kurioossed juhtumid 1998?

Evi Arujärv pajatab eelmises Sirbis: “/---/ mõnigi kaalukam tellimus või esinemisvõimalus langeb põhjendamatult nn. lähedalseisvatele isikutele. Näiteks Peeter Vähi möödunud aasta kolm tellimustööd ning Eesti Kontserdi püsiv mänezment Rein Rannapi lavashowdele /---/” Eelõeldu on esitatud riikliku kultuurirahastamise kriitika kontekstis. Seega näen Arujärve märkuses kadedat haiglast huvi minu rahakoti sisu vastu, viidet töötamisele Eesti Kontserdi produtsendina ja osalemisele Heliloojate Liidu juhatuses, võibolla koguni väljaütlemata jäetud vihjet ametikoha ärakasutamisele. See on alatu solvang, mistõttu tahaksin öeldut kommenteerida.

Kas peaksid senisest põhitegevusest loobuma kõik nn. lähedalseisvad isikud? Näiteks Peep Lassmann ja Andres Uibo pakutavatest kontsertidest, Raimo Kangro ja Lepo Sumera esinduslikest loomingutellimustest, Toomas Siitan raamatute kirjutamisest, Eri Klas dirigeerimisest, Madis Kolk festivalide korraldamisest.

Kui olla päris täpne, siis minu 1998. aasta munitsipaal- ja riiklike tellimuste hulgas on kaks, mitte kolm teost: ERSO ja Lauri Väinmaa palvel kirjutatud klaverikontsert “Õhtumaine paranoia”, samuti Tallinna Filharmonia tellimus vanalinnapäevade lõppkontserdiks – “Olemine ja mitte-midagisus Kostabi töötoas”, mille kaasautor on Siiri Sisask. Ainsatki formaalset ega sisulist tellimust Heliloojate Liidu korraldatud eesti muusika festivalilt, samuti mitte Eesti Kontserdilt, kelle suhtes olen “lähedalseisev”. See-eest olen saanud 1998. aastal tellimusi üsnagi “kaugel seisjaltelt”: kontsert Rootsi parimale sopransaksofonistile Anders Paulsonile (agentuur Alma-Nova), flöödikontsert Maarika ja Kristjan Järville (plaadifirma CCn’C), “Planeetide kantaat” (plaadifirma Polygram), flöödpala Jean Claude Gérardile (Edition 49), teos Greece Stringsile (CultureWare Music Publ). Siinkohal oleks ehk paslik lugejaid teavitada, et juba aastaid ei kehti Eestimaal nõukogudeaegne korraldus, kui kultuuriministeerium omandas teoseid otse autoritelt Heliloojate Liidu soovitusel. Küllap siis võisid olla mõjutavateks teguriteks autori kuulumine Heliloojate Liitu või parteisse. Tänapäeva turumajanduslikus ühiskonnas on heliteoste vahetuteks tellijateks muusikakollektiivid, üksikinterpreetid, festivalid, kontserdikorraldajad, raadio, TV, filmistuudiod, kes omakorda võivad vajadusel selleks toetust paluda fondidelt, ministeeriumidelt, kultuuriinstitutiidelt ning sponsoritelt. Tellimuste arvukuse ja kaalukuse üle võib iga helilooja vaid uhkust tunda, sest see annab tunnistust tema professionaalsusest ja/või populaarsusest.

Olen veendunud, et muusika-aasta 1999 ülevaates ei jää Arujärvel märkamata mõni järjekordne “kurioosne” fakt: näiteks oratoorium “2000 aastat pärast Kristuse sündi” läheb koos Tormise, Tüüri ja Pärdi teostega ulatuslikule Euroopa turneele “Millenniumi” projekti raames. Jällegi osaline riiklik toetus! Üksnes meie lugupeetud muusikakriitiku võimalike süüdistuste ennetamiseks pean ütleva, et “lähedalseisja” pole trüginud oma teosega sellesse projekti. Saanud rahvusvahelise “Millenniumi”-pakkumise teosele “2000 aastat...”, palusin oma häid kolleege projektiga ühineda. Nüüd peaksin ehk paluma heliloojaks olemise eest üldiselt vabandust?

Kokkuvõtteks, olen teatud mõttes isegi tänulik esiletõstmise eest: muusikaajaloo loengutest meenub, et ka Händel, Mozart ja veel paljud teisedki klassikud olid “lähedalseisvad isikud”.

PEETER VÄHI

Pärnu mullusest muusikaelust professionaalse poole pealt

Pärnu süvamuusika alustaladeks võib pidada kutselist linnaorkestrit, sellega tihedalt seotud muusikalist keskhariidust andvat Sütevaka muusikakooli, Pärnu Ooperit ja rohujuure tasandil ka Pärnu muusikakooli. Kõik nimetatud on tihedalt seotud: koolide õpetajad ja vilistlased tegutsevad linnaorkestris ning Pärnu Ooperis, moodustades ka suure osa süvamuusika kuulasjaskonnast.

Kuivõrd hästi need alustalad Pärnu muusikaelus 1998. aastal toimunud on ja milliste raskustega on tulnud rinda pista, sellest annab alljärgnev ülevaate; ühe või teise sündmuse põhjused ja tagamaad jäävad küll puudutamata.

Pärnu Linnaorkester elas kõva töö (igas kuus 2, suvel nädalas 1–2 kontserti), ülistava tunnustuse (D. Oistrahhi festivalikontsert E. Klasi ja L. Issakadzega) ja ehmataivate majanduspitsituste (pankrotiähvardus suve lõpul kuni küsimuseni – olla või mitte olla?) tähe all. Sekka igapäevast ja keskpärastki. Peadirigendina tegutses EMA õppejõud, erudeeritud muusik Jüri Alperen. Aasta jooksul juhatasid-kasvasid orkestrit veel filigraansuseni täpsust ja absoluutset kuuletumist nõudev maestro Roman Matsov; maailmamaine soomlaste üks tippdirigente Juha Kangas; mitut kontserti ette valmistanud ja orkestrilt leppimatult maksimumi nõudnud Olari Elts; orkestris pikka aega kontrabassimängija põhikohal tegutsenud ja seeläbi kollektiivi seestpoolt tundev Mati Põdra. Noore dirigendi Erki Pehki käe all sai teoks orkestri ja lauljate (P. Levandi, R. Elbi, J. Zahharovi ja A. Angeri) menukas operetiturnee mööda Eestimaa linnu. Sama kontsert viidi ka Vaasasse, kus orkestriga ühinesid kolleegid Vaasa linnaorkestrist. Head mälestused on orkestril koostööst Toomas Vavilovi, Aivo Välja ja Andrus Kallastuga. Mõne kammerkonserti valmistas ette orkestri kontsertmeister Kristel Eeroja.

Allakirjutanule on ilusaimate elamuste reas orkestri esinemistest meelde jäänud juba nimetatud D. Oistrahhi festivali kontsert, kus solistik Liana Issakadze. Dirigent Eri Klas kiitis orkestri taset ja valmisolekut tõsiselt ühistööks. Tulemus, mida nautis Eliisabeti kiriku pilgeni täitnud kuulajaskond, oli igati pingutust väärt. Teine kontsert, kus mäng väärisküünlaid, oli 20. XII jõulukontsert Olari Eltsi juhatusel. Mozarti “Jupiteri” sümfoonia ettekanne andis tunnistust, et sügisel hooaega üsna lootusetult alustanud kollektiiv võib dirigendiga samal lainel olles pakkuda võrratu elamuse tehniliselt ja sisuliselt nii nõudliku teose ettekandmisel. See annab lootust, et finants- ja korraldusraskuste, pillipargi puudujääkide ja palgal orkestrantide vähesuse kiuste võime loota tõusu orkestri mängukvaliteedis, seda enam, et kollektiivi uus direktor on detsembrikuust Toomas Velmet.

Kahjuks ei saa sama optimistlikult suhtuda teise sambasse – Sütevaka muusikakooli (kuni kevadeni Sütevaka humanitaargümnaasiumi muusikaosakond). Muusikalise keskhariiduse, sisuliselt kutseõppe võimalus on Pärnu selle kooli tõttu olnud 1990. aastast. Tulemused on sedavõrra head, et EMAs on õpinguid jätkanud enamik lõpetanuist. Ometi kipub kohapealsete organisaatorite ja õppejõudude pingutamise tulemus liiva jooksuma. Praeguseks kooli oma hõlma alla võtnud Pärnu Ooperi ja Balleti Fond sipleb ise finantsraskustes ega suuda kooli kuidagi majandada. Suvest kooli juhtima asunud Toivo Traksi (seni pidas juhiametit Tõnu Rein) kangekaelne ekslemine labüridis Sütevaka humanitaargümnaasium – haridusministeerium – linnavalitsus – ooperifond on andnud üsna tagasihoidlikke tulemusi. Kooli jäänud mõnisteist õpilast ja tööks valmis õpetajaskond elavad ja tegutsevad veel mõningases lootuses. Kuidagi ei tahaks, et need traditsioonid, millele kooli rajamisel ja noorte pärnakate muusikukaskasvatamisel panid aluse tollane direktor Neeme Ellermaa, osakonnajuhataja Ilmar Tõnisson, õppejõud Valdur Roots, Urve Tauts jt., peaksid lakkama. Linna kultuuripildis ja vaimuelus oleks see tuntav

Pärnu Linnaorkestri ees on solistik Mati Uffert.

JÜRI VLASSOV

tagasilööök; ka halveneksid seeläbi algastme muusikakooli parimate lõpetajate edasiõppimisvõimalused. Noore muusikuhakatis Tartusse või Tallinnasse õppima saatmine on meie ajal üsna problemaatiline ja pole kõigile vanemaile taskukohane, kuigi Pärnu muusikakooli lõpetajaid on jagunud ja küllap jagub edaspidi nii Otsa ja Elleri kooli kui ka EMAsse.

Mis puutub Pärnu muusikakooli, siis on sealgi oma kitsaskohad, aga viimastel aastatel lisandunud traditsioonilistele pillidele kandle, klassikalise kitarr, löökpillide, trombooni ja fagoti õpetamine, ansamblike osatähtsuse kasv ja teist aastat tegutsenud sümfoniettorkester lubavad lootusrikkalt tulevikku vaadata. On tekkimas ühistöö traditsioon Pärnu Õpilasmaja kooride-solistidega, jõutud on ka esimeste tagasihoidlike tulemusteni: möödunud kevadel kanti nii Pärnu teatris kui ka rahvusoperis ette R. Eespere spetsiaalselt Pärnu muusikakooli orkestri ja Õpilasmaja kooride-solistide tarvis kirjutatud lastemuusikal “Metsluiged”. Tunnet, mis valdas lapsi rahvusoperi orkestris mängides või lavalt lauldes, ei unustata küllap niipea ja kuuldavasti peab nii mõnigi esinenu plaane siduda edaspidi oma elu Suure Muusikaga.

Pärnu Ooperi ja Balleti Fond on teada-tuntud oma suurte, tihti ehmataivate projektide ja ettevõtmiste poolest. Eelmisse aastasse langes enim kõmu tekitanud sündmus POBFi ajaloos – R. Straussi “Elektra” kolm etendust Vanalinna kooli õuel. Vastukajaid oli üsna arvukalt ja kõik nad kriipsutasid alla Andrus Kallastu hulljulget ettevõtlikkust, kiitsid sünnildasa pärnakaid naisosade täitjaid Pille Lille ja Aita Kriiki, ka Eda Zahharovat. Nõrgemaks peeti meeslauljaid, küsitavusi-vaidlusi tekitas massistseenide lavastamine, ka kostüümid ja dekoratsioonid. Üsna üksmeelset hukkamõistu leidis orkestri asendamine viletsavõitu pianiniiga, eriti R. Straussi partituuri ja orkestri osatähtsust silmas pidades. Ometi peeti “Elektra” sündmuseks, seda enam, et publiku huvi oli erakordselt elav.

POBF oli ka D. Oistrahhi festivali käivitajaks. 1. – 12. juulini toimus Eliisabeti kirikus 14 kõrgetasemelist kontserti, esinejaiks nii meie kui soome tippinterpreetid, ansamblid ja juba nimetatud Pärnu Linnaorkester. Festivali hingeks, kunstiliseks juhiks ja korduvaks esinejaks oli sünnilt pärnakas Allar Kaasik. Samaaegselt nimetatud festivaliga toimus veel teinegi suur-sündmus – rahvusvaheline koorifestival M. Lüdiği nim. meeskoori eestvõttel. Selle festivali osavõtjad olid küll taidlajad, aga laulu ja muusikaga täitsid Pärnu vabaõhulavad, kirikud ja kontserdipaigad nemadki.

Pärnu Ooper jätkas ka traditsioonilisi suvekursusi lauljatele ja instrumentalistidele, kuigi sel suvel oli osavõtt tunduvalt kessem kui eelnevail. Talvised nüüdismuusika päevad teemal “Vaikus” olid mõeldud küll rohkem esinejale endile ja elitaarsele publikule, aga muusikahuvilisi ja -õppureid jagus neilegi.

Kammeransamblike pinnal oli möödunud aasta pärnakaist tegijale kesisevõitu: esinejad suuremal või vähemal määral linnaorkestriga seotud (2 keelpillikvartetti, mõned solistid jne.). Vokalistidest on üsna tihedasti esinenud Sütevaka muusikakooli õpetaja Malle Raid koos pianist Tõnu Reinuga.

Eraldi peaks puudutama Pärnu kontserdielu, mis möödunud aastal oli küllalt elav, vaatamata puuduvale suurele kontserdisaaliile. Augustis toimunud ka juba traditsiooniline Raemuusika festival Peeter Vähi eestvedamisel tõi Pärnusse kaheksa omanäolist kontserti, alates suurteostest (M. Regeri Psalm 100, Pergolesi oop. “Laserva Padrona”) ja lõpetades kammeransamblikega (Noobel Nelik, Borodini kvartett jne.). Kuulda saime ka Kristjan Järvi orkestrit Absolute Ensemble. Kontserdid toimusid Eliisabeti kirikus, Pärnu teatris, Chaplini keskuses, Rannahotelli õues ja Agape keskuses.

Veidi viimasest. Agape keskus on kesklinnast küll veidi kaugemal, ometi kutsuvad hea akustika, meeldiv atmosfäär ja muusikaalid võõrustajad nii esinejaid kui viimasel ajal ka kuulajaid. Peale Linnaorkestri igakuiste kontsertide on siin teoks saanud palju väärtmuusika kontserte, kus esinejaks muusikud EMA üliõpilastest kuni EF Kammerkoori, RAMi ja Tallinna kammerorkestrini välja. Kuigi kontserdid toimusid siin aasta ringi, pandi eriline rõhk “Jõulumuusika” kontserdisarjale. Tippmuusikud (P. Lassmann, T. Vavilov, H.-D. Varema, T. Saviauk, H. Traksmann, R. Vilu, A. Tammesalu, EF Kammerkoor ja orkester koos solistidega, Nõmme ja Pärnu Linnaorkester, Vane-muise ja TÜ kammerkoor) ja hea eelreklaam tõid Agapesse pea kõigile kontsertidele rekordarvu kuulajaid.

Vaatamata puuduvale saalile kesklinnas, majanduskriisi ilmingutele, kultuuri tarvis eraldatud üsna napi raha jaotamisest tulenevatele intriigidele, loodavad pärnakad huvitavat ja mitmekesist muusika-aastat, seda enam, et linna muusika-toimetaja kohal on sügisest noor ja teotehteline EMA lõpetanu Maarja Laak, kes on juba oma töö- ja organiseerimisvõimet näidanud. Kui ainult suudaksime muusikalise keskastme päästa.

Silvi BARADINSKAS,

Pärnu muusikakooli direktor
Sütevaka muusikakooli õpetaja

Rahast ja mitte ainult rahast

21. jaanuaril toimus Eesti Interpreetide Liidu (EIL) juhatuse esimene kohtumine Eesti Kontserdi juhtkonna ja produtsentidega. Interpreetide liit asutati mäletatavasti eelmise aasta lõpus, sinna kuulub umbes 40 muusikut ning liidu ülesandeks on koordineerida meie interpreetide tegevust ning seista esinejate õiguste ja huvide eest.

Kuigi Eesti Interpreetide Liidu esimees Peep Lassmann ütles koosoleku alguses, et see kutseühing on loominguine liit, mitte ametiühing, arutati nõupidamisel siiski peamiselt rahaga seonduvat. Seda, et rahaprobleemid on meie igapäevaelus muutunud teravamaks kui kunagi varem, on ilmselt igaüks tähele pannud. Võib ju öelda, et ega suurt kunsti raha pärast tehta, kuid ilma rahata ei tehta seda ammugi.

Nõupidamine toimus nõ. üldisemas plaanis raamlepingute ettevalmistamise ja vastastikuste positsioonide väljaselgitamise tasemel. Teiste sõnadega juhtisid EILI juhatuse liikmed tähelepanu nendele valdkondadele, mis vajaksid muusikute arust vastastikuste kokkulepetega täiendavat reguleerimist, ning Eesti Kontserdi esindajad omalt poolt tutvustasid interpreetidele kontserdiorganisatsiooni tegevuse finantskülgel ning suhtekorraldusvõimalusi teiste maade vastavate institutsioonidega. Selgus, et kitsaskohti näevad siin nii interpreetid kui Eesti Kontserdi esindajad, kuigi nii mõneski punktis erinevalt.

Eesti vabariigi töötajale on kehtestatud konkreetne, kõigile töötajatele kohustuslik miinimumpalk, kuid interpreetidel pole esinemistasu alampiiri olemas. Peep Lassmannilt tuligi ettepanek see sisse seada ning siduda miinimumpalka või orkestrantide nõ. ühekordse väljakutsetasuga (mis teeb enam-vähem sama välja): sel puhul poleks ühe esinemise eest kontserdiorganisatsioonil õigus solistile maksta vähem kui kolm miinimumpalka (väljakutsetasu), kammeransambli esinejale kaks ning orkestrandile üks. Asjal on aga see tahk, et vähegi arvestatav miinimumtasu võib löögi

alla seada noored interpreetid, sest kui näiteks professor Lassmannile ja tema endisele üliõpilasele kehtib üks ja sama miinimumtasu, siis on juba selge, keda esinema palutakse ning noort pianisti ei kutsuta võibolla kuhugi. See on, tõsi küll, rohkem teoreetiline võimalus, sest vaevalt keegi Lassmannile miinimumtasu pakkuda sõandab. Asja praktilise külje pealt vaadatuna on ilmselt märksa tõenäolisem selline stsenaarium, kus osa muusikuid võib välja minna nõ. dumpingule, esinedes vaikimisi "alla omahinna", et üldse tööd ja leiba saada.

Selles punktis tuli huvitava ideega välja Rein Rannap, kes pakkus arutuseks võimaluse, et Eesti Kontsert ostaks solistilt ära kava kui terviku – näiteks üks kontserdiprogramm 30 000 krooni. Ning edasi oleks juba kontserdiorganisatsiooni vaba voli, mitu kontserti ta sellega interpreetidele korraldab (mida rohkem, seda kasulikum korraldajale) – solisti sissetulek esinemiste arvust enam ei sõltuks. Ärimaailma sõnavara kasutades kasvaks muidugi Eesti Kontserdi omavastutus ja äririsk, sest halva investeeringu puhul ei saaks kontserdikorraldaja programmi alla paigutatud rahagi tagasi. Teiselt poolt suurendaks selline arveldamine ilmselt veelgi lõhet väga heade ja mitte nii heade interpreetide esinemistasu vahel. Siinkohal peaks muidugi lisama, et iseenesestmõistetavalt peab teatud vahe eksisteerima, interpreetide "turuväärtus" on ju erinev. Ainult et kui suured võivad need erinevused rahaliselt olla, selles on küsimus. Tegelikult on Peep Lassmanni pakutud tasustamisprintsipi tagasipöördumine nõukogudeaegse punktisüsteemi juurde (mis tegi ühele näiteks kaks, teisele kolm punktisummat), mis meie oludes polekski ilmselt vale, sest eksklusiivlepinguid on (erinevalt vene ajast) ju võimalik sõlmida alati.

Teine kõne all olnud probleem puudutas meie muusikute välisesinemisi. Kes peaks seda finantseerima, kui riigieelarves pole selleks sentigi ning Eesti Kontserdi põhi-

ülesandeks on kontserdikorraldus Eestis? Siiani on meie muusikute välislähetused toimunud rohkem kultuurivahetuse korras põhimõttel, et meie siin kutsume esinema meie klaveritrio, kui teie seal Rootsist võtate meie keelpillikvarteti. Aga oleks ka teine võimalus: Eestis näiteks tegutsevad sellised institutsioonid nagu Briti Nõukogu ja Rootsi Instituut, mis rahaliselt toetavad omamaise kultuuri tutvustamist teistes maades. Hea eeskuju, sest tegelikult on olemas ka Eesti Instituut ning kui nimetatud asutus veel meie muusikakultuuri eksporti ei toeta, siis oleks ehk viimane aeg seda tegema hakata.

Eesti Interpreetide Liidu juhatuse ja Eesti Kontserdi esindajate esimesel ühisnõupidamisel arutatud võib taandada ühele põhiküsimusele: kuidas turumajanduslikes suhetes majandada kontserdielu nii, et hundi oleksid söönud ja lambad terved (arvama siiski huntideks Eesti Kontserdi juhte ning lammasteks muusikuid või vastupidi). Rannap näiteks ütles otsesõnu, et eesti interpreetide olukord on kohutav. Kuid kas ikka on? See, et praegu läheb mõnel paremini ning mõnel teisel ei lähe üldse, on juba kapitalismi paratamatus.

Eesti Kontserdi produtsent Peeter Vähi sõnastas nõupidamise lõpus küllaltki olulise tõdemuse, et enam iialgi ei tule tagasi need ajad, kus ENE ilmus kahesajatuhandelises ning Sirp kuuekümnetuhandelises tiraazis ning kõik muusikud olid Eesti NSVs majanduslikult kindlustatud. Mis siis, et vähesega. Nüüd on see paratamatu, et mõned on kaotajad. Aga kui rääkida võitjast? Võidab kindlasti meie kontserdipublik, sest muusikasündmuste valik on viimastel aastatel kasvanud tohutult. Eile Caballé, homme Carreras, augustis Penderecki, sel nädalal Barthold Kuijken ja Gustav Leonhardt – muusikaelu maailma suurimate kultuurimetropolide tasemel. Kus on kaotajaid, seal peab ilmselt olema ka võitjaid.

IGOR GARŠNEK

Leonhardti mängu kuuleb Tallinnas täna.

TEET MALSRÖÖS

Põhjamaiselt ameerikalik "Vox romanticum"

Eesti Filharmoonia Kammerkoori kontserdisarja "Vox romanticum" II kontsert 30. jaanuaril Rotermanni soolalaos. Kavas Samuel Barberi "Reincarnations", Dominick Argento "I hate and I love", ameerika traditsioonilised ja spirituaalid. Solistid Juta Roopalu-Malk, Ave Moor, Kaia Urb, Tiiu Otsing, Aarne Talvik, Tiit Kogerman, Mati Turi. Löökpillidel Madis Metsamart ja Rein Roos, harfil Tatjana Lepnurm. Dirigent Dale Warland.

Sarja "Vox romanticum" teisel kontserdil kõlas Ameerika kultuuriruumist pärinev

muusika. Ameerika ise – keele-, mõtlemis- ja helikirev koostus – ei saa tegelikult olla vist ühe kunstisündmuse terviklikkuse tagatis. Nii seegi kord: soolalao kontserdi homogeensuse ja kompaktsuse kõlamulje allikas polnud ei Ameerika ega ka "romantiline hää", vaid eelkõige interpretatsioon. Kontsert oli Eesti Filharmoonia Kammerkoori nagu: hästikoolitatud ja paindliku vokaaliga, tempo- ja dünaamikatäpne ning kargelt intelligentne.

Kava jaotus kaheks, sisaldades esimeses pooles S. Barberi (1910 – 1981) ja D.

Argento (s.1927) helitööd ning teises traditsionaale ja spirituaale. Viimased kõlasid autorite seades, kelle nimed siinmail ehk palju ei ütle, kuid kelle kõigi sünniaasta on käesoleval aastajal. Seega oli kogu romantiline muusika loodud või arrangeeritud XX sajandil, valdavalt koguni viimastel aastakümnetel. Kui kuulamisel seda tõsiasi ei teaks, võiks enamiku ettekantud lugude sünnidaatumi küll sajandi võrra varasemaks paigutada. Sest põhiliselt oli laulude helikeel lihtsalt ja heakõlalisel ilus: juhtoonilise tunglevusega, kromatismidega värvitud harmoonia, tundeline ja tasakaalustatud joonisega meloodia, süngoopidega võrreldatav regulaarne rütmitüüp jne. Muusika iseloom oli sõnadega sündsalt sünkroonis ja nõnda kuulsime rõõmsaid, kurbi, kergelikkuse, nostalgilisi, vallatuid laule.

Helipildilt eristus muust kõige enam Dominick Argento "I hate and I love", kus tervel hulgal löökpillidel oli oluline roll tämbri mitmekesisel. Faktuuri vaheldusrikkus, äärmustesse viidud dünaamika ja rütmi keerukus andsid kaheksaosalisele tsükliile komplitseerituse, millega esitajad väga hästi toime tulid. Koor oli tõesti paindlik ja täpne, pakkudes vahedat fortet ja ohkõrna pianot, kandvat tooni aeglases ja sartsakust kiiretes löikudes. Teine suurepäraselt esitatud teos oli Samuel Barberi "Reincarnations", taas tänu juba tuntud kvaliteetidele – hääle- ja kooslaulmistehnika valdamisele, peenele karakterite välja-

joonistamisele. Nimelt siin ilmnebki (tegelikult kontserdi järgselt selgeks saanud) huvitav ja tore seaduspärasus: koor tundis end märksa kodusemalt ja paremini tehniliselt ja kunstiliselt nõudlikumais teostes. Seevastu muusikas, mis on rohkem sotsiaalne kui kunstiambitsiooniga nähtus – traditsioonaalides ja spirituaalides –, oldi rabe-damad ja nõutumad. Õieti ei ole see tähelepanek sugugi hinnanguiline, sest ega me oma põhjamaisuse vastu ikka ei saa, ja pole vajagi. Mustade ja valgete ameeriklaste muusika lihtsalt on hoopis teise loomuga. Pealegi oli ju dirigent pärisameeriklane, kes jäi kuuldavasti kuuleka kooriga päris rahule. Dale Warland jättis esitatavale meeldivalt professionaalse pitseri, tundus ülisõbralik ja heatujuline, pannes paari spirituaali ajal publiku sõrmi nipsutama ning suutis kor-raks isegi lauljate nägudele naeruvine tuua. Õieti poleks koori väike (akadeemiline) naeratus traditsiooniliste puhul üldse liiast olnud. Eraldi tahaks kiita mõnusat karakter-sust näidanud Tiiu Otsingut, Kaia Urbi, Mati Turit. Kiitust ei vääri koori kohatised häälestusprobleemid, väike "bemoll" sopranirühmas.

Ja lõpuks publikust. Hoolimata samaaegselt toimunud barokifestivali tähtede kontserdist ja vingest tuisuilmast oli Rotermanni soolaladu kuulajaist tulvil. Meil on muusika-armastajaid ja selle poolest on asjad tõesti hästi.

ANU KÖLAR

Dale Warland

TÕNU TORMIS

"Nukitsamees" – peremuusikal

Olav Ehala muusikal "Nukitsamees", libreto (O. Lutsu ainetel) Leelo Tungal, lauluteksti Juhan Viiding ja Leelo Tungal. Kunstnik-lavastaja Hardi Volmer, lavastaja Neeme Kuningas, dirigent Elmo Tiisvald. Osades Sander Kibuviits (Nukitsamees), Margit Saulep (Iti), Mati Vaikmaa (Kusti), Helgi Sallo (Metsamoor), Villu Valdmaa (Mõhk), Tõnu Kilgas (Tõlpa), Tiit Tralla (Ätt), Mare Jõgeva (Memm), Voldemar Kuslap (Taata), Urve Tauts (Muruema), Hille Silaots (Haldjas), Priit Kruusement (Poiss), Diana Dikson ja Airi Sepp-Udras (tüdrukud). Esietendus rahvuskooperis Estonia 30. jaanuaril.

Oskar Lutsu Nukitsamehe-ramatut mäletavad juba meie vanaemad ja vanaisad, Olav Ehala muusikaga film "Nukitsamees" (1981) on tõenäoliselt veel küllalt hästi mees praegustel isadel-emadel ning lastele (aga miks mitte ka vanematele sugupõlvadele) on nüüd lavaküpseks saanud igihalja lastejutustuse põhjal kirjutatud muusikal. Enamik selle laule on tuttavad juba mainitud ekraaniteosest, kuid varasemast filmiloost on nüüd saanud hoopiski hoogne muusikaetendus, mis pooleteise tunni jooksul paneb Iti-Kusti ja metsakollide juhtumustele kaasa elama nii vana kui noore, kõige noorematest rääkimata. Sest lavastuse visuaalne külg – lavakujundus, fantastilised kostüümid, näitlejate grimm ning liikumine – peaks ka päris pisikeste vaatajate kujutlusvõimet rabama. **Hardi Volmer** on leidlikult pöördlaval võimalusi kasutades loonud sedavõrd muinasjutulisidüllilise lavakujunduse, et isegi pahade metsakollide elupaik (mis Lutsu kirjelduse järgi peaks olema üks haisev urgas) tundub pigem romantiliselt arhailise maakoduna.

Ning paradoksaalsel kombel mõjub päris etenduse lõpul lavale tekkiv Iti-Kusti päris-kodu, teadlikult idealiseeritud talupoeglik ideaalkodu, kõige eelneva taustal isegi kuidagi stüriilselt ja skemaatiliselt. Idüllina, milles on vähe visuaalset põnevust. Kuid loo seisukohast polegi see tegelikult enam kuigi oluline. Tähtis on juba kojujõudmine ise, kodu kui elu püsiväärtuste sümbol.

"Nukitsamees" on mitmes mõttes ebatavaline muusikal. Kõigepealt juba oma lavastuslikult ideelt, mille juured on muidugi Lutsu algupärast. Lihtsustades võib öelda, et traditsioonilises muusikalis on vähemalt üks peategelaste paar, kellele tugineb läbiv tegevusliin, kõrvalosatäitjad aitavad lavastuslikku põhiintriigi lahti mängida. Kes on aga "Nukitsamehe" peategelane ning kes kõrvaltegelased? Nukitsamehe enda lavakuju võtmeroll sisuliselt pole, sest kogu tegevus toimub tema ümber – konflikte tekitavad ning lahendavad ju teised. Luts ise pidas peategelastena silmas muidugi Itit ja Kustit, kuid et talle olid ilmselt olulisemad eredad ja koloriitsed karakterid, siis keskendus ta kirjanikuna rohkem negatiivsete tüüpide portreteerimisele.

Nii libretist kui lavastaja läksid Lutsu pakutuga muidugi kaasa, kirjaniku loodud ereda tüüpe lavaliselt veel omakorda võimendades. Seetõttu ongi muusikalis kõige koloriitsem ja pilkupüüdvam just "pahategijate trio" – Mõhk (**Villu Valdmaa**), Tõlpa (**Tõnu Kilgas**) ning Metsamoor (**Helgi Sallo**). Nemad dikteerivad mõistetavalt ka tegevustiku arengu (kuni Iti-Kusti plehkupane kuni). Kui nüüd järele mõelda, siis on lavateostes (ning filmides, raamatutes) ju tihti nii, et "pahad" tegelased on huvitavad ja isikupärased (näiteks Joosep Toots), "head" aga eetilise hoiakust hoolimata igavavõitu ja isikupäratud (näiteks Arno Tali).

Kui nii võtta, siis Ehala muusikalis nega-

Nukitsamees pääseb marjamaale.

tiivseid tegelasi sisuliselt polegi – pahad on Lutsu leebest huumorist lähtudes tehtud hoopiski koomilisteks ja energilisteks totakateks. Kuid nad on vähemalt teoinimesed (-paharetid) ning neis on elu sees (Iti ja Kusti ei saa ka Lutsul suurt millegagi hakkama, aga nemad väljendavad see-eest eetilist hoiakut). Mõhk ja Tõlpa – sellelt hoogsalt ja äärmiselt dünaamiliselt paariit kõlab ka üks muusikali põhihitte "Rahaulul". See lugu läbib muusikali mõlemat vaatumist mitu korda ning sinna juurde kuulub ka tegelaste markante liikumine ning karikatuursed tantsud. Tegelikult on "Rahaulul" veel ka tühist mammonakummardamist naeruvääristav mõte, sest kui metsakollide elukreodo väljendus kuni rahapaja leidmiseni moraalis "elu lühikene, raha pikk", siis kraaklemise käigus muutuvad rahatähed kollasteks lehtedeks (justkui kollasteks kaartideks või EVPdeks). Selgus, et pole see raha nii pikk midagi.

Nüüd konkreetsemalt etenduse muusikalisest küljest. Noorele dirigendile **Elmo Tiis-**

valdile on see esimene kord tuua välja lavastus Estonias. Muusikateatris debüteerimiseks igal juhul hea etendus, sest Olav Ehala helikeel on meelde jäävalt kujundlik ning nii orkestrante kui lauljaid mobiliseeriva ja distsiplineeriva rütmierksusega. See aitas kindlasti ka väikest **Sander Kibuviitsa**, kes vaid esimeses "Nukitsamehe laulus" tempoliselt mõnevõrra hoogu sattus. Soolonumbrite ja ansambli kõrval toovad perioodilist vokaalset vaheldust mitmed metsahaldjate (**naiskoor**) episoodid. Olav Ehala lauluseaded on ootuspäraselt kõik väga heas kõlatasakaalus ning hoidsid koos dirigendi täpselt valitud tempodega etendust sisemiselt dünaamilisena kuni finaali. Seal arvatavasti pidigi hoogu mõnevõrra raudgema, sest lavastuse autorid kole näinud finaalis ilmselt mitte lihtsalt *happy end* (nagu Lutsul), vaid positiivsete eluväärtuste üldistavat jaatust. Pahad jäävad karjamaale, Nukitsamees pääseb marjamaale ning "integreeritakse" muulasena eesti rahvariites kogukonda ning eestimeelsesse perekonda. Keeleprobleeme tal ilmselt ei teki, sest aabits on ka kohe varnast võtta. Siin võib igati mõista lavastuse autorite üldistavaid taotlusi, kuid need realiseerusid ehk pisut liiga staatilises, "laulupeolaadses" ohustikus.

Teiselt poolt, aga miks ka mitte. Kui rahmeldamist ja tagaajamist oli enne küllagi, kui mure homse päeva pärast paharettide juures oleks Itil ja Kustil võinud neuroosidega lõppeda, kui oht kannibalismi ohvriks langeda oli käegakatsutav reaalsus – pärast kõike seda tahaks psühholoogiliselt ju midagi muud. Stabiilsust näiteks. Olgu see heaoluühiskonna stabiilsus siis vähemalt ilusates muinasjuttudeski võimalik.

IGOR GARŠNEK

Pole armukadedust, pole ka armastust

Tom Stoppard. "Midagi tõelist". Tõlkinud Jaak Rähesoo. Lavastaja Roman Baskin. Kunstnik Ene-Liis Semper, muusikaline kujundus Jaak Oja-käär. Osades Vello Janson, Rita Raave, Roman Baskin või Raivo Rütel, Anne Veesaar, Andres Roosileht, Liia Kane-mägi või Marika Korolev, Rednar Annus. Esietendus Vanalinnastuudios 30. jaanuaril.

Kolleeg (Anne Veesaar)...

Tom Stoppard ei vaja teatrisõbra jaoks eelreklaami. Tal on Eestigi laval kuulsusriikas slepp, eelkõige "Rosencranzi ja Guildensterni" ning "Arkaadia" näol.

Kavalehel leiduv intervjuukatke autoriga on väga asjakohane. Stoppardit huvitavad lõputud "sikuhipemängud", iseendale vasturääkimine, selle vasturääkimise ümberlõkkamine jne., moraali ja mõistuse teineteisepila. Säärane laad ja aine eeldavad definitsioonikohaselt ettekande teravat lõiget.

Kummatigi näitas pühapäevane etendus, et seda tükki saab üritada ka melodramatiseerida. Nukad on maha silutud. Tõsi, oma osa võib mängida nn. teise etenduse fenomen ning on tõenäoline, et kui mängib **Roman Baskin** ise, loob ta oma faktuuriga vahedamat ning kontrastsemat laadi. Aga etenduse kogupilt ei tohiks siiski olemuslikult muutuda.

Pärimelodraamast eristas nähtut see, et olid mõned pehmed "teater teatris" lõigud ning "kõik müügiks" mängu. Tulnuks kasuks, kui kaht mängutasandit oleks tähistatud erinevalt, metakeele tasandil lahus hoitud. Eriti pidanuks algusstseen, pikim "teater teatris" (katkend kirjanikust peategelase näitemängust, mida järgnev etendus hakkab varieerima), olema jõulisemalt markeeritud. Siinkandi lavadel on valdavalt kombeks, et kui tehakse "teatrit teatris", siis mängitakse üle ja halvasti, pannakse taidlust (vt. näitlejad "Hamletis"). Ehk leiduks mingi teine denonaat, aga vähemasti oleks vaatajal asi selge. Praegu olid kaks laadi päris ühesugused. Ainult rongikupees proovi tehes õhati ja õhati natuke.

On paar probleemiotsa, mis intrigeerisid. Näiteks uue kunsti probleem (miks mitte ka

uue kriitika). Etableerunud kirjanik loob traditsioonilist (head) kunsti. Ta teab, mis on hea, mis on halb. Hea on töödeldud, vaikukas, meisterlik jne. "Aga kust sa võtad, et ainult nii on õige?" küsib naine. Kas kunstiteosel peavad olema senise kunsti tunnused? "Igalühel on õigus oma arvamusele ja igaüks kirjutab nagu tahab." See on ahas-tama panev kaalutus. Sest kui naine riputab end tolle kaela, kes kirjutab nõmedalt, tuimalt, väljaimetult jne., siis pole esimesel kirjanikul muud peale hakata kui armukadedaks muutuda. Justkui oleks naine iseeneses viimane argument. Kogu tüki moraal ongi see, mis käesoleva arvustuse pealkirjas. Ainult et see tuli üsna leigelt esile.

Raivo Rüteli cool kirjanik pakub tunnetuslikku huvi seepärast, et ta ei ole mingi hirmus härjajurakas või ilueedi, aga on endas nii kindel, **Anne Veesaare** kostüüm polnud mõeldud istumiseks ja ta oli sellega natuke kimpus ning vehkis käekotiga.

Tükk võiks meeldida 30 – 50 vahel korralikele inimestele, sest selles räägitakse keskea röömudest ning mängitakse aeg-ajalt suurde plaani mõned väiksed püksinaljad. Kujundus ei teinud **Ene-Liis Semperile** au, aga ta töötab ka nii palju. Kolme "dušikabiini" kõrvuti õigustab see, et nõnda on lihtne minna ringreisile.

Ma ei teadnudki, et selle Stoppardi tüki on kirjutanud **Enn Vetemaa**.

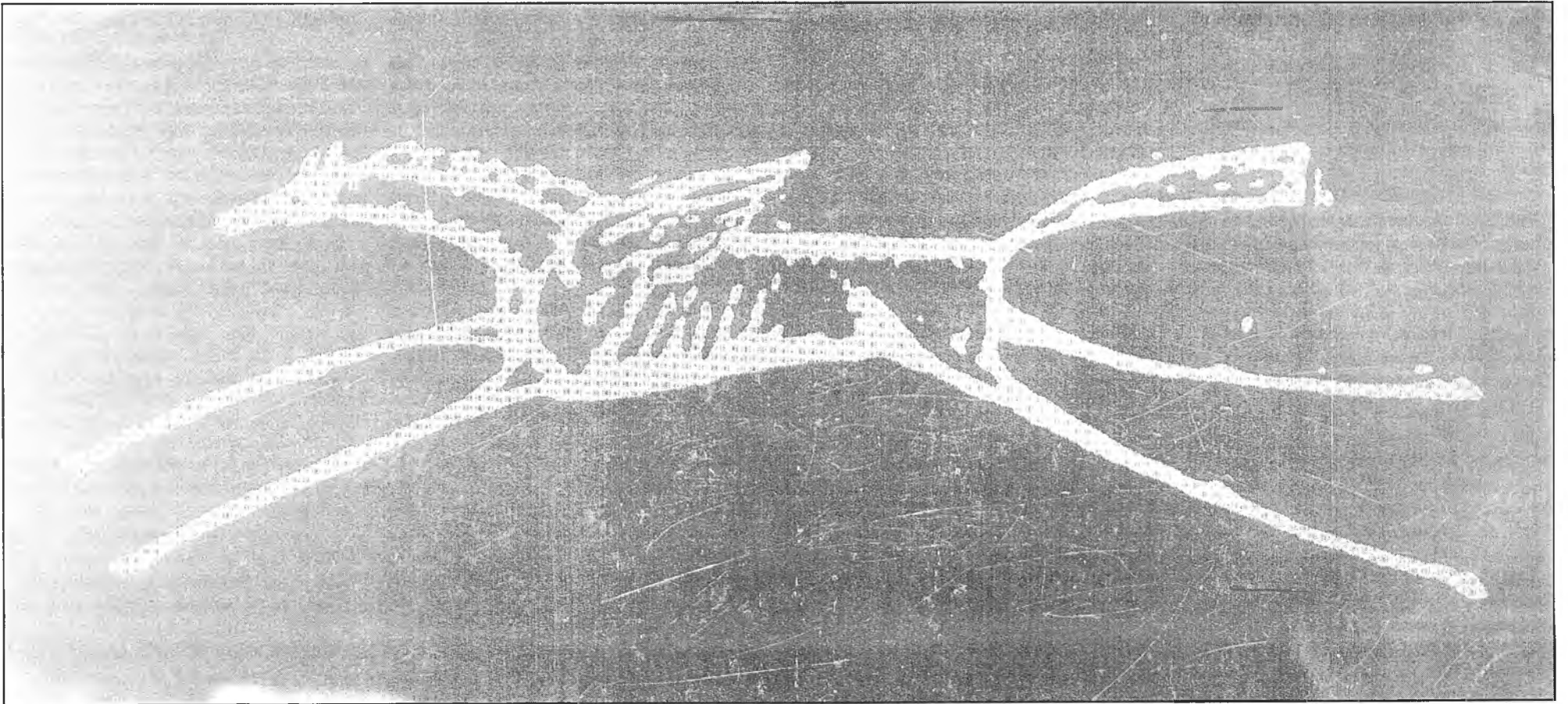
MIHKEL MUTT

... või konkurent (Rita Raave)?

FOTOD: MATT HIIS

Kirjandus

Loomingu silm

Sõna “looming” on eesti keeles peaaegu sama vana kui Eesti Vabariik. Nimelt annab Henrik Visnapuu oma mälestusteoses “Päike ja jõgi” üsna üheselt mõista, et just tema lõi selle sõna pealkirjastamaks 1920. aastal ilmunud kirjanduslikku koguteost “Looming I”. Ajakiri Looming aga ilmub alates 1923. aastast, olles vaid täiskasvanuks saamise eas teinud läbi mõneaastase katkestuse.

Ma ei tea, milline on ühe normaalse või keskmise iseisva riigi ja temas ilmuva kirjandusajakirja noorusevanaduse koefitsient, ent Eesti riigi suhtelist noorust silmas pidades tundub Looming küll aastatelt juba päris vanake olevat. Seda imekspandavam, et alles nüüd on ajakiri tõmmanud ülle trikoloori ja asunud riiklust manifesteerima. Kümnekond aastat pärast seda, kui tema opositsioonivaimu kandnud lapsuke Loomingu Raamatukogu seda tunases Nõukogude Eestis teha julges! Kes teab, missugust sündsusetust sinimustvalgete kaante vahel nüüd ausatele kodanikele püütakse sokutada, võib “lohe” umbusklikult arvata. Mille peale “boheemlane” ja “santlaager” muidugi gailitlikult naerda hirnuksid. Kui Loomingu puhul on tegu hallipäise nooruki vembuga, pole häda midagi. Kui aga pilgu hämardumisega, on ajakirja edaspidine järjekindel Sirbiga õsumine hädavajalik.

Kuivõrd Looming on Eesti Vabariigi kirjanduslik foorum, siis mida tema silm peab märkama ja mida seletama? Eks ikka kirjanike tehtud või tehtavat tööd, mis vabariigi töösse on suubumas, võiks siinkohal Majakovski sõnadega lausuda.

Ajakirja jaanuarinumber suunabki esmalt pilgu autorile, kes eestimeelse noorukina oli kodumaalt välja saadetud juba tsaariajal ja pidi ka oma lühikeseks jäänud elu viimased aastad maapaos veetma. Juhan Jaigi 100. sünniaastapäev, millele muid võrumaalaste juubeleid kuni Madis Kõivu seitsmekümnenda sünnipäevani jätkub detsembrini, on väljakuulutatud võru kirjanduse aasta õnnestunud ettekääne, põhjendus ja avaldöö. Ei mäleta ühegi teise kirjaniku juubeli puhul ilmunud

olevat nii rohkesti trükiseid kui nüüd: ridamisi on erinevad kirjastused üllitanud vähemalt viis Jaigi raamatut, mille hulgast uudsuse ja haruldase ainekuga – põgenemisteede üle Saksamaa ja Austria – paistab silma eelkõige mälestusteraamat “Tiroliaana”.

Väike luulevalik Jaigilt ja Madis Kõivu järgnema jääv “Juhan Jaik. Vihmatark ja luudermikk” on Loomingu kombekohane ja soliidne kummardus tähtpäevalisele. Kõivu essee on ühtviisi isiklik, ennast tunnetada püüdev, eneses selgusele jõudmise katse nagu tema muugi proosalooming, ja kirjanduslooline. Võiks öelda ka – monograafiline. Kõivu teksti võlu peitub mingis ootamatus detailis, millele ta omistab või millest avastab võtmelise tähenduse. Siin määratleb ta näiteks oma suhte Jaigi loomingusse Tartu – Petseri raudtee kaudu, ja teeb seda sõiduplaani täpsusega.

Kui aga võru värki ajakirjast edasi otsida, siis leiab seda vähese vaevaga veel: **Contra** 12 kuu luuletsükkel ja tavaarvustuse mahtu ületav **Hasso Krulli** kriitiline essee **Kauksi Ülle** “Paadist”. Olles märganud uandi kirjandusideoloogide seas erilist inkorporeerimiskirge, oleks küllap hõlpus seda rida jätkata Artur Adsoni elukaaslase ja Aino Kalda suhte käsitlemisega Sirje Kiini sulest või vähemalt Jaan Kaplinski lühiromaaniga, kuid siin tekib ka tõrge. Jätan Kaplinski loomingu meelsamini piiripealseks, sinna ja tänna, lõuna- ja põhjaeestiliku, ida ja lääne kultuuri rajamail balansseerivaks.

Võru kirjanduse kõrval on teiseks jaanuarinumbri dominandiks Hispaania, ja seegi seondub tähtpäevaga. Hispaania kirjanduse 1898. aasta generatsioonist on eestikeelses kirjasõnas varem juttu teinud vähemalt **Jüri Talvet**, kuid sellest on möödas parasjagu põlvkonna jagu aega. Eesti hispanistika järelkasvu tõestav **Marin Möttus** on kirjutanud vastavasisulise essee ja tõlkinud juurde **José Ortega y Gasseti** ja **Pío Baroja** tekste. Väliskirjanduse poolelt intrigeerib veel tšehhi-saksa literaadi **Egon Erwin Kisch**i kultuurilooline ülevaade Praha bordellidest “Goldschmiedi salongi saladused”, milles põgusalt vilksatab Georg Lurichi kuju. Loomingu silm on siin tõesti

tabanud killu *Estica* rubriigist. Napi küll, ent ometi sunnib seegi pisku küsima, kas ajaloolised ülevaated Tallinna, Tartu lõbumajandusest jäävadki juba unustatud ajalehe Pilk veergudele. Aines on ju ajatu ja igiiniplik, aastate möödudes aga kaalub uurija uudishimu üles tõelisi jälkusigi, ent tuleviku tarbeks tuleks ka tänapäevast materjali talletama asuda juba praegu.

Jaan Kaplinskilt jääb järgnema haritud fiktsiooni töötav lühiromaan “Silm”. Algul tundub selle ainekult lähtuvat George Orwelli “1984” ja “Salatoimikute” vahemailt, meenub ka Jaan Unduski käsitus Stalini igikohalolu dogmast. Ent järgemööda need võimalused justkui välis- ja lõpuks kuskilt Kagu-Aasiast saabunud tundmatu käsikiri krutib üles põnevust. Silma paistavad Kaplinski viimaste esseeraamatute sagedased teemad – hoiatus unustuses lahustumise ees ning meid ümbritsevad absurd ja paradoksid.

Kaplinski “Silm” sugereerib eriti oma algusosas ohutunnet, **Märt Väljataga** tõlgitud õukonnapoeedi **Ted Hughesi** luuletuses “Sugupuu” sünnitab Silm Hirmu. **Matt Barkeri** jutu “Haige kõuts” kaks punast silma pimedas autosalongis aga tekitavad tõelise õõva. Barkeri jutt ei ole just meeliülendav lugemine. Kartlik lugeja leiab esialgu turvatunnet küll sellest, et jutus kirjeldatud õudusi loeb keegi Morgan makilindile, kuid kaitsev filter kaob niipea, kui selgub, et Morgangi on haaratud siin- ja sealpoolsuse, une ja surma segunemisse ega suuda toimuvast enam midagi taibata, reaalselt ja ebareaalset eristada. Et lugejagi seda enam ei suuda, siis tunnistab see Barkeri sõnaseadmise ja atmosfääri loomise oskust.

Tontide seltsis end koduselt tundnud Juhan Jaigi loomingule on “Haige kõuts” väärakas ja karm vaste sajandi lõpust, tänapäevaste kulissidega tõeline *horror*, mille Loomingu pilk nüüd eesti kirjandusse on kinnistanud.

JANIKA KRONBERG

Karistuseta kuritöö ja lunastuseta lunastus

Paul Sayer. Jumala laps.
Loomingu Raamatukogu, nr. 23 – 26,
1988. 192 lk.

Sajandeid on inimesed uskunud, et Maa peale sünnib kord jumaliku päritolu laps, kes lunastab inimkonna ja teeb ta õnnelikuks. Niisugune jumala laps peab olema erakordne olevus nii oma sünni kui tegude poolest. Tuntuim legend Jumala lapsest on loomulikult lugu Kristusest, kes oma erakordses püüdis maapealset elu paremuse poole muuta, kuid selle eest halastamatult risti löödi. Kristus ei tapnud ise, vaid oli ohver ning pärast surma tema tegelik kuulsus alles saabuski ning ühes sellega kristlik taassünni-idee, mille järgi saavutab inimene oma õnne kannatuste hinnaga: et kogeda jumaliku õnne, peab kogema enne ebainimlikult suuri piinu, justkui ei tunneks inimene muidu oma õnne lihtsalt ära.

Umbes 130 aastat tagasi kirjutas Fjodor Dostojevski romaani "Kuritöö ja karistus", mille lõpulehekülgedel näeb kummalisi, painavaid ning apokaliptilisi unenägusid kuriteost lunastust otsiv Raskolnikov: "Haiguse ajal talle viirastus, nagu oleks kogu maailm ohvriks määratud mingisugusele hirmsale, kuulmatule ja nähtamatule katkule, mis tuli Euroopasse kaugelt Aasiast. Kõik pidid hukkuma, peale mõne üksiku väljavalitu. Ilmusid mingisugused pisikud, mikroskoopilised olen- did, kes asusid inimeste kehasse. Kõik need olendid olid mõistuse ja tahtega varustatud vaimud. Inimesed, kes nad endasse olid võtnud, muutusid silmapilk kurjast vaimust vae- vatuiks ja hullumeelseiks. Kuid iialgi, mitte kunagi polnud inimesed endid nii tarkadeks ja vääramatu töö omanikeks pidanud, nagu arvasid seda endist need uue taudi põdejad. /---/ Terved külad, linnad ja rahvad nakatusid sellesse taudi ja läksid hulluks. Inimesed olid ärevuses ega saanud üksteisest aru, igaüks

mõttes, et ainult temas peitub tõde, ja piinles teisi vaadates, lõi endale vastu rinda, nuttis ja murdis oma käsi. Ei teatud, kelle üle ja kuidas kohut mõista, ei suudetud kokku leppida, mida pidada kurjaks, mida heaks. Ei teatud, keda süüdistada, keda õigeks mõista. /- -/ Kogu maailmas võisid pääseda ainult mõned inimesed, need olid puhtad ja valitud, kes olid määratud uue inimtõu esivanemaiks ja uueks eluks, maad uuendama ja puhastama, kuid keegi ei näinud neid inimesi, keegi ei kuulnud nende häält ega sõnu." Paul Sayeri ajaks, XX sajandi lõpuks, pole tõesti kusagilt välja ilmunud uut inimtõugu ega ka vana tõu lunastajat. Kristus löödi küll risti, kuid inimkond pole sellest suurt õnnelikumaks saanud, vaid ootab nüüd tema teistkordset Maa peale saabumist. Nii juhtubki, et Paul Sayeri romaanis "Jumala laps" saab tavalisest teismelisest tüdrukust tema ebatavalise sünni tõttu perekonna silmis äravalitu, Jumala laps. Vaatamata sellele, et Sayer tõdeb: "Ime läbi sündinud laps, säästetud Jumala tuju tõttu, kellesse ei usu õieti keegi meist peale mu isa, kes väidab, et usk on tema eriomane veidrus." Kui vanaisa silmad oleksid Maisie't 19 aastat hiljem näinud ning ta oleks osa saanud selle tüdruku kurvast saatusest, oleks ta arvatavasti isegi Jumalasse uskumise veidrusse pärast maha jätnud – Jumal peab ikka oma lastele halb isa olema, kui määrab neile selliseid kannatusi. Kui Kristus suri teiste käe läbi, taludes enne mõnitusi ja peksu, siis ilusale Maisie'le oli määratud saada kõigepealt vägistamise ohvriks ning seejärel mõrtsukaks. Suurt jumaliku õnne aga nende kannatuste järel ei saabu, pigem tüdruk kohaneb olukorraga ja seda tänu inimlikku päritolu abistajatele. Maisie' jaoks on jumala asemik Maa peal tema vanaema, kelle hukkamõistmisest või heakskiitmisest sõltub terve perekonna eksis- teerimine. Nagu riigijuhtide otsustest sõltub tihti peale miljonite elu või kohtunike otsustest see, kes on kurjategija, kes mitte. Ja Jumalat pole kusagil ... Nagu polnud teda ka siis, kui rahvas nõudis Kristuse ristilöömist ja Pilaatus tegi, mida rahvas nõudis, lastes vabaks hoopis mõrtsukas Barabase. Ühtlasi laseb Jumal juu- tidel rikkuda iseenda kehtestatud seadust Vanast Testamendist: "Kes teist inimest lööb, nõnda et see sureb, seda tuleb karistada sur- maga." (2 Mo 21:12) Juudi kogukond pidas Jeesust ja tema sõna ohtlikumaks tavalisest mõrvarist. Segadus kuritöö ja sellele järgneva karistuse määramises, kuritöö määratluses üldse, kestab aga tänini. Paul Sayer elab ja jälgib maailma XX sajandi lõpul, võttes tema veidrusi vägagi rahulikult, ilma igasuguste apokaliptiliste nägemusteta nagu psühhiaater oma parandamatult haiget patsienti.

Nii Sayeri kui ka Dostojevski romaan

paneavad rõhu kurjategija psühholoogiale, mis nende kujutuses pole sajandiga suurt siiski muutunud – ikka hakkavad mõrtsukat piina- ma kahtlused, unenäod, eraldatus ning kohutava saladuse koorem. Selles osas on nii Raskolnikovi kui Haroldi saatuse sarnane. Raskolnikovist saab mõrtsukas paljude asjaolude kokkusattumisel, kuid oma kuritegu planeerib ta pikemat aega ette ning tegeleb selle kavandamisega ka romaani algul. Oma kujutluses on ta ebatavaline inimene ning tema kuritegugi ebatavaline. Ta ise ongi sellise katku ohver, mida oma unenäos üle maailma näeb levivat. Tal on tapmiseks oma idee, mida on vaja tõestada. Harold saab aga kurjategi- jaks juhuslikult, ilma igasuguse ideeta ning vastu oma tahtmist, sest tahab oma vennatü- tart, nn. "jumala last", kes veretöö korda saatis, sekeldustest säästa. Ohvrid on mõle- mas romaanis ühiskonnale näiliselt tarbetud: liigkasuvõtja vanaeit, kelle tarbetuse üle otsustab Raskolnikov, ning paha poiss, narko- maan, vägistaja ning muidu kahtlane tüüp Guy, kelle Maisie küll teise ilma saadab, kuid kelle tarbetuse ning tühisuse üle otsustab lõp- likult Harold.

Mõlema loo kangelased elavad läbi suuri hingelisi piinu ning nende tagasihoidmine inimühiskonda nõuab ülestunnistust. Raskol- nikov tunnistab oma süü üles seaduslikele võimudele ning läheb sunnitoole, et oma väär tegu lunastada. Tema hingeline taassünd toimub aga läbi jumaliku harmoonia tun- netamise armastuse kaudu. Dostojevski kujutab seda tugeva kontrastiga teose lõpul: ühelt poolt vaesed, haiged ja füüsiliselt piinatud inimesed – Sonja ja Raskolnikov, teiselt poolt taevalik vabanemise ning õnnetunne: "Nad oleksid tahtnud rääkida, kuid ei saanud. Neil olid pisarad silmis. Nad mõlemad olid kahvatud ja kõhnad; ent neis haigeis ja kahvatu is nägudes säras uuendatud tuleviku, uue elu töötava, täieliku ülestõus- mise koit. Neid äratas uueks eluks armastus; /- -/ Neil oli veel seitse aastat ees, selle aja jooksul aga nii palju talumatuid piinu ja nii palju piiratud õnne!" Sayer lõpetab oma romaani aga näilise perekondliku idülliga: elu oleks nagu normaalsetele rõõbastele läinud, kuid ometi on tunda, et kõigil on hingel kohutav saladus, millest rääkimine on vana matriarhi otsusega keelatud, seega olematuks tunnistatud. Dostojevskilikk kontrasti sügava traagika ja jumaliku õnnetunde vahel ei teki, sest kõik on nii tavaline ja tühine: Guy surm ei eruta peale tema enda omaste mitte kedagi, isegi politsei ei viitsiks hea meelega sellega tegelda ning kuulutab esimesel võimalusel asja lõpetatuks. Kuna kuritegu aga ei avasta- ta, pole seda avalikkuse silmis ka olnud ja Haroldi perekond tuleb sellest loost auga

välja. Ka Maisie elab oma elu näiliselt rahu- likult edasi, olles endiselt perekonnas, eriti oma isa jaoks, Jumala lapse seisuses. See perekond on aus ja ilma plekita, kuna naise ning kahtlase reputatsiooniga Guy lähedasi peetakse tülinori jaoks ning tülikateks inimesteks. Vaid ainult Maisie ise ütleb Haroldile välja tõe, mida kõik tegelikult teavad, kuid tunnistada ei taha: "Ta oli inimene, tal oli õigus elada nagu kõigil teistel."

Haroldit aga jäävadki saatma õudus- unenäod, sest oma vale otsuse tõttu tegu sala- jas hoida ja oma head nime mitte ohvriks tuua on ta alla kirjutanud eluaegsele karistusele, millega ta ise täielikult lepib: "Ja ma loodan, et õo on rahulik, vaba neist juhuunenägudest, kus näen mullast paistmas nahalappi, põlve, suletud, mudast silma. Neil öödel ärkan higist leemendades, teadmises, et mu tegu oli väär. Ja mitu korda olen valjusti karjunud, kui aga ema mind kuuleb, ei tee ta sellest välja. Siis magan ma jälle sügavalt ja unenägeteta, tur- valiselt. Kuni järgmise korrali."

Dostojevski romaani lõpp on optimistlik. Autor tunneb oma kangelasele igati kaasa ning usub tema uuestisündi, usub inimesse üldse. Sayer ei lähtu niisugusest kristlikust põhimõttest ning tema kangelastele ei anta võimalust seesmiselt puhastuda ega uuesti sündida. Kõik jääb nii, nagu on – lunastust pole kusagilt tulemas ning süükoorem peab tänapäeva inimest igavesti rõhuma. XIX sajandi optimism on asendunud skepsise, pet- tumuse ja seasmiste pingetega. Kuritegu on avalik saladus, mille olemasolust on kõik tead- likud, kuid kuna ühiskond selle heaks kiidab, siis vaikitakse see lihtsalt maha. Jumala lapseks kuulutatut osutub tegelikult mõr- sukaks ja vägivalda ohvriks. Ta ei keera krist- liku kombe kohaselt teist pöske oma vaen- lasele ette, vaid saadab vaenlase teise ilma ning kehtib reegel, kel jõud, sel õigus. Kui XX sajandi inimene ei usu enam millessegi, siis kellelt peab ta lunastust pauma? Jumala asemik oleks nagu riik ja ühiskond, kuid niisu- gust jumaliku lunastust, nagu oli antud koge- da Dostojevski kangelastele, pole tänapäeva inimesel enam kusagilt võtta, sest tänapäeva inimene ei usu enam millessegi peale iseoma mõistuse. Sellesse rumalasse mõistusesse, mis Dostojevskil vastandub targale südamele. Sayeri romaanis on Raskolnikovi hirmu- unenägu tegelikkuseks saanud – ratsionaalsus ja egotsentrism on jäänud peale maailma emotsionaalsele tunnetamisele ja altruismile, Sonja Marmeladova usk taassündi ei ole mõjule pääsenud. Ja kui olekski, siis hoopis teisel, moonutatud kujul – see, kes pole vahele jäänud, pole ka kurjategija.

ANNELI MIHKELEV

SÕNUMIK

Bernhard
Viidingul
seekord
laev
kaenlas

19. jaanuari Kirjanduse Maja ja 20. jaa- nuari Legendi galerii kirjandusõhtu tee- maks oli Bernhard Viidingu uus luulekogu "Laev kaindlus". Autorit küsitles tema tütar Taive Särg, luulet luges Ants Ander, muusikat tegi lõõtspillil Aleksander Sünter.

Vahetevahel pandi kokkutulnud inimesed kõigile tuntud vanadel headel viisidel, nagu näiteks "Hulkuri valss" või muu taoline, B. Viidingu luuletusi laulma. Need õhtud meenutasid rohkem mingit väikest külapiidu (muide, jah – Kirjanduse Majas isegi vahe- peal tantsiti lõõtspilli saatel) kui tõsimeelset diskuteerimist kirjanduse üle. Ka sel põh- jusel, et jutt kandus kogu aeg kirjanduselt elu enda peale ning luuletaja ise oli vastu- seid sepiatades riikalikum kui luuletajad

tavaliselt. Uue kogu luuletusedki on suure- malt jaolt natuke kergemeelsed, rohkem külast pärit vembumehe kui linnaintelligen- di omad.

*igatsejate jumal igatsuste läitja
noorukene kitsukene sirbikene kuu*

*mina sind palu ää sihi kaju raket
las ma sii veel istu ää puutu mo aket*

*sina naese ingega sigatseja kuu
sina küsid soovi kas oled selle täitja*

*inimeses kirgavad päris patu äitsmed
sina rebid maha meite kang raud päitsmed*

*sina mürgi segaja tuld kisud põuest
akka nüid kallikene astuma õuest*

Saadud kontseptsiooni võib tugevdada B. Viidingu pihtimusega, et tema oleks palju parema meelega jäänud maale, isatallu, ning ainult isa karm käsk edasi õppida sundis teda linnateed jalge alla võtma. Kuula ja imesta – tavaliselt on kõik vastupi- di: saaks aga maalt minema, saaks linna, untsantsakaks, antvärgiks, peenema ja puh-

tama elu peale! Meelepäraseks ja armsaks pole linnaelu saanud autorile tänaseni, igatahes mõlemas tema luulekogu on sel- lele viitavat süüdistusmaterjali küllaga: 1) kirjutab saare mures 2) lausub rahva- likult ja otseülevalt, eirates oma luule- tegemisel igasuguseid intellektuaalseid salasepsusi (kui sepiatseb, siis avalikult) 3) idealiseerib külaelu, merd, loodust, laeva, enamasti ka külatüdrukuid. Küllap luuletaja tõepoolest omajagu ide- aliseerib, püüab oma värssides taasluua just seda maaelu helgemat, päikeselisemat palet, kuid teine jagu tõtt on selleski, et siin linnaasfaldi peal oleme me millestki väga olulisest ilma jäetud.

*ma lihtne lina kolkija
üks aige kirja solkija*

*ma kõrb mes metsa saluta
ma põld mes ilma taluta*

Ning siia juurde taas luuletaja öeldu Kirjan- duse Majas: "Minu isa oli sepp. Ta parandas külarahva põllutööriistu, tegi hobuseraudu, see oli tõsine ja väärt töö, minu luule- tegemisega ei saa seda võrreldagi. Mina

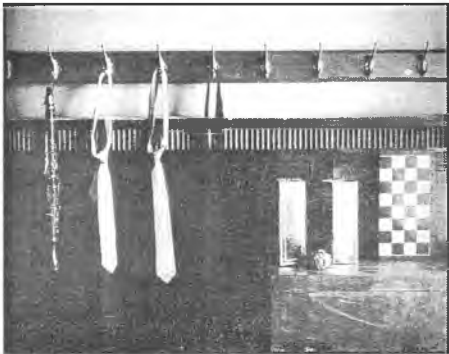
olen tema kõrval tuuletallaja, lihtsalt üks narr, ei muud."

Kuid ärgem öeldut sõna-sõnalt ka võtkem. Luuletaja on luuletaja. Lisaks on igal tõel kaks otsa, kui mitte kolm või rohkem. Minu arvates on Bernhard Viidingule see "tuule- tallamine" vägagi meeltemööda. Ta näib oma luuletusi tegevast samasuguse kire ja innuga kui omaaegsed külaaulikud. See, et tema luuletused/laulud on keerukamad ja sõna- mängulisemad, ei muuda siinkohal asja, see tõik tuleb ajada lihtsalt B. Viidingu "liigse" hariduse kaela. Samasugust ehtsat värsi- tegemise rõõmu kohtab ka mõne meie päris noore kirjamehe puhul, parim näide ehk Contra. Keskealiste kirjanike hulgas esineb sama sündroom puhtal kujul vist ainult Prii- du Beieri tekstides.

Trükikojas olevat kohe töösse minemas ka B. Viidingu kolmas luulekogu. Kuid autor selle luuleraamatu peateemat ei öelnud, nagu praeguste puhul, et "Tähetüdruk" on armastusest ja "Laev kaindlus" Saaremaast, ütles ainult, et seal olevat "igasugust". Üks on minu arvates siiski kindel – naistest ja laevadest ei pääse Bernhard Viiding mööda kolmandaski kogu.

BERIT SELBERG

Lipsud

1977. aasta juunikuu soe-vaiksel ja valgel õhtul astusime kõrvu Karl Ristikiviga Stockholmis Solna linnajaos tema poissmehekodu poole.

Ma sundisin oma sammu ikka ja jälle aeglasemaks ja lühemaks, sest vana mees toetus kepile ja tema hingamine polnud mitte väike ja astmaatiline, vaid nõrk, peaaegu kuulmatu.

Ristikivi olekus ja riietuseski oli midagi sellest kuulmatusest – märkamatuses –, ta nagu kuulnaks rahulikku ja vaikset muusikat, mis tema kõrval astujale kuulmatuks jäi. Ristikivi oli suletud ustega kirik, mille sees ta oma isikliku altari ees kõneles iseendaga.

Karl Ristikivi kandis taevahalli ülikonda, tuhkjassinist särki ning nende toonidega ühtesulavat lipsu.

Mõni nädal hiljem leiti üksinda elanud Karl Ristikivi oma kodust surnuna. Ta oli lahkunud vaikselt ja märkamatu, justkui tahtmata kedagi häirida.

Ma kirjutasin toonases Eesti NSVs ajakirjale Looming lühikese loo oma ainumast kohtumisest “Hingede öö” autoriga.

Järgmisel Stockholmis sattumisel andis Kalju Lepik mulle tillukese pakikese – pruunjas paber, kena ristpaal ümber.

“Olid viimane sealt-Eestist inimene, kellega Kreutz kohtus. Ta tuletas seda paaril korral soojasti meelde. See pakike on mälestuseks temast.”

Pakis oli Karl Ristikivi lips. Pruunhall, tagasihoidlik, väga tavaline. Loomulikult ei ole ma seda lipsu kordagi kandanud. Näidanudki olen õige vähestele.

Me kõik oleme elus mingite harjumuste, tavade, kommete või nõrkuste kandjad. Minu lähemad sõbrad teavad, et mulle tõepoolest meeldib enamjuhtudel liikuda-käia lipsus ja valges särgis.

Ma ei erine selles ju põhimõtteliselt oma kuulsaist ja tuntud kolleegidest – kirjanikest, kelle lipsulembus mulle meeldinud ja meelde jäänud.

Mitte kordagi ei näinud ma lipsustamata Friedebert Tuglast või Johannes Semperit. Lipsmees läbi aastate on olnud Vladimir Beekman. Kõige elegantsemalt kannab läbi elu näiliselt hooletult, kuid täpselt välja rehkendatud sentimeetrite võrra lõdvemaks lastud kaelasidet Uno Laht.

Hästi sobis lips Otto Sammale ja Paul Rummole. Reegli-na kandis maitsekaid lipse Mart Raud. Suur oli seetõttu minu üllatus, kui proua Valda mind kord Kirjanike Liidu fuajees vaikselt häälel kui salaleppeliselt palus: “Ülo, teate, ma ostsingi Mardile sünnipäevaks lipsu, aga tema ise ei oska lipsusõlme teha. Äkki aitate mind?”

Me sattusime toonastel aegadel teinegi kord Mart Rauaga põgusasti trehvama kas Kuku klubis või hotelli Tallinn II korruse õdusas baaris. Alati, kui nägin luuletajat tolles mulle tutavas soliidses must-valge-täpilisest lipsus, ei saanud ma endale tunnistamata jätta, et kaelasideme sõlmes oli erilist elegantsi...

“Miks sina, Tuulik, pead kogu aeg lipsu kandma?” küsis mult kord Rein Saluri, kui me kapten Andres Vana kodus mõnusasti napsitasime. “Näed, Andres on ookeanilaeva kapten, laevaohvitser, aga normaalse inimese kombel särgiväel, käised üles kääritud, kurguauk lahti. Ole ristiinimene, võta lips ära!”

“Nagu tahate!” ütlesin mina. “Teie olete minu sõbrad – keda ma siis veel peaksin kuulama!”

Tõusin püsti, võtsin lipsu kaelast ja riputasin nagisse pintsaku kõrvale.

Saluril oli silm pisut krillis, kui ta mind seejärel üle laua uuris õppinud bioloogi analüüsival pilgul.

Ta vaatas mind õige kaua ja ütles lõpuks:

“Tead, sa oled ilma lipsuta üllatavalt lolli näoga. Pane lips uuesti kaela. Mina ei taha juua ebaintelligentses seltskonnas.”

Ma läksin kotta ja panin peegli ees lipsu uuesti kaela.

Terase pilguga mees mitte ainult tudengite ja kolleegide teadmiste hindamisel, vaid ka kommete ja käitumise fikseerimisel oli professor Harald Peep. Juhtusin teda Tartus teinegi kord külastama, mõni haruldane postmark oma filatelistist professorile mapis.

Tookord oli augustikuu algus, suvine ja soe, kogu ülikoolilinn särgiväel ja rihmkingades. Astusin Vilde tee poole, hele pintsak seljas, heletooniline rõõmus lips kaelas. Professor oli mulle eelnevalt telefonis öelnud, et ta askeldab maja siseõuel, aga küll ta värava kriuksumist kuuleb.

Kui ma värava avasin, jooksis mulle maja nurga tagant

vastu suur ja hoolitsetud, elegantne ja sõbralik kollikoer ... helerõõmus lips kaelas.

Looma järel tuli professor, lotakais treeningpükstes, sandaalid paljaste varvaste otsas, lihtsas ruudulises särgis, käised üles kääritud. Peep oli suuresti rahul oma tembuga, mida sai veel “tempida” selgitusega: “Ära pane pahaks, ma ise ei jõudnud ümber riietuda!”

Me istusime seejärel professori kabinetis kohvilauas.

Mina istusin tugitoolis ja kollikoer, lips kaelas, sõbralik-leplikult minu kõrval.

Professor vaatas meid mõlemaid varjamatu sõpruse ja sümpaatiaga. Ta ei vaadanud seejuures otse silma minule ega otse silma koerale. Ta vaatas täpselt meie kahe vahelt läbi, nii et meie – minu ja koera otsustada jäi, kellele oli mõeldud see tüüpiliselt haraldpeebulik, mitte kunagi sarkasmiks kasvav vaimuteravus: “Jaa... kellel ikka tark nagu on, sellele lips sobib!”

Peremehe hääle peale liputas suur uhke loom saba.

Mina rääkisin tookord professorile, et teinekord ei avaldu tema vali ja nõudlik koolitus veel meis, maalt tulnutes, vaid alles järgnevas põlvkonnas.

“Näiteks?” küsis Peep.

Jutustasin professorile, kuidas hiljaaegu Tartus kaks tema ekstendengit tassi kohvi ja pitsi konjaki juures paari tunniga terve eesti kultuuri täies ulatuses paika panid.

Peremehe nelja-aastane poeg sättis sealsamas oma klotsmaju kokku.

Siis pani juntsu ühel hetkel pea viltu ja küsis: “Issi, kummas Jakobsonist sa onuga räägid – kas Carl Robertist või Augustist?”

“Vaata aga vaata!” ütles Peep tasase naerupahvaku järel.

“Vaata aga vaata!”

Ja siis aastaid hiljem ühel novembrihommikul Jeruusalemis – Leningradist emigreerunud juudikirjaniku lahkes kodus – panen selga valge särgi ning valin kaela sidumiseks peenemustrilise, Sahara liiva puhtust ja tuhmi kulla soliidisust veikleva lipsu.

Ma lähen sel soojal päikeselisel hommikul vaatama Kristuse hauakirikut, Omari mošeed, Nutumüüri.

Ma tahan seal tingimata olla oma parimas enesetundes ja väljanägemises.

Perenaine jääb mind vaatama, justkui milleski kõhklema-kahtlema, aga ütleb ometigi: “Kuidas ma teile, Ülo Karlovitš, ütleksingi... Minge, palun, ilma lipsuta. Nad on ju teil, nagu alati, maitsekad ja elegantsed, aga te võite tänaval ainumas olla, kes juba hommikul nii pidulik.”

Ma sõidan sel päeval linnaliinibussiga nr. 19, mille juudist juhile tund peale minu mahatulekut palestiinlane noa selga lööb.

Ja ma vaatan imetuse, ärevuse ja lõpuks liigutuse ning uhkusega, kuidas algklasside tosinat poissi-tüdrukut turvavad Lääne-Jeruusalemma vanalinna ekskursioonil kolm noorukit, uhiuued Gali automaadid üle öla.

Ma pistan seejärel Nutumüüri prakku kirjakese ainsa sooviga: ma palun Jumalalt kaitset ja hoidmist kõigile oma lähedastele.

Koju jõudnud, panen kaela liiva puhtust ja tuhmi kulla soliidisust hehkava lipsu.

Ma panen ta kaela tagantjärele.

Mulle meeldib olla lipsus.

Pererahvas on ära.

Ma vaatan ennast peeglist. Mulle vaatab vastu väsinud silmadega keskeas mees, elegantne lips kaelas.

Ma seisatan siis lahtisele aknale, Püha linna vaikse kõrvaltäna märke tõusva kõnnitee kohale.

Vaikset tänavat pidi üles kui taevasse astub vana juut – Jeruusalemma endine legendaarne linnaapea Teddy Kollek, särgikrae lahti, lihtne pluus üll.

Kollek pidas oma ametit sedavõrd kaua, et muutus ise oma iidse linna vaatamisväärsuseks.

Igal hommikul väljudes olin möödunud tema rohelusse varjuvast eramust siinsamas, kõigest mõni maja edasi, ning vanahärrat silmates vaikselt ja viisakalt hoogutanud. Ei rohkemat.

Nüüd olen ma tavarollis: valges särgis ja tuhmkuuldses lipsus. Ma olen üleval, tema all.

Ma lehvitan aknast vanahärra Kollele. Vana mees, kõiki selle ilma vägevaid vastu võtnud, lehvitas mulle poole sajandiga verre kasvanud zestiga.

“Hallo!”

Kui ta siis mõni maja edasi oma väravast siseneb – rohelistesse väätidesse kasvanud tagasihoidlikku eramusse –, seisatab ta vaid põgusaks tunnistuseks iseendale: kes oli see keskealine juut aknal?

“Kindlasti Venemaalt,” ütleb Kollek endale. “Alles saabunud. Neil võtab ennem pisut aega, kui nad lipsu lahti sõlmivad.”

Kõige parem autor on ammusurnud autor

Kõige parem autor on ammu surnud autor, hea autor on surnud autor, elus autor on tülikas autor, elus kaasautor on jätkuv arusaamatus.

Mõned kuud tagasi tähistasin oma esimest ümmargust sünnipäeva, endiselt musta lae all. Veel tagantjärele olgu tänatud kõik hääd hinged, kes selle korraldamisele kaasa aitasid! Olgu tänatud kõik, kes oma sooja käe mulle pihku pistsid!

Nüüd asjast! Kuna varajasest lapsepõlvest alates on mind õnnistatud lähedaste inimeste surmadega, polnud mulle eriliseks üllatuseks juubeli- ja matusekõnede sarnasus. Aga mis üllatus see eestlasele üldse on, kui mõrsjaitk on surm-likult sarnane peieitkuga – kattuvad viisid, sajad kattuvad värsiread. Elu on nii habras, rabe ning keelega katsutavalt kordumatu, et elavail on otse loomulik toetuda kallitele kadu-nukestele.

Surnud autori esimene väärtus elavate jaoks on see, et kui ta oli eriti andekas, siis loob ta hulgaliselt elatisvõimalusi või suisa töökohti. Teiseks muudab surnud autori väärtuslikuks tõsiasi, et ta ise ei saa vähimalgi määral sõna sekka öelda, kuidas või kunas tema loomingut kasutatakse. Kolmandaks tuleb tuua terve rea elavate elu kergendavaid asjaolusid. Surnud autor nimelt ei päri iialgi ei otse, ei kirja teel, ei mingil muul moel andmeid oma autoritasu asjus. Ja ta ei lüüsi kunagi ettemaksu või laenu. Siit selgubki, et kõige parem autor on ammu surnud autor, eriti siis, kui ta suguvõpsik on kas hääbunud või lihtsalt maha tapetud. Surnud autor ei piina teisi, kes ju tahavad rõõmsalt hinges püsida, oma elu-olu keerukuste kirjeldamisega. Surnud autor ei saa kunagi oma isiksusega teiste arvel edvistada, sest ta on surnud mis surnud. Surnud autor ei joo ennast mitte kunagi täis ega tee muid murettekitavaid sigadusi. Surnud autor ei räägi kunagi ei tõsimeeli, ei naljaga pooleks, ei ka suisa pilades kellelegi vastu. Toodud loetelule võivad näiteks kirjastajad ning selle-sarnased lisada hulga, hulga punkte.

Aga elus autor

Olukord on sootuks teine, kui sa oled juhtumisi elusa autori nahas. Kõiki elusaid autoreid pole õnnistatud andega, et mõttemeeleke on ühendatud otse printerisse ja mis printerist tuleb, läheb silmapilkselt kaubaks. Tihtipeale on elus autor üks uskumatult tüütu putukas. Tema, sunnik, soovib oma tööd täiuslikuks lihvida, mis muidugi ühelgi inimesel kunagi ei õnnestu. Aga ta proovib ikka.

Kunagi tibia ajal kuulasin vagural ilmel Eesti Raamatu toimetuses pikka monoloogit, mille mõte oli lühidalt järgmine: “Mis need autorid virisevad! Ükskõik kui raske neil ka poleks, kümblevad nad eluaegses ja hauataguseski kuulsusesäras, millest meie, lihtinimesed, võime vaid unistada.” Sellega oli siis põhjendatud minu autoritasu lükkumine määramatusse tulevikku. Ja mis ma tol ajal kosta sain! Minu isiklik rekord tehtud töö üleandmise ja tasusaamise vahel on seitse aastat, aga tean juhtumeid, kus oli viisteist aastat ning mitmed autorid jõudsid muutuda surnud autoriteks.

Kogu loo teeb keeruliseks see, et tihtipeale on raske mõista, kes öieti autor on. Seda juhtub eelkõige siis, kui mingi teose loomine nõuab paljude inimeste ühistööd. Näiteks teatris, kinos, enamikus muusikaharudes. Lõpptulemuse terviklikkuse seisukohalt tuleks siis autoriks pidada mitte inimest, vaid inimeste ühendust. Autor Vanemuine, autor Tallinnfilm, autor ERSO. Võiks ju kehtestada reegli, et autor on see, kelle osa teose loomisel on üle 50 protsendi või siis lihtsalt suurim. Aga kuidas seda mõõta? Mõnel esitendusel on riidehoitjate koormus ja osakaal etenduse õnnestumise juures kõige määravam. Võib arutleda ka teisiti. Ühisteose autor on see, kelle loodud osa on ka iseseisvana terviklik ja kui selliseid osi on mitmeid, siis loetakse autoriks seda, kelle osa oli esmane. Et kui Riho Sibul loob viisi ja Peep Ilmet kirjutab selle põhjal luuletuse “Tuulemeelne”, siis on autoriks Riho Sibul, aga kui Peep Ilmet kirjutab luuletuse “Hingan” ja Riho Sibul teeb sellele viisi, siis on autoriks Peep Ilmet. Kisub nagu eriaandeliste autorite vaheliseks tapeluseks. Eks seda sõda olegi peetud Hammurapist alates. Ja kes on öieti kaasautor? Kas ta on pool- või osaauteur või veel lihtsalt määramatu suurus? Kui ta on surnud, on kõik kombes, aga kui ta on elus, võib tulla paksu pahandust.

Kõigele vaatamata – kõigele vaadates

Elavad võivad end alati lohutada, et kuna autoreid sünnib kogu aeg juurde, siis üks ees või taga. Kuid teisest küljest vaadatuna. Kuigi nende elusate autorite elushoidmine on kalle kallis ja tülikas, on nemad ikkagi ainsad, kes oma võimete piirides midagi loovad. Hää küll, et nad tahavad süüa ja juua ja teab mida veel, hingavad nad ju täiesti tasuta.

PEEP ILMET

ÜLO TUULIK

Õigem Valem

Esimene esinemine nime Õigem Valem all leidis aset 28. detsembri õhtul 1998. aastal Vene Draamateatri väikeses saalis. Käesolev lehekülg on esimene assortiivalik trükisõnas.

Fagira D. Morti

poison

Ma olen tappa tahtnud end küll mitmeil aastail
Kord surm mind lihtsalt oma lõplikkuses paelus
(mind köitsid tema aimamatud teed) siis, pisut
hiljem puudu jäi mul ilust, veel hiljem jõust ja
jalgealusest ja toest. Eks armastustki nappis.
Siis, ühel ajal, kõndisin ma jälle hapral jääl,
hing rabe kaelas siidiniidiga. Ma tappa
olen tahtnud end küll mitmeil aastail!
Küll väsimus on koormand lauge,
Küll pelg ja ajavalu...
Kui palju olen
elanud ma
minuteid, mis
pikemad kui peaks.
Veel pikemad
eks seisavad
veel ees.
Ma tappa
olen tahtnud
end ja küllap
tahan kunagi
ma veel.
Ei pea ma seda vaimuveaks ja iga kord ka mitte
hingehaiguseks. Ma palun – nimetagem seda eluteeks.

puskar

Viis kuis on kombeks siin kallata klaasi
magusalõhnalist kartuliviina – arglikult
võtab tüsenev naine, ema, oma suurte
sõrmede vahele vana, sõdadeest räsitud
lapikpudeli, tõstab lauale kalataldriku,
vaatab januse silmisse ja valab. Valab.
Viin, sogane, rasvases joogiklaasis, on
ootaja näkku kirjutanud tänu. Õhtu.
Ma olen külas siin porisel tänaval,
ma igatsen taga seda viletsat baari,
kus tavatsesin oodata Sind, tead
ju küll, see nurgapealne einela.
On möödunud aastaid. Inetu
plekkkell peksab siin seisvat
aega. ja sajab vist. Ma pole
Sulle kirjutanud ja ega siit
saagi. Kardan tagasi tulla,
Viinavaprusest napib. Minu
joogiklaas on alati tühi. Kallake.

Meest haistan ma juba eemalt
selline uriini ja higisegune niiõelda lõhn
võimalik, et
ta tuleb lähemale
ja ütleb:
“Noh, naine!”
või
“Preili,”
või
“Preili või Proua?”
või
“Yo, babe,”
või
“Noh, pruudikene,”
nagu tuleks ta mõnest
välikäimlast.
Kuid ega see pole häbiasi,
selline uriini ja
higisegune
niiõelda lõhn.
Mõnel neist ei mahu käed
keha kõrvale,
neid hoitakse siis pisut kõveriti enesest eemal, sest muidu ei mahuks ära
lihased.
Kujutlen, mis mekk võiks olla
mehelihal.
Metskultidel tuleb teatud elund kohe pärast surmamist eemaldada, muidu
ei kõlba liha süüa.
Aga meheliha?
tere, mu hörk poiss!

Kalju Kruusa

Jan Kaus

Juku-Kalle Raid

Talvisele tipule

Luba lahkuda mul Narayamale
rahus – et ei teeks ma teile tüli –,

vaigistavale ja valemale
mäele, kus ei enam näe neid küli.

Lohuta end nii, et teele samale,
olles kange keti katkev lüli

isegi kord, asud, tugevam – ale-
väli vilja kandis; kuid ei küli

sama seemet enam madalamale
mullale – seks siirdutagi üli-

ühendavale ja ülevamale
harjale – meid haarav, hoidev süli.

Luba lahkuda mul Narayamale
rahus – et ei teeks ma teile tüli.

Sündmuskohalt

(leitud külmetanud lausetest kuubik)

/ei saa üle neist jäätanud lompidest
tuimalt nii kui klaasikildudest fakiir/
tunnistajateks on samad puud samad
pingid samad (grande inconosciuta!
essere superiore! donna unica ideale!)
sillakesed sama tiik samad hekid
teerajad (– incontrala! – chi sei?)
trepid käsipuud laternapostid kuu
/ise olen see kes.../ (...pissa in piedi)
/jää! pidanuks pigem laskma liugu
– mitte silmili käima/ (– laissez-moi...
je vous supplie...) /vastsadanud lumi
peab olema puhas kui laudlina/
tunnistajateks on samad puud samad
sillakesed sama tiik samad hekid
trepid käsipuud laternapostid kuu

Elu julmus

Tervist, härra Hani!
Pange pudel käest,
aeg on minna duellile.

Ma armastan üht naist.

Tal on nii ilus.
Ning ta naerab minu kadund hantli üle.
Ning ta istub kommertskoolis esimeses pingireas.
Ning tal on silesihvakas noormees.

Ma tahaks. Üht naist.
Oh mind patust.

Raamat jääb poolikuks
Ma ei näe teda lugeda...
Külm tuleb põrandat mööda ligi;
Akna taga on haavatud valgus –
suveöö – paks nagu higi
Labane nagu algus mis jõuab
algava lõpu ligi.
Enam ei taha või veel ei jõua
kohata peeglis pilku.
Uni tuleb ja poetab mu pääle
suveöö mürgiseid tilku;
Korraks mõtlen ma olnu pääle
kui kohtan ta tumma pilku.

Alati on üks hetk mil kahtlen:
KUIDAS ma silmad avan.
Poolikus unes, kusagil kõrgel,
tahaks nad kinni jätta.
Kusagil, sellest veel veidike kõrgemal,
antakse käsklus:
jätta.

Ilm on külm ja hommikul

Sellel kevadel pole veel soovindki õue
Loen kurba raamatut väikese riigi kultuurist
Ja ainult korraks: ma olen proovind, et jõue-
tus kaoks ja ma pääseks neist juurist

Kaob kella kaheksaks taevasse valgus ja ruumi teeb
ööle
Rünpilved tõttavad laevaina salgus kui rumalad
tööle
(Miks on mu mõtted küll seisma jäänd ööle
kui poolikuks jäetud tööle,
kus tähed on ainult tähed – kumavad –
kukkunud üles kui vööle?)

Tuul teeb oma lõputut, maailmavanust röövi
ta taga on tühi vagu ja korraks ma tunnen nagu:
nüüd löi selle aastakiriku kaunisse pikilöövi
üks lõputu, sügav,
ta juurteni ulatuv pragu.

Kolmene

Suvi on peaaegu läbi.
Täiesti võimatu!
Õigemini: täiesti võimalik.
See tähendab: nii nagu alati
Nagu alati –
õigemini

Raamatuäri aknal on raamat:
“Iial ei kaota ma lootust”.
Mõtlen kui loll võib olla üks kirjanik
Mõtlen kui tark võib olla üks kirjanik

Kõnnin mööda uulitsat edasi,
kõik tuleb tagasi.
Nüüd lasen vedada. Enne vedasin.
Veel enne magasin.

MARK RAIDPERE

Suur kaeblus

Urs Widmer. "Top Dogs".

Tõlkija Mati Sirkel. Lavastaja Ain Prosa, kunstnik Kersti Varrak.

Osades Tõnu Aav, Evald Hermaküla, Tõnu Kark, Maria Klenskaja, Dan Põldroos, Katrin Saukas, Lembit Ulf-sak, Martin Veinmann.

Esietendus 31. jaanuaril Eesti Draamateatri väikeses saalis.

Pühapäeval Eesti Draamateatris esietendunud Ain Prosa lavastatud Urs Widmeri näidend "Top Dogs" on jõuline lugu kõrgelt kukkunud pintsaklipsislastest, vallandatud firmajuhtidest. See on meisterlikult lavastatud tipptasemel näidend.

1996. a. kirjutatud ning Mühlheimi näitekirjanduse preemiaga tunnustatud näidendi autori valisid Theater Heute kriitikud 1997. aastal parimaks näitekirjanikuks. Materjal on ühtaegu kunstiväärtuslik kui ka aktuaalne, ühiskonnakriitiline ning sotsiaalne. Päril täiuslikuks seda siiski nimetada ei saa, sest kõige-kõige-kõige lõpp logiseb pisut ja võiks ka olemata olla (vt. allpool).

Niiis kirjutab šveitsi kirjanik loo kesk- ja tipptaseme juhtidest, mitte nendest, kes moodustavad töötute armee põhimassi. "Tegemist on isikutega, kes veel hetk tagasi tundusid olevat kõikvõimsad, kuid nüüd on äkitselt vallandatud," ütleb loo autor, selgitades, et näidendi tekst on kokkuvõtte vestlustest, mida peeti asjaosaliste ja nõuandjatega. Ükski intervjuu ei ole siiski üksüheselt näidendisse ümber kirjutatud, toomaterjali on kaunistatud kunstitaotluslikel kaalutlustel. Autor kinnitab, et ta on räägitud lihtsalt poeetiliselt sõnastanud, kõik on ehe, mitte pelk fantaasia vili.

Tegevus algab vallandatute abistamise firma pisikesel poolametlikul vastuvõtul, mida miskipärast nimetatakse tippkonverentsiks. Dialoog on kuiv, tugevalt kantseliitlik, täispuhutud, vürtsiks kasutab autor angliitsme. Juba vallandatud ja firma teenuseid kasutavad higiste kätega ebalevad juhid kohtuvad Dodo Deeriga (**Lembit Ulf-sak**), kes aina jahvatab oma suurepärasest catering-tööst ja sellest, kui osav ta sel alal on. Ta ei tea veel, et ka tema on vallandatud. Talle on küll seda öeldud, kuid ta ei teinud sellest välja. Susanne Wrage (**Katrin Saukas**) ülesandeks on panna ta tööle näku vaatama.

"Sa töötad ja rügad eesmärgitult... Aga ühel päeval see kõik lõpeb... Kõigepealt šokk, siis ümberorienteerumine..." Vaataja ees hargnevad lahti endiste juhtide traagi-

Evald Hermaküla (Urs) Tõnu Aavale (Gilles): "Kas mäletad Aleksander Gelmani "Ühe koosoleku protokoll"?"

MATI HIIS

lised vallandamislood. Endised enesekindlad kitsarinnalised töönarkomaanidest väikekodanlased, bürokraadid ja võibolla ka kunagised pisitürrannid, on murtud. Esialgu püütakse vallandamise tõelist traagikat varjata, kuid pärast Heinrih Krause (**Martin Veinmann**) hullumist oma loo rääkimisel puistatakse hingelt ka karmimad seigad.

Unistused ja muinasjutud, inimsuhted ja suur kaeblus teevad näidendist pilvelõhkuja, mille jalamil kerjavad töötud, mille sada korrust on täidetud kantselide ja büroodega ja mille krooniks on luksuslik *penthouse*. Tragikomöödia. Ma ei hakka erinevaid tasandeid lahti kiskuma ja pikalt analüüsima. Vaataja silmis peaks kõik kenasti suhestuma ja klaar olema. Urs Widmer ütleb, et näidendi eesmärgiks pole äratada kaastunnet või lihtsalt üllatusi tekitada. Pigem on see soov jõuda mingile äratundmisele. Ma ei kujuta ette vaatajat, kes selle äratundmiseni ei jõua.

Tükil ajal pole teatris näinud nii harmoonilist koostööd ja nii täpseid, kuid ülepingsutamatat osatäitmisi. Ülekohtune oleks tõsta ühe näitleja panust teistest kõrgemale. Ansambel töötas nagu masinavärk. Kõrgelt kukkunud tippjuhte kehastavad ka tippnäitlejad (peale mainitud veel **Maria Klenskaja, Tõnu Kark, Tõnu Aav, Dan Põldroos** ja **Evald Hermaküla**).

Kersti Varraku kunstnikutöö, lakooniline valge lavakujundus, boksid kui büroos, isikupäratud toolid, oli igati korrektne ja midagi muud oluks ka raske ette kujutada. Minimalism (seintel polnud ühtegi pilti, raamitud tunnistust, tavapärasest bürootrofeed vms.) tagas julma anonüümsuse ja halluse. Keda ikka nii väga huvitab, mis endisest kuiviklikust juhust saab? Üha enam vallandatakse, üha enam on samasuguseid saatuselugusid.

Ka valgustus on korrektselt vormistatud. Siiski – kaks stseeni lavastuse lõpus logisid pisut. Kõigepealt orientaalise võitluskunsti esitamine õppeväljakul, mis jäi kobavaks ja kohmakas. Kas peaks seda siinkohal nii mõistma, et kobavus oli taotluslik? Jalgealuse kaotanud inimesed ei ole veel saavutanud endist võitlusvalmidust? Siinkohal peaks aga meelde tuletama, et seesama võitluskunst, mida kohmakalt esitati, on kantud taoismi ideest. Ei ole head halvata ega halba heata – see hiina filosoofiast pärit lihtne tarkus on kõigile teada. Selles peitub tasakaal ja kindlus. Loomulikult oleks ülimalt kerget tõlgendada tasakaalutute ning ebakindlate näidenditegelaste kobavat kepi võitluse etteastet kui viidet iseäranis sügavale masendusele, aga ei tahaks seda kohe mitte teha, sest sel juhul pidanuks see ikkagi kuidagi teisiti välja nägema. Midagi tundus mulle selles stseenis mööda.

Ja päris kindlasti oleks võinud kõige-kõige viimane lehvitamine olemata olla. Asi oleks võinud lõppeda käesurumisega. Milleks kontekstist täiesti välja rebitud paatoslik lehvitamine, kui Julika Jenkins lahkuks vallandatute seltskonnast, et uuesti tööle asuda? (Muide – Aasias, seda enam oleks võinud võitluskunst kindlam olla). Muidugi – publik naeris selle kohatu lehvitus peale.

Kokkuvõtteks. Ain Prosa töö Urs Widmeri näidendiga "Top Dogs" on kordaläinud projekt, mis toob Eesti Draamateatril saajaprotsendilise kindlusega nii kasumit kui tagab ka teatri klientide ehk publiku rahulolu. Teenindav personal (näitlejad) on oma ülesannete kõrgusel, töökollektiivis valitseb üksteisemõistmise õhkkond ning kollektiivi liikmed on rühmatöös saavutanud oskusliku tase-me. Edu! (Tahtlik kantseliit)

Lugupidamisega,
MARGIT ADORF

Vajatakse teooriat

Kummaline: lugedes eelmisest Sirbist Andrus Laansalu ning Valle-Sten Maiste üldmetodoloogilisi käsitusi meie teatrikriitika viletsusest, sain ma enam-vähem kõigest aru. Mitte et ma nendega nõus oleksin. Aga jutt käib asjast, s. o. teatrikriitikast (Maiste tegeleb küll suurel määral teatri probleemidega) ning on selge. Samas kui Laansalu ja Maiste kirjutavad mõnest konkreetselt etendusest, tundub mulle, et tegemist pole selle tükiga, mida mina nägin. Sest neil käib teooria oma-soodu ja sobivad faktid munsterdatakse sellele külge, kui sedagi. Nad ei kirjuta, mida näevad, vaid kirjutavad, mida teavad.

Konstruksioonid jäävad mõnigi kord ebaadekvaatseks ja segaseks. Seevastu praegu nad "kaevad" teooriat, mida nende endi sõnusti ei ole. Ja käsitledes seda, mida – metafüüsilises tähenduses – ei ole, võivad nad väljenduda loomulikult ja vabalt, mis on igasuguse loominguga (ka kriitika-loomingu) eeltingimus.

Ehk peaks see meid õnnelikuks tegema? Sest mainitud tendents esindab kogu maailma suundumust teooriale ning empiiria ning induktiooni teisejärguliseks pidamist. See on saanud tuule tiibadesse 50 – 70. aastate prantsuse strukturalistide ja poststrukturalistide töödest. Lühidalt tähendab see, et pea kõikide inimtegevuse valdade uurimisel domineerib tendents, et välja on tõetatud teooria, kuidas asi peaks olema, ning praktikast võetakse need faktid, mis seda kinnitavad. Näiteks nii postuleeris Lévi-Strauss oma kuulsal loodusrahvaste eelloogilise mõtlemise. Suur hulk karismaatilisi lääne autoreid elab suuremal või vähemal määral omaenda teooriakujutluste lummuses (mis ei takista neid tegemast geniaalseid tähelepanekuid ning esitamast võluvaid all-teooriaid, mida kinnitab kasvõi käesolevas numbris ilmuv Roland Barthes'i artikkel).

Teatrit saab uurida mitmesuguste teooriate valgusel: psühhoanalüütiliselt, sotsioloogiliselt, semiootiliselt jne. Lisaks eksisteerib teatrilugu. Mis dimensiooni võiks kuuluda see totaalne teatriteooria, mille puudumist Laansalu ette heidab ja millest lähtuvalt kriitikud peaksid oma tööd tegema, tema kirjutisest ei selgu.

Jaak Rähesoo väitis, et 60ndate algul sörkis kriitika sabas, ei tundnud uut kunsti ära. Kunst oli enne. Kas ja kus on need konkreetsed ilmingud, mida kriitika praegu ära ei tunne? Oleksin tänulik, kui Laansalu juhiks tähelepanu.

Tagasi vaadates ei ole õige öelda, et 60. aastate teatriuueendus toimus teatriteooria ainumõjul. See oli vaid osa üldisemast. Asi oli ühiskonnas. Kuigi Artaud, Grotowski või Brook olid teatrigurud kitsamalt ning nende õpetused või nägemused olid teatrispetsiifilised, oli neil Nõukogude Eesti kontekstis lisatähtsust. Nad märkisid vastuseisu akadeemilisele teatriladale. Viimane omakorda seostus poliitilise *establishmenti*, vihatud *status quo*ga, mille vastu uus noorem sugu tundis tülgaust. *Establishment* mõistis seda suurepärast ning kohtles uut teatriladid vastavalt. Selles nähti õnnestajat, vastalist. Ses suhtes võib tõmmata paralleele näiteks luteri kiriku või vabavärsiga.

Kuidas on nüüd? Protestivõimalus muutub meie pluralistilises maailmas üha küsitavamaks. Sest protest on protest millegi vastu, implitsiitselt millegi kasuks, mida ei ole (anarhia on erandjuhtum). Kui aga kõik on lubatud (ai-ai-ai, siin oleks Ivanil tööd!), siis saab loogiliselt võttes ainus protest olla protest kõige lubatavuse vastu, seega kraanide kinnikeeramise poolt, totalitaarse ühiskonnamudeli kasuks.

Tahan öelda, et nii võimast ja raputavat teatriuueendust ei saa enam tulla, kuna sot-

siaalset kõlakasti pole all. Laansalu peab ilmselt silmas seda, et eesti teater ei väljenda maailma trende, temposid, suhtumisi. Samuti uute meediate mõju inimkonnale tervikuna ning otsest mõju teatri väljendusvahenditele. Olen nõus sellega, et ainus perspektiivikas samm rääkida teatriteooria mõjust praktikale on seoses sellega, mis jääb teatrist väljapoole.

Laansalu on nõrkinud, et kui kirjanduses tegeleb Krull skisoidsete maastikega, siis teatrikriitikas räägitakse ikka "õnnestunud rollidest" jms. Ühelt poolt reedab see järjekordselt Laansalu teoorialembust, teisalt: kas ta on endalt küsinud, miks see on nii? Miks ühele alale koondub nii palju võimekaid jõude, teisele ainult apud? Pike-ma staažiga kolleegina võin talle öelda: nõnda on kirjutud alati. Nii pika aja vältel ei saa see olla juhuslik.

Osa põhjust on ilmselt selles, et teatriteadus samastub meie jaoks suurel määral semiootikaga (oleme "Lotmani lapsed"), aga kunstisemiootika on oma parimad viljad andnud kirjanduses. Olen lugenud teatrisemiootilisi kirjutisi ja pean tunnistama, et need on vähem veenvad ning vähem huvitavad kui kirjandussemiootilised kirjutised. Sest semiootika (nagu ka poststrukturalismi) uurimisobjekt on tekstid, aga teatriteaduse teksti ei saa rangelt võttes fikseerida. Ala on "pehme".

Ma ei mõista, mis takistab Maistat ja Laansalu teed rajamast ja tõeliselt teoorial põhinevaid arvustusi kirjutamast? Plats oleks ju tühi ja au kui palju.

Eespool öeldu ei tähenda, et ma oleksin meie teatrikriitikaga rahul. Selle üldistus-tase on nõrk. Tuleks aga siiski lahus hoida teatrilugu, teatriüldistuslikud pikemad kirjutised, mis tegeleksid "tendentsidega", ning jooksev kriitika. Põhjalik teooriarakendus ühe konkreetse etenduse kallal mõjub enamasti kunstlikult. Ajalehekriitikal on igal pool maailmas oma seaduspärasused. Kuna see teataval määral ka reklaamib, siis on mõningane telegrammiline ümberjutustus mõeldud lugejale, kes pole etendust näinud. Muide, ka see võib olla õpetlik!

Teatrilugu ei moodustu üksikute retsensioode summast, vaid etenduste üldistusest. Kirjutaksin alla Karlo Funki lausele, ehkki see on eeskätt filmikriitikast. "Akadeemiline oleks mu meelest kriitika, mis jooksvate arvustuste põhjal loob üldistusi ja asetab töö filmiloolisse konteksti" (vt. eelmine Sirp).

Nii ongi. Meie kriitikas jääb puudu hea kirjaoskusega ning eriti laia silmaringiga inimestest. Viimane tähendab kontekstuaalsusetaju ning süsteemse vaatluse oskust. Võimet näha etendust mingil foonil. Viimaseid võib juurde mõelda, aga kolm on hädavajalikud. Meie ajastu üldine taust (sotsiaalne, poliitiline, majanduslik, kultuuriline ja eraeluline). Teiseks kitsamalt kunstilise kultuuri taust (seos teistel kunstialadel toimuvaga), kolmandaks eelnev teatrilugu nii meil kui mujal.

Ei tule tõrjuda subjektiivset momenti (mis meeldib). Kui tunned, et etendus väljendab ajastu vaimu, siis põhjenda ja detailiseeri. Kahtlen, kas vaimu on väljaspool oma avaldumisvormi. Subjektiivsuseta oleks kriitika suur silmakirjatsemine. Etendusest ei jää suurt midagi peale teda näinud inimeste tähelepanekute. Järelikult peaksid need inimesed olema ekstraklass. Vahe on selles, kas miski meeldib tolele, kes esimest korda teatrit näeb ja muust maailmast midagi ei tea, või tööpoolest igakülgsest haritud teatralile. Teatrilas on tõde sageli paremate meeste maitse. Kui sedagi.

MIHKEL MUTT

"Titanicust" pole pääsu?

Filmiaasta 1998

Meie mullust filmiaastat on üldjuhul edukaks peetud. Tõsi ta ju on: Sulev Keeduse "Georgica" edukus maailma mitmetel festivalidel, meie animistide nii-öelda puhas vuuk Ottawas, Enn Säde "Nelli ja Elmar". Ja piinlik küll, aga eks tegelikult kõneles lõppenud aasta edukusest ju seegi, et meil mullu tervelt kaks täispikka filmilindile võetud mängufilmi oli letti lüüa erinevalt nii mõnestki varasemast...

Kõik see on kena ja ma ei taha kuidagi neid konkreetseid saavutusi kahtluse alla seada, veel vähem neid mingil määral pisendada. Seda enam, et näiteks Sulev Keeduse "Georgica" puhul ei välistaks tema võimalikku mõju meie järgnevale mängufilmile.

Küsimus on pigem üldistes arengutes või öieti nende puudulikkuses.

Helesinisel alustassil

Võtkem näiteks filmide rahastamissüsteem. Mitte see, et konkreetne rahasumma kipub napiks jääma, vaid just rahastamiskorraldus ise. Kuigi rahastamine toimub nüüd Eesti Filmi Sihtasutuse vahendusel, pärineb põhimõtte ise tegelikult juba 1993. aastast. Nimelt toimus toona meie viimase aastakümne olulisemaid filmireforme – üleminek konkreetsete filmiprojektide finantseerimisele senise stuudiokeskse rahastamise asemel.

Uue põhimõtte üheks tingimuseks oli seegi, et riigiraha osa filmi eelarves ei tohi ületada 75 protsenti. Järelikult peavad olema veel teisedki finantsallikad. Ennekoike televisioon, mis on keskseks väljundiks meie filmide vaatajani jõudmisel. Seni ajani pole aga eesti filmi suhted televisiooniga kuidagi seadustatud. See võiks väljenduda kasvõi omamaise toodangu ostmise tingimuses, mis vastavalt eurodirektiividele on päevakorda tõusnud. Ent on filmi-inimeste endi asi hoolitseda, et omamaise toodangu all mõistetak ka meie filmi-toodangut.

Või peame siin leppima ajaloolise traditsiooniga, et eesti filmi vahetult eesti televisiooniga on ikka kehvapoolne olnud?

Teleesteeetika suundumused on küll suutnud mingil määral mõjutada meie dokumentalistika stilistikat (Grigori Kromanovi teletööd, ennekõike "Meie Artur", lähemast minevikust Jüri Sillarti "Antoša"), kuid mõlema süsteemi võimalusi koos ära kasutada pole me kuigivõrd mõistnud. Ei praegu ega ka endisaegadel.

Olen kuulnud näiteks juttu sellest, kuidas Abuladze "Patukahetsust" alustati küll kinofilmilina, kuid seejuures Gruusia TV tellimustööna, et õnnestuks mööda vangerdada Goskino tsensuuri kadalipust.

Kuidas konkreetsetelt võiksid või peaksid vormuma filmi ja televisiooni suhted täna, polegi antud juhul peamine. Peatahtis on, et loodaks vastavad mehhanismid, mis võimaldaksid filmitootmisse kaasata lisaks otsesele riiklikule subsideerimisele teisigi finantsallikaid. Sest asi pole ainult täiendavas rahas. Küsimus oleks mõttelaadi muutmises ja muutumises. Nii sunniks näiteks ettemüügi vajadus enam tähelepanu pöörama käivitavale filmiprojektile enesele, oleks oma puhtfinantsilisest väljendumisest hoolimata ka sisuline hinnang konkreetsele käsikirjale.

Kas meenutada rahajutu lõpetuseks Islandit? Seda, kuidas seal on suudetud ka absoluutarvudes väiksemate summadega kui meie riiklik filmiraha ometi võrratult rohkem filme valmis teha (987 000 dollari-ga tervelt seitse mängufilmi 1995. aastal; meie mullune riiklik filmiraha oli 17,6 miljonit krooni, pluss tegelikult veel 8,2 miljonit kultuurkapitali eraldusi). Seejuures on Islandi Filmifondi enese osalus piirdunud filmi eelarves vaid viiendikuga ning nii mõnelgi juhul on üle poole rahast tulnud riiki kõikvõimalike rahvusvaheliste fondide ja koostöövariantide vahendusel.

Nõudliku žanri nõudmised

Ent kuidas on lood filmide sisulise küljega, milliseid trende siin märkame? Meie mulluse mängu- ja animafilmiga võib kokkuvõttes rahule jääda. Seda enam, et mõlemas filmiliigis andis mullu enesest märku ka loodetav järelkasv. Tõsielufilmiga on aga

Mikk Ranna ja Priit Tenderi animalugu "Vares ja hiired" tekitas kriitikuis elevust.

lood vist keerukamad.

Tõsielufilm või kitsamalt võttes kroonika on ajalooliselt olnud selleks pinnaseks, millele eesti filmikunst on saanud tugineda ka siis, kui midagi muud pole olnud (algaastad, Eesti Kultuurifilmi ringvaated 1930ndatel). 1998. aasta on siin tõesti "tähelepanuväärne" – see traditsioon õnnestus hoobilt likvideerida. 35 mm filmilindil Eesti Kroonika võis mõistagi anakronistlikult mõjuda, aga midagi muud pole seni suudetud ju ka asemele pakkuda.

Üldse tundub tõsielufilm otsekui teelahk-mel seisvat. Taasiseseisvumise aastad, kui piisas tollase ajaloolise tegelikkuse kronikeerimisest, on tänaseks kauge möödanik. Seejärel üritati profiiti lõigata uude temaatikaga (metalliäri, litsikesed – Artur Talvik ja Rein Kotov), ent Talviku Tšetšeenia-film näitas kätte pelgalt temaatilisusele rõhumise karid. Nagu ajapikku stabiliseerus mingil moel Eesti ühiskond, nii stabiliseerus, pöördus traditsiooniliste žanride juurde ka meie dokumentalistika (mitmed portreefilmid).

Samas on portreežanr piisavalt nõudlik. Uudseid lahendusi suutis siin leida Jüri Sillart oma teletöödes. Ent needki jäävad juba aastate taha. Mis olulisemgi: portreeteritavate valik. Siin kimbutab oht, et mitmedki tegelikkusemuudatused jäävad meie tõsielufilmi vaatevinklist välja. Mingil moel on püütud jäädvustada elus rataste vahele jäänud (Tõnis Lepiku "Pigilinnud"). Ent kus on näiteks filmid meie edukatest?

Olen kõigest sellest tegelikult juba varem ja isegi mitmel korral kirjutanud. Miks pole uudsete probleemide käsitlemine, kui seda kinoekraanil õnnestubki kohata, leidnud enesele nende aastate jooksul arvestatavat kinematograafilist teostust? Miks meie dokumentalistika arenguprotsess on peatunud? Või eksin ma. Või jääb võimalus loota dokumentalistika-tudengitele.

Põhja filmivaataja rõõmuks

Siinne videolevi on pikki aastaid valulapseks olnud. Paari aasta eest hakkas ebamäärase päritoluga kassetide kõrval mitmeid kinolevisse ostetud filme videos levitama Filmimax (nt. Kieslowski kolme värvi trilooogia). 1997. aastal tuli turule videokassette levitav firma V & K Holding, kelle vahendusel nüüd ka mõningaid vane-maid filme saab omandada (nt. Formani "Lendas üle käopesa").

Suure ekraani levi tõi mullu enesega kas-sarekordi. "Titanicu" käis kokku vaatamas 130 308 vaatajat, millega edestati senist liidrit "Ässad" aastast 1993. "Titanicu" edu oli tõesti võimas, ületades eelmiste aastate esinumbreid enam kui kahekordselt. Aga tulles meie jutu alguse juurde tagasi: on olemas ka selliseid rahastamiskeeme, mille puhul üks osa piletitulust läheks kinomaksu näol kodumaise filmitootmise edendamiseks. Sellisel juhul oleks "Titanicu" pikal-dane põhjaminek veelgi efektssem.

LAURI KÄRK

Surmatants õnneepideemia ajal

"Saage tuttavaks – Joe Black" ("Meet Joe Black"), Universal Pictures, 1998. Režissöör Martin Brest. Osades Brad Pitt, Anthony Hopkins, Claire Forlani jt. Eesti kinodes alates 29. jaanuarist.

Enne veel kui surmatants ilmse mõnuga kujutavasse kunsti jõudis (meil tuntuim Berndt Notke "Surmatants" XVI sajandist), etendati või õigemini siis tantsiti surma Euroopas mitmesegaste pidustuste, karnevalide ja muude moraliseerivate ürituste raames. Surmatants oligi tants või etendus. See käis niimoodi, et üks noormees riietati Surmaks ja ta võttis siis endale tantsupartnerid järgemööda kõigist seisustest. See oli väga õpetlik etendus.

Surma-nimelise tantsu tantsimist alustati arvatavasti XIV sajandil, igatahes võib karta, et tolleaegne suursündmus, suur epideemia – Must Surm – seda inspireeris.

Filmi "Meet Joe Black" finaalsiks on vingetes kostüümides kõrg-kõrg-kõrg-konna pidu tänapäeva USAs. See on tõeline karneval. Kohal on ka Surm (varjunimega Joe Black), kes viib üle silla ära ühe mehe. Filmi alguses näeme, kuidas see sama noormees, kes hiljem on Surm, tükeldatakse tiheda liiklusega tänaval surmast surnumaks (ideaalne maskeering).

Ka selle filmi on tootnud masin – nagu Hollywoodis kombeks. (Millistest osadest see masin koosneb, kuidas ta funktsioneerib, kas ta tööpoolest ei tähistata mitte midagi?) Mis saab, kui surmatants lasta läbi selle masina?

Tegelikult ei ole see masinkunsti asi seal päris nii hull ikka ka, nagu meil mõnikord räägitakse. Umbes, et iga silbi jaoks on oma dialoogi... st. silbikirjutaja. (Kes kirjutab konveieril sadade filmide jaoks modifikatsioonist ühest fraasist, on näiteks spetsialiseerunud teatavat liiki kurikaelte kolmesõnalistele väljenditele, milles üheks osiseks alati „f...“.) Filmi reklaamis on ilusasti kirjas – stsenaariumi on kirjutanud ainult neli meest: Ron Osborn, Jeff Reno, Kevin Wade ja Bo Goldman.

Milline ka polnuks tööjaotus nende meeste vahel, selge on see, et üks nimi on reklaamist välja jäetud. Keegi, kes oma sule tindiseks saanud, on maha vaiktud. Kui siiralt hinnata teose dramaturgilist tugevust, siis tuleb tunnistada, et tegemist on hea kirjutusega. Järelikult ei saa need mehed olla kirjutanud päris lõppu, sest päris lõpp on päris halb. Kes siis – produtsent ise? Igatahes keegi, kes teab, et lõpp on... õnnelik.

Lõpp on õnnelik siis, kui täiuslikult surmatud, päris-päris surnud poiss finaalsis tüdruku juurde tagasi tuleb. Poisiga ei toimu

seejuures mingit metamorfoosi – ta jääb surmaks, stseen tähendab niiviisi ainult seda, et surnud poiss tuli tüdruku juurde. Tegemist on niisiis mingi zombi, elava laiba, muu mõeldava jõledusega.

Film on ju oma varjatud tähenduses erakordselt julm – proloogis maskeeritakse noor maksuameti agent Surmaks huvitava teatralise võttega – ta tapetakse.

Joe Black tähistab surma ka siis, kui ta tuleb tagasi ja ütleb, et ta nüüd ei ole mitte surm ise, vaid see poiss, kes suri ära. Vaataja jaoks ei ole seal mingit vahet.

Finaali ebaloosulikkus torkab muide "Joe Blacki" puhul palju teravamalt silma kui näiteks Hugo "Jumalaema kirikust" tehtud hollywoodliku veidriku puhul, kus "puändiks" on Esmeralda pulm.

"Joe Black" on tähelepanuväärne selles mõttes, et mehhaaniline *happy end* tegelikult ei tööta. Lõpp on, vastupidi, kohutav – kena neiu, kes on pärinud isa miljonid, peab elu lõpuni jagama voodit laibaga. Ilmselt pole aga produtsentide seda ise märganud – teose on konservi pressinud masin, mis ise ei näe, haista ega maitse oma toodangut. See tootev masin pole, nagu teisedki masinad, elav; on surnud – nagu kõik masinad. Piletitähid, kes kunagi ei näe filmide lõppe, sest peavad enne minema uusi kontse rebima, on selle

teose puhul õnnega koos.

Mis mind siin selle asja juures huvitab, see on – inimliku *well made* võimalikkus. Kas on võimalik selline kunst, mis oleks lihtne ja arusaadav nagu karneval, nagu surmatants, kuid kus inimesed saaksid jääda inimesteks ja surnud surnuteks. Kas on võimalik luua kino nii, et masinist-produtsendile ei anta tinti?

Ma arvan, et Ameerikas mitte. *Hand-made well made* võib seal osutada lootuse-tuks katteks, kui lai publik ei märkagi mingit erinevust, kui kassa ei näita vahet.

Probleemi teine pool on – kas iga tilk tinti purgist, millel silt "well made", reostab kunstilise käekirja? Arvan, et jah, kuid mitte kohe. Varem või hiljem muidugi asendab masin selle inimese, kes sinna tindipurki torkima läks, kuid see võtab aega. Vahepeal võib päris huvitavaid asju sündida. Nii võiks just Eesti saada kodumaaks *hand-made well made*le. Meil on ka see lootus, et meie väiksuse tõttu ei mahu siia lihtsalt mingigi korralik kommertsmasin ära. Nii jääb iga meie tehtud asi ikkagi ja eelkõige KUNSTIKS, olgu sees nii palju *well made* kui tahes.

Puhas kommerts aga on ja jääb õudseks – "Joe Black" pole muud kui õnneepideemia sünnitis.

JÜRI EHLVEST

Kunst ja elu

Elulis-nostalgilise seriaali ideekavand

Seriaali peategelased on kolm kunstikriitikut – Sabi, Kiki ja Miki, kõik hilistes kahekümnendates. Seriaali alguses pole nad enam oma karjääri alguses, vaid on juba sulandunud T linna, kus peamine tegevus toimub, kunstielu võimutsevasse kihti. Samal ajal üritavad nad vastanduda näiliselt kõikelubava ja ülidemokraatliku kunstielu niiditõmbajatele – võimukatele direktoritele, kurjadele kuraatoritele ja kibestunud kunstnikele – ning näitusesaalist vallutanud kodanike hulgale, kes nõuavad: “Kunst kuulugu rahvale!”, “Ei sitajunnidele purgis!”, “Elagu ilu ja Kits!”

Loomulikult ei jää Sabi, Kiki ja Miki selles raskes ürituses üksi; neid ümbritseb tohutu kogus kõrvaltegelasi, kes tihti ühe või isegi mitme seeria vältel võivad Sabi, Kiki ja Miki elukäiku määrata. Sellesse kogukonda kuuluvad nii kunstnikud kui karjatalitajad (viimasel ajal on suurmood T linna kunstiüritused maale viia – “Tagasi juurte juurde!” kõlab rahvusliku kunsti hüüd), direktorid ja peatoimetajad, rahajagajad ja sissenõudjad.

Seriaali sündmustik hakkab hargnema punktist, mil T linnas puhkeb kunstiskandaal: auväärt ja halli habemega rahvuskunstnik võtab T linna lipu ja sodib rumalaid sõnu täis. Massid märatsevad, ametnikud vangutavad päid, kunstitegelased asuvad kaitsele. Esialgu näib, et kõik lõpeb hästi, sest T linnas valitseb arusaam “Hallpead austa, kulupead kummarda”. Vangi kedagi ei panda, ametist ei tagandata.

Ent kurikavalad võimalulijad sellega ei lepi: kiires korras, õõ varjus luuakse Komisjon. Komisjon, mis peab vaatama ja kaaluma, uurima ja puurima, kas kunstnikud, kel juba ammust ajast headest kommetest ja moraalist vähematki aimu pole, ikka rahva meelt ja keelt ei riku ega solva, võimalulijate võimu ei mõnita ega rüveta. See on noortele radikaalidele aga liig: Sabi, Kiki ja Miki koos arvukate sõprade-kolleegeide – raevust ja loomevabadusest küllastunud noorkunstnikega asuvad ründele. Lajatakse juhtkirjutajatele, virutatakse juhtinstitutsioonidele, rünnatakse objekte ja vaenatakse vaenlasi.

Võitlus vaheldub puhkemomentidega: Sabi, Kiki ja Miki külastavad sõpru, tulevad kokku ja lähevad lahku, seksivad, tarbivad mõnuained ja teevad sisseoste. Nende omavahelised

suhted on huvitavad ja komplitseeritud.

Nostalgiline moment siseneb seriaali hetkel, mil Kiki otsustab lahkuda Välismaale. Eemale T linnast, kus tema poolt mahitatavate naiskunstnike olukorda iseloomustab kõige paremini nende kunstis väljenduv äng: lendavad huulepulgad, masturbeerivad torsod ja (tüdruk)laste ahistamine modellikoolis – sellest on küllalt, et panna isegi raudsete närvidega meeskriitika ohkama ja kurtma oma kurva saatuse üle: “Miks küll ma meheks sündisin!” Nii ilmuvadki seriaali peamiselt kahvatunahaliste ja heledajuukseliste T-linlaste kõrvale elavad, tumedasilmised B-linlased, kes vähemalt seriaali visuaalset poolt tugevalt rikastavad.

Kuid side Kodumaaga ei kao. Sabi ja Kiki alustavad eesti esimest meiliromaani, mis kajastab T linna kunstielu probleeme nii pragmaatilisest kui filosoofilisest aspektist. Sellest kujuneb kohaliku kunstifilosoofia tippteos, mis saab kõik auhinnad – nii rahalised kui keraamiliste pottide näol antavad. Isegi Esikriitik muheleb soovivalt. Kiki ja Miki ületavad varase puberteediea armuloo kurvad tagajärjed ja hakkavad rajama pinda narkokunstile, mis bürokraatlikult meelestatud T linna kultuurijuhte sügavalt ärritab. Aga tõelise kontrakunsti pealetungi ei saa peatada.

Seriaal lõpeb kunsti lõpuga. Nagu Kiki varem oma sümbolises unenäos ette näeb, hakkavad ühel heal (kuidas kellelegi, loomulikult) päeval taevast langema värvilised seebimullikesed. Kokkupuutel mullikestega muutuvad kõik kunstiteosed olematuks. *Performance* kunstikud haihtuvad koos kasutatava atribuutikaga. Ülejäänud toodavad tühjust. Sabi, Kiki ja Miki jäävad esialgu töötuks – peamiselt suurest ehmastusest. Siis aga otsustavad ümber spetsialiseeruda reklaamikriitikuteks. Reklaami mullikesed millegipärast ei mõjuta. Lõpp on igati õnnelik.

KATRIN KIVIMAA

P. S. Seriaali tegevus on ja ei ole fiktsionaalne. Ükski tegelane pole fiktsionaalne – kui, siis ainult karjatalitajad. Enne seriaali teostamist konsulteeritakse kõikide prototüüpidega, et vältida hilisemaid kohtukulusid.

Kunstnik Jaani jõulud-jaanid

Tragikoomilise lühimängufilmi (30 – 40 min.) sisukokkuvõte

Parajalt tunnustust pälvinud, ent olmeraskustest ja kommunaalametnikest häiritud, veel noor kunstnik Jaan Zoe kaldub trendide ja kuraatorite mõjutusel maalizarist järsult installatsiooni ja virtuaalse kunsti voolu, tuues seejuures ohvriks oma kallima Kati.

Kunstnik Zoel on küll tõsised ja sügavad kavatsused, ent ta ettevõtmised kukuvad välja iroonilis-koomiliselt. Julge ja lisatähendusrohke installatsiooniga “Ookeanist sündinu”, kus ta kallim Kati alasti raudahjul kõssitab, pälvib Zoe konjunktureliku kuraatori Neomehe heakskiidu, kuid tegelikult on Neomees intellektuaalseid skeeme omastav küünik, kes põgeneb oma absurditunnetuse eest alkoholi ja halastamatusse mängu kunstnikega.

Jaan Zoe aga põeb vahel harva liigestest alkoholist ja erutusest tingitud langetõbe, mis paar korda mehe auti lööb. Kati aga langeb sugestiivse psühhiaatri Rosenbaumi võrku, kes on rikas ja noore naise maias erakliiniku omanik.

Zoe installatsioon pudeneb ajapikku aina vaesemaks, kuni tast enam midagi järele ei jäägi. Ajastute ja kunstivoolude markeeringud kaovad nagu elektroonikagi, ahju leiab Zoe prügimäelt ning Kati kaob Rosenbaumi kaissu. Vanadest kindlastest väärtustest uisapäisa loobumine ja kaasaminek uute muutuvate trendidega purustab isiku argiõnnenatukese ja kisub ta valusalt tühjusse.

Avalikel üritustel Kunstihoones ja Elektroonilise Kiirenduse Pangas (EKP) on õhkkonnad kammerabsurdikoomiliselt suuresõnalised ja täispuhutud, kuid selles on ka sügavust ja idealismi. Tõsimeelne tahtmine on innukalt alasti, kõrge ja madal ning isikutraagika ja nali käivad paari käsikäes.

Kunstirahva “intellektuaalse” joomapeo ja rahvaliku jaanipäevaga lõppeva loo finaalis terendub kunstnik Jaanile uus, sümboliliselt lootust pakkuv horisont.

TARMO TEDER

59sekundilise tervet eluviisi propageeriva mängufilmi stsenaarium

Keskealine Daam istub oma Härraga pargipingil – tüüpilised kodanlased 10aastase Pojaga, pingi kõrval pikakereline ja paks Taks (4 sek.).

Daam läidab tulemasinaga sigaretti – viuh, kustub leegike tõmbetuulest (2 sek.).

Botases jalg litsub laiaks sigaretikarbi pargiteel (1 sek.).

Mööda pargiteed jookseb atleetlik Atleet (3 sek.).

Daam vahib, suu ammuli, üllatudes ja imetledes järele, sigaret kukub sõrmede vahelt (3 sek.).

Daami tüse Härra armukadetses silmanähtavalt, asetab õllepurgi resolootse kolksatusega pingile (2 sek.).

Härra tõuseb ja hakkab demonstratiivse tõsidusega konkureerivalt jooksma, otsekui Daamile oma kõlblikkust tõestades (3 sek.).

Samal ajal jookseb seisvast Daamist mööda sportlik ja figuurikas Aeroob, kes jõuab järgi Härrale ning nad jooksevad kõrvuti koos suheldes edasi (5 sek.).

Daam viskab kergelt raevudes sigareti minema ja jookseb armukadetsedes neile oma kõrgetel kontsadel koomiliselt järele (4 sek.).

Priske tediträhniline Poeg peatab mälumise, nõutu ja

abitu ilme palgel (3 sek.).

Sportlik Tüdruk jookseb Poja juurde, haarab tal käest (3 sek.).

Hamburger kukub Poja käest maha (1 sek.).

Tüdruk ja Poeg jooksevad teineteisel käest kinni hoides oma vanematele järele (3 sek.).

Tervisejooksjate pikakõrvaline Terjer haarab hamburgeri lõugade vahele ja lippab edasi (3 sek.).

Kodanlaste Taks lidub klähvides Terjerile järele (2 sek.).

Mööda maalilist pargiteed jookseb üksteise järel hulk inimesi (esialgu tegelaste kaupa karakterit ilmetavad suured plaanid 1+1+1+1+1+1+1+1=8 sek, pärast üldplaanis küljelt ülevaatliselt 4 sek. siis ülevalt alla panoraamis 2 sek., kokku 14 sek.).

Pargiteel libiseb kõige taga lõputiiter JOOKSKE SÜDAMEST!, mis suureneb pealesõidus üle ekraani (3 sek.).

Lõpp

Tüübid: Daam, Härra, Poiss, Taks, Atleet, Aeroob, Tüdruk, Terjer.

TARMO TEDER

Kas teistsugune von Trier?

Kes vaatab sarja “Kuningriik” (“Riget”) Soome TV Yle 1 kanalilt, ei usu juttu, et taani rezissöör, Euroopa filmi suur lootus Lars von Trier oleks vaid tõsimeelne kapitalistliku ühiskonna kriitik 1970ndate vaimus.

Mulle sai von Trier haiglasarjaga eriti sümboolseks. Suurfilmid “Laineid murdes” ja “Idioodid” jätsid justkui tõsiste eetiliste küsimuste püstitajana (vähemalt selline oli siinne valdav retseptioon) kuidagi mulje, et ta räägib vaieldamatult olulistest asjadest, aga paraku pole kapitalismaailma kõle argipäev just põhiline probleem, mille kallal mina oma pead vaevan.

Von Trieri haiglasari on nii mitmekihiline ja humoorikas teos, et ei lase end liiga kergesti liigitada. See on selgelt 1990ndate nägu. Praegune post-aeg aga välistab teadagi igasuguste programmiliste loosungite liiga tõsiselt võtmise.

“Kuningriik” on klassikaline haiglateemaline sebiooper, kus tegevust kannavad isikutevahelised intriigid ja liinid. Von Trier tõstatab kaheksaosalises seriaalis neidsamu eetilisi küsimusi, mis teda huvitasid “Lainetes” ja “Idiootides”, kuid õõnsa kuulutamise asemel (kas seda tema loomingust küll üldse otsida?) pöörab kõik totraks jandiks. “Kuningriik” meenutab David Lynchi “Twin Peaks”, kuid on siiski euroopa sari, mis tähendab, et niisugust väikelinna *campi* ta päris ei paku. “Kuningriigi” tegelased, ehkki käituvad vahel veidralt, ei ole nii seletamatud kui Lynchi kangelased.

Tegevus toimub kvartalisuuruses Kopenhaageni haiglas, mis on omamoodi mikroühiskond (tüüpiline seriaali raamistu). Funktsioneeriv ja mõistusepärane süsteem hakkab mõranema, kui selgub, et haiglas ei leia rahu surnud haigete hinged. Keske intriig hargneb väikese Mona loo ümber, kes idioodistus rootslasest neurokirurgi Helmeri lohakuse tõttu. Helmer vihkab taanlasi ja taani värki – niisiis ei puudu seriaalist ka rahvuskonflikt, mis on väga rammusalt välja mängitud.

Värvikamaid tegelasi on veel spiritist proua Drusse, kellel on kontakt haiglas pool sajandit tagasi julmalt tapetud lapspatsient Maryga (Mary tappis tema arstist isa, “ravidest” tema tuberkuloosi klooriaurudega).

Kui kõik eelnev on veel kuidagi “normaalse” sebiooperi traditsiooni mahtuv, siis noore kirurgi Hooki ja tema naissõbra Judithi lugu kasvab täiesti jaburaks. Judith ootab omateada last oma eelmiselt sõbralt, ent siis selgub, et tema üsas kasvab hoopis irdhing Mary vend, mingi monster. Viimane ka sünnib. Asi pöördub mustaks huumoriks, kui täismehe pea ja *alieni* kombit-satega ning juba vastsündinuna jutukas olend pälvib Judithi piiritu emahoolitsuse.

Ja nii edasi, ja nii edasi. Kõik tõsised eetilised momendid on von Trier üle vindi keeranud. Haigla personal õpetab täiesti juurviljastunud Monat lugema – lugu on täiesti lootusetu, kuid Mona ema rõõm on siiras. Kirurg Helmer, kes Mona saatuses süüdi on, püüab oma tegu kõiki suhteid kasutades ja eetilisi norme eirates kinni määtsida, kasutades isegi woodood.

Muidugi kritiseerib von Trier “Kuningriigiski” kapitalistliku ühiskonna võltsmoraali ja -humanismi, kui nii tahta näha. Ei puudu ka tema läbiv teema – nõrgamõistuslikud: kaks nõudepesu-osakonnas töötavat Downi-tõbist kommenteerivad toimuvat “terve” mõistuse seisukohalt.

Igal juhul pole “Kuningriigis” von Trieri kriitika keel õõnes.

Seriaali vaadates saab kõvasti itsitada, aga kindlasti ei ole tegemist nõrganärviliste ja sentimentaalsete vaatajate jaoks mõeldud tavaseebiga. Von Trieri positsiooni kuratlik iroonia tahab intellektuaalset vaatajat.

BARBI PILVRE

Varjaagi piirivöönd ja varingualune Venemaa

(Algus lk. 3.)

Ainuüksi Musta mere ja selle ranniku pärast on Venemaa kahe aastaja jooksul pidanud Türgiga mõlemapoolsete raskete inimkaotustega kaheksa sõda. 1991. a. paar-kolm augustikuu päeva muut-sid kõik. Musta mere rannik ja sadamad ei ole enam Venemaa, seal on nüüd Ukraina, taasiseseisvunud Taga-Kaukaasia riigid, praegu veel Vene Föderatsiooni kuuluvad, kuid üha häälekamalt iseseisvust ja sõltumatust nõudvad Kaukaasia mägilaste riigid. Ükski Venemaast lahku löönud ja iseseisvuse taastanud riik ei pea Venemaad oma sõbraks. Sõber ja liitlane on Türgi, Iraan, USA, kuid mitte Venemaa. Siberil on Hiinaga neli tuhat kilomeetrit ühist maismaapiiri. Siberis on kaheksa miljonit elanikku, Põhja-Hiinas kolmsada miljonit. Ei ole Venemaal enam sadagi võimu ja jõudu, mis takistaks hiinlasi iga aastaga järjest massilisemalt üle piiri valgumast.

Niipalju juubeliraamatust. Ausalt, otsekohevalt ja ilustamata, nii nagu me oleme harjunud Solž enitsõnit lugema – Denisovitšist alates, on Venemaa allakäigust kõike üksikasjalikumalt raamatus endas. Et jutt ei jääks ühepoolseks, tuleb selgituseks mõned kommentaarid ja siinpoolsed vaated kirja panna.

Türklastel on Venemaaga pidanud kaheksa sõda, eestlased nelikümmend. Kui Esimese maailmasõja võitnud riikide lühinägelikust poliitikast tekkinud tänase Lähis-Ida pingekolle, Kurdistan, maha arvata, on praegune Türgi oma etnilistes piirides. Kui nelisada tuhat Talve- ja Jätкусõja järel Soome pagenuid soomlast ja karjalast, pärast 1939. aastat N. Liidu piiridesse jäänud ja neli korda küüditatud poolakat ja 1930. aastatest korduvalt küüditatud karjalased, ingerisoomlased, Peipsi-taguse eestlased ja lätlased saaksid minna tagasi oma kodupaikadesse, taastuks varjaagide piirivööndi läänekaldal ka 1930. aastate alguse etniline piir. On taastunud krimmitatarlaste, tšetšeenide, ingušside ja mitmete väiksemate Kaukaasia mägirahvaste õigus oma kodupaikadele, mida lagunev Venemaa oma praeguses jõuetuses on sunnitud tunnista-ma, ja nii peaks see õigus taastuma ka neil rahvastel, kes eespool nimetati üles loetud.

Prohvetid ja nende ettekuulutuste seletajad on juba Vana Testamendi aegadest olnud kummandatud ja austatud. Ajakirja Time 24. juuli 1989. a. numbris ilmunud intervjuu Solž enitsõniga kannab pealkirja "Vene prohvet eksilis". Solž enitsõni 1960. aastate teise poole ennustus, et kommunistlik režim variseb Venemaal kokku lähema aastakümne möödudes, osutus tõeliselt prohvetlikuks. Jüri Uluotsa kodupaiga naaberkihelkonna mees, prohvet Järve Jaan on mäletatavasti Vene riigile ette kuulutanud suurt vähenemist. Tema ettekuulutused jõudsid saja-aastase hilinemisega esmakordselt trükki alles 1921. a. Tookordse trükiteksti kirjaviisi säilitades on Järve Jaan Vene riigi tulevikku ette kuulutanud järgmiselt:

1. Vene riigi piirid pigistatakse kokku kui lambaraudade pärad.
2. Vene riik jääb viimaks nii väikeseks, et kuningas ülemise toa aknast oma riiki võib ära näha.
3. Vene riik saab hobuserauataolise kuju.
4. Rootsi mõök jääb ikka peale. Rootsi saab maa ilma mõõga hoobita kätte.

Järve Jaani viimane ennustus käib nii Eesti kui Venemaa kohta.

Ei olnud arvatavasti ka sajandialguse Tartu väikse Noor-Eesti ringkonna hulgas eriti palju neid, kes oleksid uskunud Alatskivi Oja talus või Tartu närvikliinikus kirja pandu realiseerumist lähemate aastakümnete jooksul:

"Tõist, ükskord kui terve mõte, ükskord on Eesti riik."

Juhan Liivi luuletuse lugejani jõudmise ja Eesti iseseisvuse manifesti väljakuulutamise ajaline vahe on vähem kui poolteist aastakümnet. Täna võime öelda, et prohvet Järve Jaani, kelle elukäigus on Liiviga üllatavalt palju ühist, siinkohal toodud tulevikukuulutused on täide läinud või täide minemas just niiviisi nagu on need Eiseni kirja pannud.

Aeg tuleb maa ja mere peal. Enam kui sajand hiljem sündinud prohvetist on oma raamatuga saanud teise prohveti seletaja.

Natside tuhandeaastane Saksa riik hukkus kaksteist aastat hiljem liitlaste lennuväe pommidest ja raskerelvadest rusuhunnikuteks muudetud Saksamaa linnade ja tööstuskeskuste varemete all. Solž enitsõni juubeliraamatu pealkirja üks võimalik tõlge eesti keelde oleks "Varingualune Venemaa". Välismaailm on hämmastunud – maailma ajalugu ei tea juhtumit, et impeerium oleks kokku varisenud, ilma et seda oleks põhjustanud hävitav sõjaline lüüasaamine, riigivõimu põhjalikult raputanud revolutsioon või kodusõda, massiline näljahäda, epideemia, looduskatastroof. 1945. a. katastroofijärgsest Saksamaast on tänaseks saanud Euroopa Liidu majanduslikult tugevaim, Euroopa demokraatia traditsioonidele tuginev Saksa Liitvabariik. Tahaks loota, et Vene impeeriumi rusuvaring matab jäagilt ka panslavismi ja ka vene banditismi ning viimasest arendatud ühiskonna- ja riigivormi – vene bolševismi. Nii nagu Saksamaa suutis jalule tõusta, vahest tõuseb tänasest Venemaa varingulasust ka uus Venemaa – Solzenitsõni ja Starovoitova Venemaa – vastuoluline, kuid järjekindlalt oma siseprobleeme ja majandust korraldav usaldusväärne naaber varjaagi piirivööndi taga.

LEMBITU AASALO

E. Kant, Eesti geopoliitilisest ja geökonoomilisest asendist, eriti Venemaa suhtes. Akadeemia 1990, nr. 6, lk. 1229 – 1259.

J. Uluots, eesti ja vene sotsiaalpoliitilisest ideoloogiast. Akadeemia 1990, nr. 7, lk. 1347 – 1362.

Dominici ehk Kirjanduse võidukaik

Kogu Dominici kohtuprotsess¹ toimus vastavalt teatud psühholoogilisele ettekujutusele, mis juhtumisi langes kokku kirjandusliku ettekujutusega. Kuna tõestusmaterjal oli kahtlane või vasturääkiv, tuli abi otsida vaimset laadi tõestustest; ja kust neid mujalt leida kui süüdistajate endi meelsusest. Motiivid ja sündmuste järjekord taastati kohapeal ilma vähimagi kahtlusevarjuta – samal kombel nagu arheoloogid, kes lähevad ja korjavad kokku kõik vanad kivid kogu kaevealalt ning omaenda tsemendiga, moodne nagu see on, püstitavad tee äärde kena Sesostrise² altari, või need, kes taastavad religiooni, mis on juba kaks tuhat aastat surnud, sel viisil, et projitseerivad universaalse tarkuse muistsele aluspõhjale, mis tegelikult ei ole midagi muud kui nende oma tarkusesort, välja töötatud Kolmanda vabariigi koolides.

Sama arvati kehtivat ka vana Dominici "psühholoogia" kohta. On see tõepoolest nii? Keegi ei tea. Aga võib kindel olla, et see kehtib kohtuniku ja prokuröri kohta. Kas need kaks inimlaadi – ühel pool vana talupoeg Alpi mägedelt, teisel pool juristid – talitlevad ühtemoodi? Väga ebatõenäoline. Aga ometi just "universaalse" psühholoogia nimel mõisteti vana Dominici süüdi: laskudes alla kodanlike romaanide ja eksistentsiaalse filosoofia tähisest empüreumist, on kirjandus äsja ühe inimese giljotiini alla saatnud.

Kuulake prokuröri sõnavõttu:

"Nagu ma juba ütlesin, sir Jack Drummond kartis. Aga ta teadis, et parim viis ennast kaitsta on ise rünnata. Seepärast tungis ta metsiku väljanägemisega mehele kallale ja haaras vanal mehel kõrist kinni. Ilma sõnagi lausumata. Aga Gaston Dominici meelet oli mõeldamatu, et keegi tahab teda pikali paisata. Tal oli füüsiliselt võimatu taluda jõudu, mis oli äkitselt tema vastu suunatud."

Joonistus A. Dumas' raamatust "Kolm musketäri".

See on usutav, samuti nagu Sesostrise tempel, nagu M. Genevoix' kirjandusteosed. Ent kui rajada arheoloogia või romaan väitele "Miks mitte?", siis see ei tee kellelegi kahju. Aga õigusemõistmine? Aeg-ajalt mõni kohtuprotsess – ja see ei pruugi olla väljamõeldis nagu Camus' romaanis "Võõras" – tuletab meelde, et seadus on alati valmis omistama kaebealusele nappi mõistust, selleks et teda ilma südametunnistuspäineta süüdi mõista, ja et ta – nagu Corneille – kirjeldab süüalust sellisena, nagu ta peaks olema, mitte niisugusena, milline ta on.

See õigusemõistmise ametlik külastus kaebealuse maailma on võimalikuks saanud tänu vahendavale müüdile, mida alati on rohkesti kasutanud kõik ametiasutused, olgu nad siis kohtud või kirjandussektide ajakirjad: keele läbipaistvus ja üldkehtivus. Kohtunikul, kes loeb Le Figarod, ei peaks ilmselt olema mingit sisetundepeina, vahetades sõnu vana "harimatu" kitsekarjasega. Kas nad ei kasuta üldjoontes üht ja sama keelt – seejuures kõige selgemat, prantsuse keelt? Oh seda naeruväärset klassikalise hariduse enesekindlust – karjased võivad ilma igasuguse takistusega vestelda kohtunikega! Aga antud juhul on ladina keele tõlgete ja prantsuskeelsete esseeid prestiižika (ja groteskse) moraalsuse taga kaalul inimese elu.

Ometi on mõned ajakirjanikud rõhutanud mõlema keele erinevust, nende läbipaistmatust teineteise suhtes, ja Giono on andnud arvukaid näiteid sellest oma ülevaadetes kohtuprotsessi kohta. Need märkused näitavad, et pole vaja

ette kujutada müstilisi barjääre, Kafka-taolisi arusaamatusi. Ei: lauseehitus, sõnavara, kõige elementaarsem, keele analüütiline materjal kobavad pimesi, ilma vähimagi kokkupuuteta, aga see ei tee kellelegi muret. (*Êtes-vous allé au pont? – Allée? il n'y a pas d' allée, je le sais, j'y suis été*)³. Loomulikult igaüks teeskleb uskumist, et ametlik keel väljendab tervet mõistust, Dominici keel on aga ainult üks selle etnograafilisi variante, koloriitne oma vaesuses. Ometi on kohtuniku keel täpselt sama pentsik, tulvil ebareaalset klišeest; see on keel koolikirjandite kirjutamiseks, mitte konkreetse psühholoogia tarvis (aga võibolla on enamikule inimestele paratamatu tunda selle keele psühholoogiat, mida neile on õpetatud). Need on tegelikult kaks erinevat keelekasutust, mis vastanduvad teineteisele. Aga ainult ühe poolt on auväärus, seadus ja võim.

Ja see "universaalne" keel tuleb just õigel ajal appi, et anda uut rangust kohtumõistjate psühholoogiale: see võimaldab käsitleda teisi inimesi objektidena, neid ühe hoobiga kirjeldada ja süüdi mõista. See on adjektiivne psühholoogia, see teab ainult, kuidas oma ohvrit epiteetidega õnnistada, see on kurt ja pime kõige suhtes, mis puudutab tegu ennast, välja arvatud süü kategooria, millesse see on sunniviisil pandud sobima. Need kategooriad ei ole põrmugi teistsugused kui klassikalises komöödias või grafoloogide traktaatides: hooplevad, raevukad, isekad, kavalad, pugejalikud, karmid; inimene eksisteerib nende silmis üksnes "karaktersete iseloomuomaduste" näol, mis märgistavad teda ühiskonna jaoks kui objekti, keda on enam-vähem kerge alla neelata, enam-vähem väärilt alistada. See utilitaarne psühholoogia, mis ei võta arvesse mingit teaduslikku seisukorda, pretendeerib sellest hoolimata õigusele anda alus tegutsemiseks eeldatavalt olemasoleva seadmise isiku vastu, see eeldab "hinge" olemasolu: ta mõistab inimese süüdi kui "teadvuse", laskmata end takistada asjaolust, et ta on kaebealust eelnevalt juba kirjeldanud kui objekti.

See eriline psühholoogia, mille nimel te võite tänapäeval väga hõlpsasti oma elust ilma jääda, on otseteed tulnud meie traditsioonilisest kirjandusest, mida nimetatakse ka **inimlikuks dokumendiks**. Selle inimliku dokumendi nimel mõisteti vana Dominici süüdi: õigusteadus ja kirjandus on liidu sõiminud, nad on oma vanu tehnikaid vahetanud, paljastades sel kombel oma aluspõhja samasuse ning kompromiteerides teineteist tõelise näo näitamisega. Kohtu- ja kirjandus, kuluaaritoolidel, ajakirjanikud (Giono, Salacrou). Ja süüdistajate pool – kas me näeme seal juristi? Ei: vaid "harukordset oraatorit", kes on mürgitatud "vastuvaidlenu taibu" ja "pimestava teravmeelsusega" (tsiteerides vapustavat iseloomustust, mida kasutas prokuröri kohta Le Monde).

Isegi politsei, nagu näha, võttis abiks ilukõne.

Politseiinspektor: "Ma ei ole kunagi enne näinud säärast teesklevat valetajat, säärast ettevaatlikku aferisti, säärast teravmeelset jutupuhajat, säärast riiklikku trikimeest, säärast jõulist seitsmekümneaastast, säärast enesekindlat despooti, säärast alatut intrigaani, säärast kavalat silmakirjatset... Gaston Dominici on hämmastavalt kiiresti ümber kehastuv artist, kes mängib inimeste hingedega ja animaalsete mõtetega... Sellel Grand Terre'i talu võltspatriarhil ei ole mitte üksnes paar-kolm tahku, tal on neid sadu!"

Antitees, metafoorid, kõnekunsti tulevärk – see on kogu klassikaline retoorika, mis siin vana karjast süüdistab. Õigusemõistmine pani endale ette realistliku kirjanduse, külajutu maski, kuna kirjandus ise tuli kohtusaali koguma uusi "inimlikke dokumente" (elu peegeldusi, elutõde) ja naiivselt otsima süüdistatava näolt psühholoogia peegeldust, kuigi see oli esimene, mis neid seadusemõistjate abiga ninapidi vedas.

Kuid vastandina tõsisele kirjandusele (mida on alati peetud "realistlikuks" ja "inimlikuks" kirjanduseks) on olemas ka kõmukirjandus, ja Dominici kohtuprotsess oli just seda tüüpi kirjandus. Seal ei olnud mitte ainult ajakirjanikud, kes janunesid reaalsust ja sääraid kõnemeeli, kelle "pimestav" teravmeelsus raiub kaebealusel pea maha; milline ka ei olnud kaebealuse süü aste, kohtusaalis toimus terroristlik vaatamäng, mis ähvardab meid kõiki, kuna meie üle võib hakata kohut mõistma võim, kes tahab kuulda nimelt seda keelt, mida ta meile laenab. Me kõik oleme potentsiaalsed Dominicid, mitte mõrvaritena, vaid kaebealustena, ilma jäetud keelest, või mis veel hullem – varustatud meie süüdistajate keelega, selle abil alandatud ja süüdi mõistetud. Röövida inimeselt tema keel keele nimel – see on kõigi seaduslike mõrvarite esimene samm.

ROLAND BARTHES

Tõlkinud VALLI HELDE

1 Gaston Dominici, 80aastane Grand Terre'i talu omanik Provence'is, mõisteti 1952. aastal süüdi tapmises. Ohvriteks olid sir Jack Drummond, tema naine ja tütar, kes olid tema talu lähedal matkapeatuse teinud.

2 Sesostris III (u. 1877 – 1839 e. m. a.) – Egiptuse vaarao.

3 Tõlge: Kas te läksite sillale? – Puieestee? Sää ei ole teed, ma tean, ma olen sää! olnud! *Allé* – läinud; *allée* – allee, puieestee; aga Dominici kasutab sõna *été*.

Meie kandidaadid

Riigikogu 7. märtsi valimistel

KESKERAKOND

8. Toivo Tootsen
11. Anti Liiv
16. Küllö Arjakas
44. Kalle Mikhels
41. Eldar Efendijev
51. Voldemar Pinn
62. Ain Allas
79. Lembit Eelmäe
95. Lauri Nebel
121. Ralf Parve
130. Jaak Lipso
156. Silvi Vrait
157. Hugo Hiibus
162. Kalmer Tennosaar
173. Uno Loop
204. Peeter Saul
203. Ülo Tootsen
241. Raivo Trass
242. Eino Baskin
243. Heinrich Valk

ARENGUPARTEI

2. Rein Karemäe
22. Ülle Tooming
73. Peeter Oja

KOONDERAKOND

4. Ivi Eenmaa
10. Toomas Alatalu
16. Märt Kubo
26. Voldemar Kuslap
49. Juhan Hindov
64. Mait Klaassen
100. Juhan Aare
101. Jaak Allik
104. Katrin Karisma-Krumm
106. Rein Tõlp
107. Anne Veski
108. Mare Mikof
109. Tõnu Tepandi
111. Mati Nuude
112. Lembit Sibul
118. Boriss Baljasnõi
171. Peeter Pere
200. Hans Laar
216. Rein Hanson
217. Raivo Palmaru

KRISTLIK RAHVAPARTEI

5. Aarand Roos
17. Raivo Raave

MAARAHVA ERAKOND

34. Valter Udam
36. Karl Rebane
55. Jaan Eilart

134. Jaan Rääts
169. Andra Veidemann

REFORMIERAKOND

6. Kaljo Kiisk
7. Uno Mereste
10. Paul-Eerik Rummo
17. Ignar Fjuk
22. Feliks Undusk
25. Signe Kivi
26. Urve Tiidus
33. Harri Treial
42. Tõnu Juul
50. Liina Hermaküla
55. Peeter Jalakas
60. Ralf Amos
63. Henn Sarv
94. Imre Rammul
95. Mati Eliste
96. Mall Mälberg
99. Igor Gräzin
124. Anti Kidron

SININE ERAKOND

10. Hardi Volmer
62. Tiit Madisson

VEENE ERAKOND EESTIS

6. Mark Levin

PÕLLUMEESTE KOGU

4. Mart-Olev Niklus
13. Jaan Sotter

ISAMALIIT

1. Mart Laar
2. Tunne-Väldo Kelam
5. Jaana Padrik
6. Tõnis Lukas
8. Peeter Olesk
9. Lauri Vahtre
10. Trivimi Velliste
14. Andres Herkel
16. Sirje Endre
17. Tiit Sinissaar
18. Mart Nutt
20. Vardo Rumessen
24. Sirje Kiin
28. Hain Rebas
31. Arvo Vallikivi-Valton
44. Vello Salum
49. Ilona Merzin
52. Olev Remsu
60. Iivo Nei
70. Malle Agabuš
71. Heli Susi
112. Paul-Olev Mõtsküla
154. Peeter Urm
167. Priit Uring

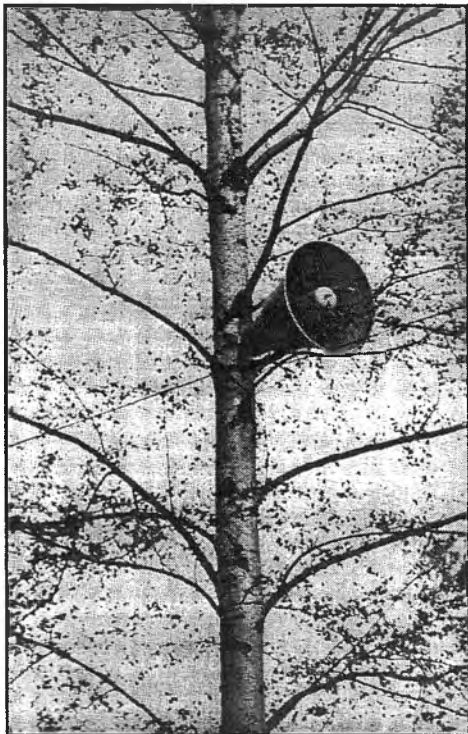
178. Mati Kuntro

MÕÕDUKAD

1. Andres Tarand
2. Toomas-Hendrik Ilves
3. Marju Lauristin
19. Katrin Saks
20. Raivo Järvi
30. Ülo Kaevats
31. Dajan Ahmetov
42. Enn Vetemaa
49. Mart Meri
50. Andres Heinapuu
53. Jaak Kangilaski
57. Mart Tarmak
61. Hagi Šein
65. Jaak Juske
74. Jyri Kork
142. Anzori Barkalaja
149. Anu Raud
176. Viive-Riina Ruus
199. Indrek Hirv
200. Madis Kõiv
207. Aarne Vaik
269. Maie Rimmel
293. Ülle Lichtfeldt
300. Anne Adams

ÜKSIKKANDIDAADID

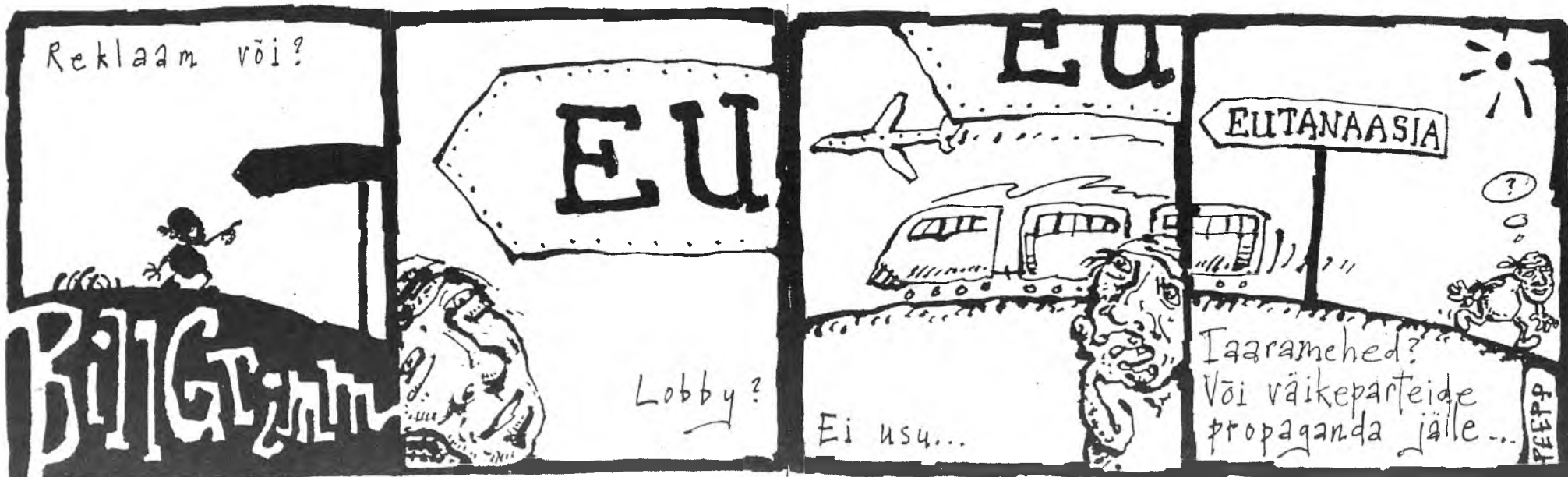
Malle Salupere
Mark Soosaar
Heikki Tann

Paines ja Mutthead

Poliitikaanalüütikud

PAINES: Meri hakab Kekkoneni nägu minema.
MUTTHEAD: Kuigi ei suusata.
PAINES: Tõmbab veel. Punast.
MUTTHEAD: Suurendab kopsu mahtu.
PAINES: See on cool.
MUTTHEAD: Kui tal aeg täis saab, siis tõmbab kolm päeva jutti.
PAINES: See on nõme.
MUTTHEAD: Aga suitsupakke lossis pole.
PAINES: Yeah, suitsud on väikses tirinas laua nurgal.
MUTTHEAD: See on Piret Saluri supitirin.
PAINES ja MUTTHEAD (koos): Mh-õh-õ-hõh-õ-hõh-õh-õh-õh-õh!
MUTTHEAD: Tarand ka tõmbab jälle.
PAINES: Ta tõmbas pingviinidega ilma filtrita. Seepärast kähisebki.
MUTTHEAD: Ta oli vahepeal Marje Metsuri öde.
PAINES: Metsur oli kihvt tibi.
MUTTHEAD: Yeah. Guido...
PAINES: Ei tea, kes järgmine on?
MUTTHEAD: Öde?
PAINES: Ei, president. Me peaksime kampaaniaks viimase peal olema.
MUTTHEAD: Ilmselt Koobel. Ta käib kogu aeg Meri juures.
PAINES: Sa oled nõme. President peab olema eestlane.
MUTTHEAD: Sa oled nõme. Ta on Paul Koobel. Vanaisa oli Kambja kiriku kellamees.
PAINES: See on nõme.
MUTTHEAD: Miks?
PAINES: Doktor Koit võiks olla president.
MUTTHEAD: See oleks cool. Aga Koobliil on Kadrioru loss pärida.
PAINES: See on cool. Ei tea, kas meid vastuvõtule ka kutsutakse?
MUTTHEAD: Tahaks minna küll.
PAINES: Pärast oleks tibid sillal.
MUTTHEAD: Yeah. Vilosius ei jätnud Läänemaal ühtegi tibi vahele.
Jõudis neljatuhandeni.
PAINES: Cool. Me ka ei ei jäta.
MUTTHEAD: Yeah! Di-di-di-di dii da-da-da-da-daa!
PAINES: Kas sina lähed rahvariietes?
MUTTHEAD: Rahvariie on nõme.
PAINES: Sinna alla saab peeretamismasina peita.
MUTTHEAD: Lahe. Ma lähen ka rahvariietes.
PAINES: Rüütlit ei olnud telesaates.
MUTTHEAD: Hakkas jälle aeglasemalt rääkima.
PAINES: Mh-õh-õ-hõh-õ-hõh-õh-õh-õh-õh!
MUTTHEAD: Siiman paneb kommuud maavanemaks.
Põlva ja Haapsallu.
PAINES: Viimane aeg ka. Minek käes.
MUTTHEAD: Ott Arder Väli. Mh-õ-õ hõh...
PAINES: Kommuud on nõmedad.
MUTTHEAD: Ei ole. Neil on palju raha.
PAINES: See on cool.
MUTTHEAD: Neil on tütreid kihvtid tibid.
PAINES: Yeah. Nad ostsid endale vene ajal ilusaid tibisid. Nende-ga tegid.
MUTTHEAD: Sõitsid linnast linna ja ostsid.
PAINES: Tahaks sinna ümbermaailma paadiretkele saada.
MUTTHEAD: Asendusliikmeks. Cool.
PAINES: Ükskõik, kas sinna või parlamenti.
MUTTHEAD: Siimani naine laulis Tartu Kaunases.
PAINES: Ta poleks sind ligi lasknud.
MUTTHEAD: Shut up! Oleks! Di-di-di-di-di! Da-da-da-da-daa!
PAINES: Ära pritsi sülgel!
MUTTHEAD: Võta näpp sealt välja!
PAINES JA MUTTHEAD (koos): Mh-õh-õ-hõh-õ-hõh-õh-õh-õh-õh-õh!

RAAMATUTUTVUSTUS

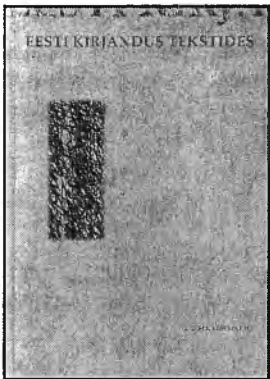
EESTI LUULE ANTOLOOGIA I

Uus valik väärtkirjandust pakub esimeses köites luulenäiteid kaheteistkümnelt autorilt. Need on Kristjan Jaak Peterson, Lydia Koidula, Juhan Liiv, Gustav Suits, Johannes Vares-Barbarus, Ernst Enno, Henrik Visnapuu, Marie Under, Heiti Talvik, Betti Alver, Uku Masing ja Kersti Merilaas. Koostanud Raivo Kuusk. Sarja kujundus Anne Linnamägi, logo Anu Purre. Keeletoimetaja Mare Löökene. Avita, 1998, 543 lk.

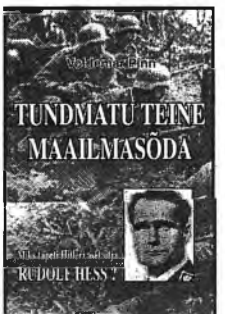
EESTI LUULE ANTOLOOGIA II

Antoloogia teises osas on esindatud 13 autorit: Debora Vaarandi, Artur Alliksaar, Ilmar Laaban, Jaan Kaplinski, Paul-Erik Rummo, Hando Runnel, Kalju Lepik, Viivi Luik, Jüri Üdi, Arno Vihaelemm, Andres Ehin, Doris Kareva, Karl Martin Sinijärv, Indrek Hirv. Koostanud Raivo Kuusk. Sarja kujundus Anne Linnamägi, logo Anu Purre. Keeletoimetaja Mare Löökene. Avita, 1998, 495 lk.

EESTI KIRJANDUS TEKSTIDES

Keskkoole lugemiku II osa on koostanud Märta Hennoste. Kolmekümne viie autori luule- ja proosatekste ilmestavad lisaks autorite fotodele ja lühikokkuvõtetele elust ja loomingust raamatuillustratsioonid. Kujundus Anne Linnamägi, küljendus Signe Kanarbik, toimetaja Eda Kauksi. Avita, 1998, 447 lk.

Voldemar Pinn

TUNDMATU TEINE MAAILMASÕDA

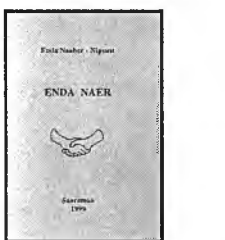
Raamat ajaloo nendest saladustest, mida tänaseni katnud vandenõulik vaikimine – aastatuhande tragöödia telgitagustest. Raamatu motoks on "Tõde ei vaja mitte keegi." Korrektor ja keeletoimetaja Heli Tammik, kujundaja Andres Urb. 101 lk.

Mats Maalen

SIND ARMASTAN, PRESIDENT MERI

Ajavahemikul 1995 – 1998 loodud luule on lärmakalt ühemõtteline, trükitäheline, energiast pakatav räpp. Kujundanud Leonhard Lapin. Umara, 1998, 31 lk.

Enda Naaber-Nipsust

ENDA NAER. Värse kurbadeks hetkedeks

Tõenäoliselt biblioteraapiilisena mõeldud värsikogu kapab peaaegu kaanest kaaneni neljajalgsele trohheusel muutumatult heatujulisena, naerdes ennast riigikokku. Saaremaa 1999, 32 lk.

Eeva-Kaarina Volanen on lahkunud

24. jaanuaril suri Soome armastatuid näitlejannasid Eeva-Kaarina Volanen. Ta oli just saanud 78aastaseks, üha väsimatult ja aktiivselt osalenud teatrielus, esinenud luuleõhtudel – lavategevuse 60. juubel polnud enam kaugel.

Alustanud asjaarmastajalaval näitlejana, kutsuti ta 1945 Soome Rahvusteatri, kus esialgu mängis peamiselt noore lüürlise armastaja rolli. Peatselt võitis ta tähelepanu Tšehovi-näitlejana. Ta on mänginud peaaegu kõiki olulisi Tšehovi-näiteid, nii nooremaid kui ka vanemaid. Juba nooruses oli ta rollilülatus siiski mitmekesine: "Klaasist loomaia" Laura, Anouilh' Antigone ja Jeanne d'Arc, Shakespeare'i Desdemona ja Viola, Schilleri Maria Stuart. Hilisema Volaneni ampluaad on raske piiritleda – naiselik-õrnale lüürikale lisandus jõuline dramatism ja muhe huumoritaju. Nii maanise, seltskonnadaami kui kunstiniimese rollid tundusid just talle loodud olevat. Suurema osa ajast töötas E.-K. Volanen Rahvusteatri, ta on mänginud nii Arvi Kivimaa, Eino Kalima kui teiste soome režiiklassikute käe all, hiljem heas koostöös nooremate lavastajatega. Oma abikaasa Sakari Puuruneni (meil, Draamateatri "Pelleas" ja

Melisande" 1975) lavastustes on ta mänginud ka Tampere teatris ja mitmes vabaprojekti (Ibseni Nora, "Armsa luiskaja" Campbell).

1990ndatel on Volanen võitnud tähelepanu mitmes monolooginäidendis, näiteks Paavo Rintala romaani adapteeringus Anna Ahmatovana. Sama autori teksti alusel Väinö Lahti režiis mängis ta Eeva Maria Gustaavat, murdumatut soome pereema läbi aastate ja sõdade (1981 esines sellega ka Tallinnas ja Tartus).

E. K. Volanenile oli antud kunstide professori amet (on õpetanud ka teatrikoolis) ja aastast 1982 akadeemiku auhinnet. Kuid midagi akadeemiliselt jäika polnud temas kunagi. Vaikne, loomulik, sõbralik, väsimatult töökas ja uuehuviline. Lõi kaasa "Raevunud rooside" naisteatriprojekti, mäletan teda näiteks võimsa sõjamehena naiste mängitud Shakespeare'i "Henry VI".

E. K. Volanen esines ka kuuldemängudes (1948 kord ka Liina Reimanni juhatusel), teletlavastustes ja filmides. Viimastel nädalatel on YLE 1 näidanud 1940. – 1950. aastate Soome filme, noores kaunis naispeaosas tihti Eeva-Kaarina Volanen.

LEA TORMIS

Karupoeg Puhhi asjus

Benjamin Hoff. Puhh ja Tao.
Tõlkinud Mait Talts.
Olympia, Tallinn 1998. 160 lk.

Kui 1979. aastal ilmus Lao-tse "Daodejing" Linnart Mälli tõlkes, muutus see mõnede eesti inimeste seas ootamatult populaarseks. Siinkirjutaja on juhtunud nägema inimesi, kes võivad pikki lõike "Daodejingist" peast ette kanda. Kuid siamaani teavad vaid vähesed, et umbes samal ajal ilmus ka Ameerikas üks raamat, mis tõi taoismi mõistena ka teiste kultuuride suhtes nii ignorantse tavalise ameeriklase teadvusse. Selleks ootamatult populaarseks raamatuks osutus 1982. aastal ilmunud Benjamin Hoffi "Puhh ja Tao", mis nüüdseks on ilmunud ka eesti keeles. Tõenäoliselt vajab see raamatuke mõningaid selgitusi, mida üritaks siinkohal pakkuda.

Alustaksime väitest, et taoism on midagi enam kui filosoofia ja midagi enam kui lihtsalt üks hiina päritolu maailmavaade. Hoffi arvates on taoism pigem eluhoiak, lihtsalt üks mõistlik eluhoiak, mis peaks olema ka Lääne inimestele kergesti mõistetav, kui seda ei takistaks suurelt osalt kunstlikult loodud kultuuribarjäärid. Hoff on ise märkinud, et raamatut kirjutama ajendas teda tõsi-asi, et lääne ülikoolides interpreteerisid taoistlikku filosoofiat hajameelsed pisi-ajadesse takerdunud professorid, kes olid oma vaimset taustat lähedased Hiina konfutsiaanidele, kelle maailmavaadet taoistid oma kirjatöodes parodeerisid.

Taoismi seisukohalt ei tohiks kunagi üksikasjalike seletustega üle pingutada. Taoistid, nagu teistegi idamaiste mõttesuundade esindajad, mõistsid, et kõik mõistuslikud maailmaselgused suhtuvad tegelikkusse nagu kaart maastikku. Side nende vahel on tegelikult äärmiselt tinglik. Tõde ja loogiline selgus on teineteise suhtes komplementaarsed (teineteist täiendavad) mõisted ning kui ühekülgsest rõhutada loogilise selguse osatähtsust, ähmasub tõde ja vastupidi. Taoism on ses suhtes pigem müstilne kui ratsionaalne mõttesuund, ent loogika ja müstisismi vahel ei pruugi haigutada säärast kuristikku, nagu tavaliselt arvatakse. Idas teatati juba ammu, et Tõde on otsekui mäetipp, mileni võib jõuda ka erinevaid teid pidi.

Vanas Hiinas oli kombeks selgitada asju analoogia, mõistujutu või metafoori abil. Muidugi ei saa idamaiseid mõistujutte seejuures pidada otseseks elujuhiseks, nagu seda läänes pahatihti ette kujutatakse. Mõistujutu aluseks oleva allegooria eesmärk on panna inimene mõtlema asjade olemuse üle. Selle tagajärjel võib teha ka mõningaid praktilisi järeldusi, kuid see pole seatud omaette eesmärgiks. Mõistujutt taotlebki üksnes mõistmist, eeldades, et Mõistjat on juba raskem eksitada.

Samasugust metafoorset tõlgendamist võimaldab ka Alan Alexander Milne'i karupoeg Puhhi raamatud ja nende tegelaskujud. Ning tegelikult võib ka Puhhi-raamatu vaimsust pidada lähedaseks maailmavaatele, mida Hiinas esindavad taoistid. Tundmatut on alati mõistlik käsitleda tuntu kaudu ning kõigile tuntud karupoeg Puhh on just säärane tege- lane, kelle abil on hea ja lihtne seletada, mis asi see keskmisele lääne inimesele seni tundmatuks jäänud taoism siis õigupoolest on.

Tänapäeva lääne inimele kipub liigselt usaldama oma mõistuslikku "ettenägemisvõimet", mida ta ekslikult peab intuitsiooniks. Kuid üsna tihti on just Mõistus see, mis paneb omadega pange, sest ta teeb puudulikele eeldustele põhinevaid valejäreldusi. Läänemaine arusaam haridusestki põhineb tegelikult mõtlemise stereotüüpide järjest tõhusamal omandamisel. Taoistid ei eitanud põhimõtteliselt haridust, nad lihtsalt ei pidanud seda piisavaks Tõelise Tarkuse saavutamisel. Läänes on Mõistus monopoliseerinud Teadmised, lootuses, et Teadmistes peitub võim. Kuid just see võim võib osutada näiliseks ja peab piirsituatsioonis loovutama oma koha

maailma vahetul mõistmisel põhinevale Tarkusele. Säärast vahetut tunnetust ei olegi nii raske saavutada, kui järgime mõningaid üsna üldisena tunduvaid seaduspärasusi.

Taoismi seisukohalt on Tark see, kes ei suru end asjadele peale, vaid allub teadlikult Taole ehk Kõiksuse Kulgemisele. Kooskõlas Taoga toimimine tähendab toimimist kooskõlas iseenda ja Kõiksusega. Kui ühineme üldise kulgemisega, hakkavad asjad toimima loomulikul teel, ja üksnes sel teel jõuame lõpuks ka loomulike tulemusteni. "Toimi toimimata / ning ei ole nii / et ei oleks juhtumist" ütleb sel puhul "Daodejing". Benjamin Hoff on sama mõtte teisiti sõnastanud ning esitab selle oma raamatus umbes sellisel kujul: "Toimi Puhhi moodi ja kõik saab korda".

Milles seisneb siis Hoffi Puhhi-raamatu peamine praktiline sõnum? Toimi kooskõlas enda loomuse ja maailma asjadega, ära ürita maailma kohandada endaga ega ka ennast liigselt maailmaga. Mitte oma olemust ei pea vägistama vastavalt Asjadele Nii Nagu Nad On, vaid tuleb leida mõistlik kompromiss oma loomuse ja maailma vahel. Siis muutume osaks maailma üldisest Kulust ja vaid sellisel juhul laabub kõik tõrgeteta. Vastasel korral peame paratamatult leppima ka Ebameeldivate Tagajärgedega.

Kõige pehmem siin Taeva all saavutab lõpuks ikkagi võidu, sest omamata kindlat vormi, tungib ta kõikjale, ka kõige Kõvemasse. Nii võib ka kellegi väiksus ja "nõrkus" mingil hetkel osutada üllataval kombel hoopis tema tugevuseks. Milne'i Puhhi-raamatus teeb Notsu, kes on ju üks Imepisike Loomake ja Metsa elanikest mitte just kõige julgemaid, lõpuks ikkagi kaks tõeliselt Suurt Tegut: toob abi Puhhile ja Öökullile, kes on tormi ajal ümber kukkunud majja vangi jäänud ning loovutab oma maja kodutuks jäänud Öökullile.

Kuid tegelikult on taoism oma olemuselt ka läänemaise mõttes praktiline filosoofia. Kahjuks ei märka end Praktiksiks pidav Lääs, et suur osa sellest, mida ta kasutab, on pärit Idast, suur osa sellest omakorda Hiinast ja enamuse sellest, mille Lääs on Hiinast üle võtnud, on meile andnud just Hiina taoistid. Sellised leiutised nagu paber, trükikunst, kompass, seismograaf, *laterna magica* (kino- projektori eelkäija), langevari, püssirohi, tule- tikud ja palju muudki pärinevad tegelikult just taolastelt. Kui jätame kõrvale riigiparaadi ja bürokraatia arendamise, siis näeme, et taoistide panus Hiina kultuuri ületab mitmekordselt selle, mida suutsid korda saata konfutsiaanlased.

Linnart Mäll on siinkohal tuletanud meelde üht lõiku "Daodejingist": Kulgeja asub ival, mitte kõlul; asub viljas, mitte õies. Ida konfutsiaanliku õpetlase (nagu tegelikult ka lääne professori) jaoks oli oluline pigem "kõlu" või "õis". See, mida konfutsiaanid taotlesid, oli tõepoolest üks Suur Näivus. Peab tunnistama, et kahjuks on samasugusele näivusele üles ehitatud ka suur osa meie läänemaisest kultuurist. Hiina taoistide saavutused said võimalikuks just seetõttu, et nende meeled olid lahti maailma suhtes ning nad ei lasknud end kammitseda eelarvamustest Loomulikul eluviisil, mida propageerib taoism, on ka see hea külg, et ta aitab meil säilitada tervist ja nooruslikku energiat, mida lääne ühekülgsele efektiivsusele üles ehitatud ühiskond kipub nii armutult hävitama.

Lõpetuseks võiks ehk peatuda ühel zenbuddhistlikul mõistujutul. Noor munk saabus kuulsa zeni õpetaja Joshu ette ja ütles: "Olen just saanud kloostrisse. Palun, õpeta mind!" Joshu vastas: "Kas sa oled oma riisipudru ära söönud?" Munk vastas: "Jah, olen." Seepeale ütles Joshu: "Nüüd mine ja pese oma kauss puhtaks." Asjad on tihtipeale lihtsamad, kui me oskame arvatagi. Selles püüab meid veenda ka Benjamin Hoff oma raamatuga.

MAIT TALTS,
raamatu tõlkija

AVATUD EESTI FONDI PROJEKTID, PROGRAMMID JA PROJEKTIKONKURSID

Sihtasutuse Avatud Eesti Fond nõukogu 21. detsembri 1998. a. ja 29. jaanuari 1999. a. koosolekul kinnitatud projektid ja programmid ning käivituvad projektkonkursid, kokku 9 199 928 krooni.

ÜLDHARIDUS

Õpilasmavalitsuste arendusprogramm	539 580
Tegevustoetus teadushuvikeskusele "Ahhaa"	500 000*
Tegevustoetus Põhja-Ameerika ülikoolide teabekeskustele Tallinnas ja Tartus	297 000*
Koolide auditeerimisprogrammi "Eesti kooli kvaliteedikool" II etapp	458 100*
Tegevustoetus õpetajakoolituskeskusele Avatud Meele Instituut	568 520*
Tegevustoetus kooliarenduse sihtasutusele Omanäolise Kooli Arenduskeskus	404 240*
Meediakasvatuse üldhariduskoolidele	250 000*

KÕRGHARIDUSE TUGIPROGRAMM

Projektkonkurss "Noorte õppejõudude mobiilsus" kõrgkoolidele	1 000 000

AVATUD ÜHISKONNA INSTITUUDI (BUDAPEST) JA AEFI SUVEÜLIKOOLOIDE PROGRAMM

Rahvusvaheline suveülikool Implementing Open Distance Learning Methods in University Level	99 000
Rahvusvaheline suveülikool "Multikulturalism: filosoofia ja poliitika"	63 165

KÕRGHARIDUSE TUGIPROGRAMMI JÄTKUPROJEKTID

Tallinna Filosoofia Keskuse arendusprojekt	124 000
Avaliku halduse magistriõppe programmid Tartu ülikoolis	100 500

KODANIKUÜHISKOND

Mittetulundussektori-alaste käsiraamatute väljaandmine	79 200*
Stipendiumikonkurss mittetulundusühenduste esindajatele osavõtuks koolituskursustest	316 800
Projektkonkurss "Raamatukogud kui kohaliku elu keskused"	1 148 400
Stipendiumikonkurss osavõtuks Kesk- ja Ida-Euroopas toimuvatest keele ja kultuuri ning ühiskonnateaduste suve(üli)koolidest	170 000
Projektkonkurss "Soorollide kaasajastamine Eesti ühiskonnas"	165 000
Projektkonkurss naiskõnemise käsitleva akadeemilise tõlkekirjanduse väljaandmiseks	132 000
Avatud Eesti Fondi ajakirjanduspreemia konkurss	62 000*

LAPSED JA NOORED

Projektkonkurss sõltuvusainete tarbimise ennetamiseks ja sõltuvuse varajaseks avastamiseks noorte hulgas	350 000
Projektkonkurss probleemsete laste ühiskonda integreerimiseks "Lapse mure on kõigi mure"	594 000
Eesti laste osavõtt Euroopa noorsooprogrammist "Tuleviku dialoog"	50 023*

KULTUUR

Avatud Eesti Raamatu sarja väljaandmine	1 188 000*
Konkurss kultuurikorralduse (art management) taseme tõstmiseks ning kultuurijuhtide ja -korraldajate professionaalse tegevuse parandamiseks	290 400
Toetus Lavakunstide Infokeskuse loomiseks	250 000*
* AEFI algatatud programmid	

AVATUD EESTI FONDI JA AVATUD ÜHISKONNA INSTITUUDI (BUDAPEST, NEW YORK) KOOSTÖÖPROGRAMMID

1999 A. Kokku 15 854 454 krooni.

Lasteaedade arendusprogramm "Hea algus"

Koolitusprogramm õpilaste kriitilise mõtlemise arendamiseks

Koolitusprogramm õpilaste visuaalse mõtlemise kujundamiseks

Väitlusprogramm õpilastele ja üliõpilastele

Programm laste väärkohtlemise ennetamiseks

Vabatahtlike keskuse loomine

Vabatahtlike programm "Vanem õde/vanem vend"

Kirjastusprogramm "Ida-Euroopa riigid tõlgivad oma naabrite teoseid"

Kesk-Euroopa Ülikooli kirjastamisprogramm

Interneti arendusprogrammid

Salzburgi seminarid meedikutele

Schweitzeri seminarid meedikutele

Meedikute koolitusprogramm USAs

Ultraheliuuringute arendusprogramm

Vanurisõbraliku linnaplaneerimise konkurss arhitektuuriüliõpilastele

Kultuurivahetusprogrammid "Kultuurikontaktid" (Culture Link) ja "Performing Arts"

Kesk- ja Ida-Euroopa koostööprogramm "Ida-Ida"

TEATER

RAHVUSOOOPER ESTONIA

R, 5. II kl. 19 "Carmen" (reserveeritud).

L, 6. II kl. 12 O. Ehala lastemuusikal "Nukitsamees".

Esiatendus!

L, 6. II kl. 19 S. Prokofjevi – M. Murdmaa ballett "Romeo ja Julia".

P, 7. II kl. 14 "Nukitsamees". Esiatendus!

T, 9. II kl. 19 J. Straussi operett "Nahkhiir".

K, 10. II kl. 19 G. Verdi ooper "La Traviata".

N, 11. II kl. 19 P. Tšaikovski ballett "Luikede järv".

R, 12. II kl. 19 G. Verdi ooper "Nabucco".

L, 13. II kl. 12 "Nukitsamees".

L, 13. II kl. 19 P. Tšaikovski ballett "Uinuv kaunitar".

P, 14. II kl. 14 "Nabucco".

Kassa avatud kl. 12 – 19, päevase etenduse korral tund enne algust, tel. 626 0215, 626 0214, e-mail: eve@opera.ee. Tellimused hooajaringelt. Info: info@opera.ee

ESTONIA TALVEAED

T, 9. II kl. 14 Tiit Kuusiku CD "Metsateel" esitlus.

Esitlust juhib Arne Mik.

K, 10. II kl. 18 Koorijuhhi kolmapäev. Ene Üleoja.

Kaastegevad segakoor Noorus Raul Talmari juhatusel, Kaarli Koguduse Kontsertkoor Piret Aidula juhatusel.

Õhtut juhib Maie Kivita.

N, 11. II kl. 18 "Beethoven ja Goethe". Esinevad Andres Paas (klaver), Vahur Luhtsalu (tšello) ja Tallinna Saksa gümnaasiumi õpilased (reserveeritud).

L, 13. II kl. 14 Pärastlõunajazz Villu Veski (saksofonid), Ain Varts (kitarr), Andi Villenthal (kontrabass)

ja Kare Kauks (vokaal). Kavas eripalgelisi seadeid kontrabassile ja A. Villenthal loomungut.

P, 14. II kl. 14 "Elulõng. Teenimine". Külal EELK Usuteaduste instituudi dekaan Randar Tasmuth, misjonikoor Maarja Vardja juhatusel. Kontsertkohtumist juhib Ene Pilliroog.

Sissepääs Talveaeda 45. min. enne kontserdi algust. Pensionäridele ja õpilastele soodushinnad! Piletid müügil Rahvusoooperi Estonia kassas (tel. 626 0215), ühistellimused tel. 626 0210.

EESTI DRAAMATEATER

R, 5. II kl. 19 "16. jaanuari õhtu".

Kl. 19 "Top Dogs" väikeses saalis.

L, 6. II kl. 17 Ray Cooney "Pereringmäng". Lavastaja Ain Prosa.

Kl. 17 Caryl Churchill "Tipptüdrukud" väikeses saalis.

Lavastaja Mati Unt.

P, 7. II kl. 12 Alfred Bradley "Võlur Oz". Lavastaja Tamur Tohver.

Kl. 19 Ivan Menchelli "Kalmistuklubi". Lavastaja Ivo Eensalu.

Kl. 19 Merle Karusoo "Kured läinud, kurjad ilmad" väikeses saalis.

T, 9. II kl. 19 "16. jaanuari õhtu".

Kl. 19 "Top Dogs" väikeses saalis.

Kl. 19 "Mao tee kalju peal" Paide kultuurikeskuses.

K, 10. II kl. 19 "Pereringmäng".

Kl. 19 "Tipptüdrukud" väikeses saalis.

N, 11. II kl. 19 "Kalmistuklubi".

Kl. 19 "Kured läinud, kurjad ilmad" väikeses saalis.

R, 12. II kl. 19 William Shakespeare'i "Kuningas Richard Kolmanda tragöödia". Lavastaja Mati Unt.

Nimiosas Andrus Vaarik.

Kl. 19 "Kolm pikka naist" väikeses saalis.

L, 13. II kl. 17 Jim Cartwrighti "Tee" läbimäng. Lavastaja Hendrik Toompere jr.

Kl. 17 Yasmina Reza "Kunst" väikeses saalis. Lavastaja Hendrik Toompere jr.

Kl. 19 "Tipptüdrukud" Jõhvi kultuurikeskuses.

P, 14. II kl. 12 "Võlur Oz".

Kl. 19 "Tee" esietendus.

Kl. 19 Ingmar Bergmani "Stseenid ühest abielust" väikeses saalis. Lavastaja Peeter Raudsepp.

Piletid müügil Eesti Draamateatri kassas iga päev kl. 9 – 19. Info ja piletite ettetellimine tel. 644 3378.

Kaubamaja piletikeskuses on piletid müügil E – L kl. 9 – 21, P kl. 9 – 19.

Info ja piletite ettetellimine tel. 400 337.

TALLINNA LINNATEATER

R, 5. II kl. 18 E. Albee "Habras tasakaal". Lav. K. Raid.

L, 6. II kl. 12 E. Uspenski – P. Tammearu kogupere-

etendus "Onu Teodor, kass ja koer". Lav. P. Tammearu.

Kl. 18 "Kolmekrossiooper".

E, 8. II kl. 11 "Onu Teodor, kass ja koer" (reserveeritud).

Kl. 18 A. Tšehhovi "Pianoala ehk mehhaaniline klaver". Lav. E. Nüganen.

T, 9. II kl. 18 J. Rohumaa-M. Tuulingu "Äinus ja igavene elu". Lav. J. Rohumaa.

K, 10. II kl. 18 T. Stoppardi "Arkaadia". Lav. J. Rohumaa.

N, 11. II kl. 18 A. Conan Doyle'i "Sherlock Holmes ja doktor Watson". Lav. A. - E. Kerge.

Kl. 20 J. Tätt "Ristumine peateega" Laekvere kul-

tuurimajas. Lav. J. Tätt.

R, 12. II kl. 18 muinaslugu "Noorem Edda". Lav. J. Rohumaa. Üliõpilastele soodustus 80 krooni.

Kl. 18 "Ristumine peateega".

Veebruarist alates kehtib Tallinna Linnateatri uus piletimüügi kord: piletikassa (Lai tn. 23, tel. 641 1174) on avatud E – R kl. 12 – 18 (ettetellimine ja müük), L ja P müüakse pileteid tund aega enne etenduse algust ainult algavale etendusele. Piletite eelmüük 15 päeva enne etendust, viimane väljaostupäev 7 päeva enne etendust.

VANALINNASTUUDIO

R, 5. II kl. 19 T. Stoppardi "Midagi tõelist". Lavastaja R. Baskin.

L, 6. II kl. 19 G. Feydeau "Täitsa lõpp" Vanemuise kontserdimajas.

P, 7. II kl. 12 G. Feydeau "Täitsa lõpp" Vanemuise kontserdimajas. Lavastaja I. Eensalu. Soodushinnadega!

Kl. 19 "Täitsa lõpp".

T, 9. II kl. 19 R. Cooney "Raharalli" Keila kultuurimajas.

K, 10. II kl. 19 T. Stoppardi "Midagi tõelist". Lavastaja R. Baskin.

N, 11. II kl. 19 G. Feydeau "Täitsa lõpp". Lavastaja I. Eensalu.

R, 12. II kl. 19 N. Simoni "Päikesepoisid" Lavastaja E. Baskin.

L, 13. II kl. 19 H. Gardneri "Tuhat klouni". Lavastaja I. Eensalu.

P, 14. II kl. 12 Ch. Ferrault'i ainetel "Uinuv kaunitar". Lavastaja J. Karindi.

Kl. 18 G. Feydeau "Täitsa lõpp" Haapsalu kultuurimajas.

Info ja piletite tellimine tel. 660 4500 E – R kl. 10 – 18. Piletid müügil Sakala keskuses (Sakala 3) E – L kl. 14 – 19, P üks tund enne etendust. Vanalinna kassas (Kullassepa 2, tel. 442 525) E – L kl. 10 – 18. Kaubamaja piletikeskuses (Gonsiori 2, tel. 640 0337) E – L kl. 9 – 21, P kl. 10 – 19, City kaubanduskeskuse piletillevis (Ahtri 12, tel. 626 4045) E – R kl. 10 – 19, L kl. 11 – 17.

VON KRAHLI TEATER

R, 5. II kl. 19 "Libahunt".

P, 7. II kl. 15 Peda balleti pühapäev.

E, 8. II kl. 19 "Libahunt".

R, 12. II kl. 19 "Kodanikud!".

L, 13. II kl. 19 "Kodanikud!".

P, 14. II kl. 19 "Kodanikud!".

Piletite tellimine ja eelmüük tel. 631 3927.

VAT TEATER

R, 5. II kl. 11 Kuressaare kultuurikeskuses

Kl. 14 Salmel kultuurimajas K. Murutari "Tuudur, Plutt ja Magdaleena". Lavastaja A. Toikka.

R, 5. II kl. 19 Orissaare kultuurimajas W. Shakespeare'i "Cymbeline". Lavastaja R. Agur.

P, 7. II kl. 14 Peresafarid Guitar Safaris (Müürivahe 22) Nõia Safari ehk Nõidade võiduajamine.

Nõiapidu. Oodatud on kõik suured ja väikesed kostümeantud nõiad, nõiatantsu võistlus, kõige viledamatele, koledamatele ja osavamatele nõidadele auhinnad, kohal on ka peanõid Grendel ja tema abilise Rumpelpel. Sissepääs alates kl. 13.

E, 8. II kl. 12, T, 9. II kl. 11.30 ja N, 11. II kl. 14 Haljala rahvamajas "Mütsimehike".

VAT teatri info ja etenduste kohapeale tellimine E – R kl. 11 – 14, tel. 645 0959.

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

L, 6. II kl. 12 Hilli Ranna "Mustlastidruk Ringla".

Kl. 17 "Haldjaoõ" ovaalsali trepiallis.

P, 7. II kl. 12 Antanas Gudeliise "Nukumängulugu".

T, 9. II kl. 14 Eno Raua "Sipsik".

K, 10. II kl. 11 Leelo Tungla "Luigid, mu vennad" ovaalsalis.

N, 11. II kl. 11 "Sipsik".

Kl. 18 Vladimir Tarassovi "Elutarkus või elukartus" täiskasvanuile.

R, 12. II kl. 11 "Nukumängulugu".

L, 13. II kl. 12 "Sipsik".

Kl. 17 "Haldjaoõ" ovaalsali trepiallis.

P, 14. II kl. 12 "Nukumängulugu".

Eesti Riiklik Nukuteater (Lai 1, 10133 Tallinn) kassa on lahti T – R kl. 10 – 17,30, L, P kl. 11 – 14 ja üks tund enne õhtuse etenduse algust. Pileteid müüakse kuu mängukava ulatuses. Teater jätab endale õiguse teha mängukavas muudatusi. Info ja tellimused telefonil 641 1617, 641 1609. Piletid müügil ka piletillevis ja kaubamaja piletikeskuses.

VANEMUINE

Suures majas

R, 5. II kl. 19 I. Kálmáni "Montmartre'i kannike".

L, 6. II kl. 19 balletiõhtu "Maa laul" G. Mahleri muusikale.

P, 7. II kl. 12 V. Fortini muusikal kogu perele "Ooh, Pinocchio".

Kl. 19 W. Shakespeare'i "Hamleti tragöödia".

K, 10. II kl. 19 J. Giraudoux'i näidend "Undiin".

N, 11. II kl. 19 R. Frimli, H. Stotharti operett "Rose Marie".

R, 12. II kl. 18 V. Fortini muusikal kogu perele "Ooh, Pinocchio".

Kassa avatud E – L kl. 10 – 19, P üks tund enne etendust, tel. 434 059.

Väikeses majas

R, 5. II kl. 18 A. Ayckbourne'i "Hääleroovel".

L, 6. II kl. 19 L. Lunari komöödia "Kolmekesi kahe vahel".

T, 9. II kl. 19 R. Rose'i näidend "Kaksteist vihasid meest".

N, 11. II kl. 19 S. Schneideri draama "Õdede Bron-tede õed".

R, 12. II kl. 12 M. Tommingase tantsuetendus

"Kadunud naine minus" ("The Lost Spirit").

Kl. 18 A. Ayckbourne'i lastenäidend "Hääleroovel".

Kassa avatud T – L kl. 12 – 19, E ja P üks tund enne etendust, tel. 430 785.

Külastetud etendused

L, 6. II kl. 19 S. Schwartzi muusikal "Pagariproua" Järvakandi kultuurimajas.

L, 13. II kl. 19 F. Kafka P. Raudsepa õuduskomöödia "Metamorfoos" Rakvere teatris.

E, 22. II kl. 19 S. Schneideri draama "Õdede Bron-tede õed" Eesti Draamateatris.

Päasmeid on võimalik osta ja broneerida Vanemuise kassadest ja piletimüügieskusest (Rüütli tn. 2, Tartu).

Pensionäridele esimese rea piletid soodushinnaga, õpilastele ja üliõpilastele hinnasoodustus 30% (v.a. esietendused, salongiõhtud ja lasteetendused).

TARTU LASTETEATER

L, 6. II kl. 12 "Päevakoer ja peegel".

P, 7. II kl. 12 "Ilma lõputa lugu"

K, 10. II kl. 18 "Saa tühjaks mu süda"

N, 11. II kl. 11 "Valguse vennad"

kl. 18 "Ilma lõputa lugu"

R, 12. II kl. 11 "Üle linna Vinski"

kl. 18 "Kõu ja Pikker"

L, 13. II kl. 12 "Päevakoer ja peegel"

KONTSERT

EESTI KONTSERT

R, 5. II kl. 19 ESTONIA KONTSERTISAALI KAMMERLAVAL **Barthold Kuijken** (flööt, Belgia), **Gustav Leonhardt** (klavessiin, Holland). Kavas J. S. Bachi süüdid ja sonaadid. Piletid Tartus 30, 60 krooni, Tallinnas 75, 150 krooni.

L, 6. II kl. 19 NIGULISTES **Patrick Gallois** (flööt, Prantsusmaa). Kavas Telemanni 12 fantaasiat sooloflöödile. Piletid 50, 100 krooni.

P, 7. II kl. 19 ESTONIA KONTSERTISAALIS galakontsert. Esinevad **Hortus Musicuse** akadeemiline orkester, tütarlastekoor **Ellerhein**, **Eesti Rahvusmeeskoor**. Solistid **Monica Groop** (metsosopran, Soome), **Patrick Gallois** (flööt, Prantsusmaa), **Susanne Ryden** (sopran, Rootsi), **Helena Ek** (sopran, Rootsi), **Teete Jõks** (alt, Eesti), **Carl Unander-Scharin** (tenor, Rootsi), **Andrus Mitt** (bass), **Elina Mustonen** (klavessiin, Soome), **Aina Kalnciema** (klavessiin, Eesti), **Ivo Sillamaa** (klavessiin, Eesti). Dirigent **Andres Mustonen**. Kavas Mozarti avamäng ja 2 aariat ooperist "La Clemenza di Tito", KV 621, Händeli avamäng ja Xerese aaria ooperist "Xerxes", Händeli aaria oratooriumist "Herakles", C. Ph. E. Bachi flöödikontsert G-duur Wq 169, Charpentier' "Te Deum". Piletid 50 – 150 krooni.

T, 9. II kl. 17.30 VALGA MUUSIKAKOOLIS

P, 14. II kl. 18 VÕRU KULTUURIMAJAS KANNEL

K, 17. II kl. 19 PÄRNU RAEKOJAS

R, 19. II kl. 19 VIJANDI KULTUURIMAJAS

T, 23. II kl. 11 PUURMANI LOSSIS

T, 23. II kl. 18 LUUA KMK KLUBIS

L, 27. II kl. 15 PURTSE LINNUSES **Noobel Nelik**, Maano Männi (I viiul), Urmas Roomere (II viiul), Rain Vilu (vioola), Tõnu Jõesaar (tšello).

N, 11. II kl. 19 ESTONIA KONTSERTISAALIS **Rein Rannap** (klaver). Klassikakava "Draama". Kavas Bach, Chopin, Beethoven, Pärt. Piletid 30 – 80 krooni.

N, 11. II kl. 17 JÕGEVA MUUSIKAKOOLIS **Leho Ugandi** (viiul), **Aare Tammesalu** (tšello), **Lea Leiten** (klaver). Kavas Schuberti Klaveritrio B-duur op. 99, Šostakovitši Klaveritrio nr. 2 e-moll op. 67.

Eesti Kontserdi kassa on lahti E – R kl. 12 – 19, L kl. 12 – 17, P üks tund enne kontserdi algust. Pileteid on võimalik tellida hooaja kõikidele kontsertidele, info tel. 644 3198. Piletite broneerimine ja tellimine tel. 644 1308, faks 641 830, e-mail: info@concert.ee

EESTI FILHARMOONIA KAMMERKOOR

T, 23. II kl. 19 Rotermanni soolalaos Tallinnas

K, 24. II kl. 14 Rotermanni soolalaos Tallinnas

Eesti Filharmoonia Kammerkoor ja Tallinna Kammerorkester. Dirigent Tõnu Kaljuste.

K. A. Hermann–R. Kangro "Uku ja Vane-muine ehk Eesti rahvas ja jumalad"

R. Kangro "Uku ja Ecu".

Osades Voldemar Kuslap, Pirjo Levandi, Mati Turi, Allan Vurma, Aarne Talvik, Kaia Urb, Esper Linnamägi, Tiit Kogermann, Mikko Üleoja ja Olari Elts.

Piletid 30 krooni – 75 krooni.

Ettetellimine tel. 631 4646, 644 8926.

EESTI MUUSIKAKADEEMIA

P, 7. II kl. 16 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS magistrikontsert. **Jelena Laas** (viiul), klaveril **Elena Fomina**.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

L, 6. II kl. 17 KIEK IN DE KÖKIS esinevad **Anne Sarraپی klaveriklassi õpilased**.

P, 7. II kl. 13 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS esinevad **Laine Leichter, Leho Karini ja Mart Laasi tšelloklassi õpilased**.

L, 6. II kl. 15 MATKAMAJAS esinevad **Kai Ratassepä ja Mati Mikalai klaveriklassi õpilased**.

L, 13. II kl. 15 MATKAMAJAS esinevad **Tiiu Ranna kammeransambliklassi õpilased**.

Kaastegev **Moonika Sutt**.

kl. 17 KIEK IN DE KÖKIS esinevad **Ene Metsjärve klaveriklassi õpilased**.

P, 14. II kl. 13 MUSTPEADE MAJA OLAVI SAALIS esinevad **Helju Taugi kammeransambliklassi õpilased**. Kaastegev **Moonika Sutt** (laul).

ANSAMBEL HEINAVANKER

K, 17. II kl. 19 NIGULISTES ansambel **Heinavanker**. Kavas gregooriuse laul, Inglise ja Madalmaade varajane polüfonia, eesti vaimulikud rahvalaulud. Muusikaline juht **Margo Kõlar**. Gregoriaanika **Toivo Tulev**. Laulavad **Eike Kirikal, Kadri Hunt, Taniel Kirikal, Tõnis Kaumann, Erik Jõks, Joel Vahermägi**.

FESTIVITAS ARTIUM

P, 7. II kl. 18 TARTU ÜLIKOOLI AULAS

T, 9. II kl. 18 VIJANDI MUUSIKAKOOLIS **Tanel Joamets** (klaver), **Margus Vahemets** (klarnet). Kavas Debussy, Brahms.

KOORIMUUSIKA NIGULISTES

Niguliste 3

L, 6. II kl. 12 **Eesti Energia Meeskoor ja Klementi Naiskoor**, dirigent **Aime Pärisalu**.

L, 13. II kl. 12 TTÜ vilistlaste naiskoor, dirigent **Mait Männik**.

Igal laupäeval ja pühapäeval kl. 17 orelimuusika pooltund.

**KURESSAARE
RAEGALERII**
Kuressaare,
Tallinna 2

MAALINÄITUS "KUNST MEIE
KODUS" kuni 18. II.

Tööd saarlaste kodudest
(õlimaal, pastell, akvarell,
skulptuur).
Avatud T – R kl. 11–17.30,
L kl. 11–15.

**EESTI AKADEEMILISE
RAAMATUKOGU NÄITUSED**
Rävala pst. 10

Kuni 17. II
"August Annist – 100";
kuni 18. III "Eestimaa vanadel
postkaartidel ja fotodel".
Raamatukogu on lahti E – R kl.
10 – 20, L kl. 10 – 16.

**EESTI RAAMATU
AASTA
PEAKOMITEE**

asub Tartus Vanemuise 19.
Telefon 27 427 087,
faks 27 427 320,
e-mail: era@ilmamaa.ee

► SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917

Soome Instituudi raamatukogus saavad huvilised kasutada internetti ja tutvuda meie CD-ROMidega. Juurde on tulnud uumat **soome kirjandust**. Instituut on lahti kolmapäeviti kl. 10 – 18, teistel tööpäevadel endiselt kl. 10 – 16.

L, 6. II kl. 11 arutatakse instituudis luule tõlkimise projekti. Arutelu juhivad **Hasso Krull ja Tommi Parkko** jt. Sissepääs kusetega.

T, 9. II kl. 15 esitletakse Soome Suursaatkonnas **ajakirja Võõgorod Soome-teemalist erinumbrit**. Kutsetega.

E, 15. II kl. 16 tutvustatakse instituudis **Soome kaasaegse kunsti muuseumi Kiasmaga seotud uut projekti "Tühi must kast"**. Kuidas tuua Kiasma Tallinna? Kas selleks sobib üks suur must kast Tallinna südalinnas? Projekti tutvustab arhitektuuritundeng **Andres Vihmand**. Sellest, kui menukalt Kiasma senine tegevus on kulgenud ja mis veel kavas, räägib Kiasma juhataja **Tuula Arkio**. Ootame kõiki Kiasma, kaasaegse kunsti ja tühjade kastide huvilisi. Sissepääs on vaba. Täiendav info e-mail: maimu.berg@finst.ee

► SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 827 427 319, faks 427 097, e-mail: soome@ilmamaa.ee.

R, 5. II kl. 23.09 – 6. II kl. 1. Soome riigiraadios (RadioSuomi) otsesaade "Valoa ikkunasta": saadet juhivad Tartu stuudiost toimetaja **Esa Tuominen**.

T, 9. II kl. 17 jätkub tõlkekursus.

N, 11. II kl. 14 Kirjanduse Maja saalis **Vello Saage** etlemiskonkurss gümnaasistidele. Parimale soome autori loominguga esitajale auhind Soome Instituudilt.

► BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, EE0001 Tallinn, tel. 631 4010, e-mail: british.council@bctallinn.ee, interneti aadress: www.bctallinn.ee

► PRANTSUSE KULTUURIKESKUS Kuninga 4, EE0001 Tallinn, tel. 449 505

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Pikk 11, EE0001 Tallinn, tel. 640 6626, faks 640 6622.

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Raekoja plats 8, Tartu, tel. 827 433 944

► UNGARI KULTUURIESINDUS Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 6440 817 e-mail: uke@eki.ee

UNGARI KULTUURI KUU PÄRNUS

István Náderli õilmaale, Péter Balázs Kovácsi temperate, András Hüberi puusculptuuride, Urmas Bereczki keraamika näitus Pärnu Uue Kunsti Muuseumis (Esplanaadi 10).

Näitus "Ungarlased 1100 aastat tagasi" Pärnu muuseumis.

► TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT / GOETHE INSTITUUT Tolli 2, Tallinn, tel. ja faks 641 1439 dkl.gi@online.ee <http://www.goethe.de/ne/tal>

3. – 21. II Tallinna Saksa Kultuuriinstituudi/Goethe-Instituudi, Eesti Arhitektuurimuuseumi ja *Vitra Design Museum*'i ühisprojekt "Sada tooli: moodsa disaini klassika väikevormides" Eesti Arhitektuurimuuseumi saalis.

► AMERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS Kentmanni 20, EE0001 Tallinn, tel. 631 2212, faks 631 2026, e-mail: vaiko@usislib.ee; www.usislib.ee Infokeskus avatud külastajatele E, K, R kl. 14 – 17, teistel aegadel eelneval kokkuleppel telefoni teel.

► TAANI KULTUURIINSTITUUT Vene 14, EE0001 Tallinn, tel. ja faks 6466 373.

**LASTEKUNSTIKOOLI
GALERII**

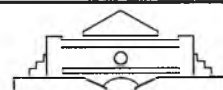
Tartu, Jakobi 52
Valik töid näituselt
"KUNSTISUVI" kuni 26. II.
Avatud E – R kl. 12 – 17.

**KIVIÖLI KUNSTIDE
KOOLI NÄITUSESAAIS**

Kiviõli, Vabaduse 6

Elin Kardi JOONISTUSED
kuni 6. III.

Avatud E – R kl. 11 – 18.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Kuni 20. II näitus "Klaverid ja klaverimängijad läbi aegade" viienda korruse trepialgla; kuni 20. II **Jüri Kase** maalid "Suvi Odistes" peanäitusesaalis;

22. II – 10. III "Jaapani keraamika" peanäitusesaalis;

kuni 26. II **Heli Männi** "Veneetsia karnevalimaskid" kuuenda korruse trepialgla; 5. – 26. II raamatukujunduse näitus "25 paremat" viienda korruse kataloogisaalis;

22. II – 4. IV projekt "Sajandi 100 suurkuju. Muusikud" seitsmenda korruse lugemissaalis; kuni 28. II "Eesti riiklikud teenetemärgid" harulduste kogu näitusesaalis.

Rahvusraamatukogu on lahti E – R kl. 10 – 18, harulduste kogu näitusesaalis kl. 10 – 17.

EV Kultuuriministeerium kuulutab välja konkursi riigi etendusasutuse **Eesti Kontsert**

DIREKTORI

1. septembrist 1999. a. vabanevale ametikohale

E E L D A M E

- kõrgharidust
- suhtlemisuskust (ka võõrkeeltes)
- informeeritust muusikaalust
- rahvusvahelise koostöö valmidust
- orienteerumist majanduses ja juriidilistes küsimustes
- soovitatavalt juhikogemust

Konkursist osavõtjal palume esitada avaldus

hiljemalt 26. veebruariks 1999. a. kella 15 Kultuuriministeeriumi kunstide osakonda aadressil tuba 108, Suur-Karja 23, Tallinn.

Info tel. 6 282 221.

TELLIMISKUPONG

☐ 1 aasta	288 kr.
☐ 6 kuud	144 kr.
☐ 3 kuud	84 kr.
☐ 1 kuu	28 kr.

EESNIMI		PEREKONNANIMI	
FIRMA		AMET	
TELEFON		AADRESS	

SIRP

Kohustun tasuma 10 päeva jooksul pärast arve saamist. ☐ ALLKIRI

Kupong saata aadressil SIRP pk. 388 Tallinn 10503 või faksile 6 449 247. Lähem teave tel. 6 448 868.

KIRJANDUSLIKUD KOLMAPÄEVAD

Tallinna Kirjanike Maja
musta laega saalis
Harju tänav 1

**10. veebruaril kell 18
MIKS KATASTROOFID?
Rühmituse Mustrid
luuleõhtu**

**Kauri Kallas, Janno Zöbin,
Villeme Valme**
Kaastegev ansambel ŠABDAH
Piletite tellimine ja info
telefonil 644 4583.
Piletid 25 krooni, õpilastele ja pensionäridele 10 krooni.

Järgmine kirjanduslik
kolmapäev:

**17. veebruaril kell 18
MATI MOGUČI – 18 aastane!**

Üritusi toetab
Eesti Kultuurkapital

Eesti Kirjanike Liit

V A A L G A L E R I I

Väike-Karja 12
KIWA maalid
"DESSANTA" kuni 20. II

Avatud T – R kl. 11–18 ja
L kl. 11–16.

Raekoja plats 14

Rein Kelpmani maalid "SININE
PÜHAPÄEV"
kuni 19. II.
Avatud E – L kl. 11 – 22,
P suletud.
Kunstimüük E – L kl. 11 – 17,
tel. 644 2758.

Lühike jalg 6

TARBEKUNSTI NÄITUSMÜÜK.
Ehaliil Halliste GOBELAANID
"PANTA RHEI".
Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17,
tel. 699 7825.

DRAAKONI GALERII
Pikk 18

Maali ja graafika
NÄITUSMÜÜK.

Avatud E kl. 10 – 17, T – R kl.
10 – 18, L kl. 11 – 16.
Piltide raamimine.

Tartu, Ülikooli 5

Stassise fotod
"SÜGISENE JA TALVINE
KADRIORG". Alates 7. II
Siiri Sisaski MAALID.
Avatud iga päev kl. 11 – 02.

GALERII KAKS

Lühike jalg 1

TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.

Avatud E – L kl. 10–18,
P kl. 10–17.

Vabaduse väljak 6

Sofi Arshase
klaasobjektid
"CONTACT" kuni 13. II.

Avatud T – L kl. 11–18.

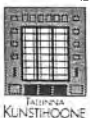

Kadrioru, Roheline aas 3
Lemming Nageli MAALID
"DOOMINO" kuni 7. II.
I korrusel E. Vilde muuseum.
Avatud K – E kl. 11 – 18.
Info tel. 426 300.

EESTI
VABAÕHUMUUSEUM

Park ja Kolu kõrts
on avatud iga päev kl. 10 – 18.

Eesti Vabaõhumuuseumi
telefoninumber 654 9117,
faksinumber 654 9127,
indeks 13521.

Vabaduse väljak 8

"SUITCASES" kuni 21. II.
Kuraator Timo Mähönen.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

Harju 12

Laurentsuse ja A. D. "MAALID"
kuni 21. II.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

GALERII MOLEN

Viru 19

SALONGIMÜÜK.
Kellad. Autoriehted.

Avatud T – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15.

ROTERMANNI SOOLALADU

Ahtri 2

Eesti Arhitektuurimuuseumi saalis "100 tooli: moodsa disaini klassika
väikevormides" (Vitra disainimuuseum) kuni 21. II.
Keldrikorrusel Rakvere ja Jõgeva kesklinna detailplaneeringu konkursitööd
kuni 7. II. Eesti Kunstimuuseumi näitusesaalis Ilmar Malini mälestusnäi-
tus "Volens nolens ehk tahes-tahtmata" kuni 21. II.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäevad iga kuu viimane reede,
laupäev ja pühapäev.

KUNSTIHOONE GALERIIS
Vabaduse väljak 6

Lauri Astala "ARS MAGNA
SCIENDI" kuni 21. II.

Avatud K – E kl. 12 – 18.

Hobusepea 8

Akna Urve Küttneri ehted.
Müügil AUTORIEHTED.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.

PÄRNU LINNAGALERII

Pärnu, Rüütli 30
"K ∞ S"

Triinu Maide keraamika, Kristel
Sibula klaas, Heidi Kuruski, Keret
Altpere tekstiil kuni 13. II.

Avatud T – R kl. 11 – 18,
L kl. 11–17.

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
GALERII

Tallinn, Tartu mnt. 1,
Helene Kuma NIPLISGRAAFIKA
ja Gani Dorini JOONISTUSED.
Avatud iga päev kl. 10 – 19.

KONRAD ADENAUERI
FONDI RUUMES

Tallinn, Vana – Viru 3

MAALID "TUNDMATU ALO
HOIDRE" kuni 5. III.

Avatud tööpäeviti kl. 9 – 17,
lõuna kl. 13 – 14.

TARTU KUNSTIMUUSEUM
Vallikraavi 14
Eduard Wiiralti GRAAFIKA.
Johannes Uiga.

Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäev on reede.

KIVISILLA GALERII
Raekoja plats 18
EESTI KUNSTI PÜSIEKSPOSIT-
SION,
KONRAD MÄE MÄLESTUS-
NÄITUS kuni 14. II.
Jaan Grünbergi MONOTÜÜPIAD
kuni 14. III.

Avatud K – P kl. 11 – 18.
Tasuta külastuspäev on reede.

A.H. Tammsaare muuseum
L. Koidula 12 a

Tiina Tammetalu, Lilian Moso-
lainen ja Jaan Elkeni MAALID
"2+1" kuni 7. II.

Avatud K – E kl. 11 – 18.

Tartu, Baeri 2

Sirje Protsini
"SILM – SALABIM" kuni 20. II

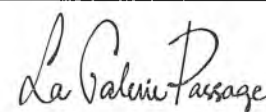
Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 10 – 15.
Raamimistööd.

Pärnu, Esplanaadi 10
Pärnu uue kunsti muuseumis
"UNGARI KAASAEGSE KUNSTI
NÄITUS". Väljas on István Ná-
deri, Péter Balázs Kovács, Anna
Pauli, András Húberi ja Urmas
Bereczki tööd.

Kärt Putki isiknäitus
"START + STOPP", Ly Lestbergi
fotonäitus "EI MIDAGI".
Näitused on lahti iga päev
kl. 9 – 21.

Raamatukogu on lahti
T – R kl. 13 – 19 ja L kl. 10 –
14, vestlusringid (T kl. 16 inglise
keel, N kl. 16 saksa keel), Inter-
neti punkt on lahti T – R kl. 14 –
19, L kl. 10 – 14.
Internetis: www.chaplin.ee
Info tel. 8244 30 772.

Narva mnt. 15

(Aedvilja tn. poolt)

PÜSIEKSPOSITSIOON.

Avatud E – R kl. 10 – 18 ja
L kl. 10 – 15. Tel. 631 2551.
Galeriis aidatakse valida raame ja
raamitakse pilte.

Vabaduse v. 6 (tel. 448 971),
Tartu mnt. 1 (tel. 432 798)
KUJUTAVA JA TARBEKUNSTI
SALONGIMÜÜK, KUNSTITARVETE
MÜÜK, PILTIDE RAAMIMINE.
Avatud E – R kl. 10 – 17, L kl. 10 – 15.

Tartu, Kuperjanovi 9

Püsiekspositsioon
"EESTI. MAA, RAHVAS,
KULTUUR",
"PORTSELANNUKUD".
"IŽMAKOMID" (kuraator Art Leete)
kuni 14. II,

"STIILNE MÖÖBEL" (kuraatorid
Piret Õunapuu ja Vaike Reemann)
kuni 7. II, "LANGENUD SAN-
GARITE PIKK TEE KOJU" kuni
12. II. Reedeti sissepääs tasuta.
K – P kl. 11 – 18.

Avatud kohvik ja müügilett.
Info tel. 827 421 311.
ERM internetis
<http://www.erm.ee>

29. jaanuar
7. veebruar 1999

TALLINNA X BAROKKMUUSIKA FESTIVAL

Estonia kontserdisaal 7. veebruar kell 19

GALAKONTSERT

Hortus Musicuse akadeemiline orkester,
tütarlastekoor "Ellerhein",
Eesti Rahvusmeeskoor
Solistid: Monica Groop (metsosopran),
Patrick Gallois (flööt), Susanne Rydén (sopran) jt.
Dirigent Andres Mustonen

Mozarti ja Händeli aariad ooperitest
J. S. Bach. Kontsert C-duur kolmele klavessiinile, keelpillidele
ja basso continuole, BWV 1064
C. Ph. E. Bach. Flöödikontsert G-duur, Wq 169
Charpentier. *Le Deum*

Festivali kunstiline juht

ANDRES MUSTONEN

Postimees

Eesti Kontserdi piletikeskus

tel: 6441 308, faks: 6418 304
e-mail: info@concert.ee

Võru Linnavalitsus koostöös Eesti Arhitektide Liidu ja Eesti Kultuurkapitaliga kuulutab välja **Võru vanalinna keskväljaku** ja selle lähiümbruse detailplaneerimise ja võimaliku hoonestuse lahenduse ideekavandi arhitektuurivõistluse

Võistluse märgusõna on "Võru kesklinn"

Võistlus algas 27. jaanuaril.

Võistlustööd esitada **3. maiks 1999** kella 14 Võru Linnavalitsusse
Jüri tn. 11, 65608 Võru.

Arhitektuurivõistluse lähtedokumentatsioon väljastatakse

Võru Linnavalitsusest, telefon 8 278 21 965, faks 8 278 21 055 tööpäevadel 10 – 16;
Eesti Arhitektide Liidust Lai tn. 29, Tallinn, telefon 641 1737.

Võistlustingimuste saamiseks **tasuda 200 krooni**

Võru Linnavalitsuse arvele nr. 10402007003009

Eesti Ühispanga Võru kontoris, kood 401.

Võru Linnavalitsus

Loovkunstnike stipendiumid

UNESCO Aschbergi stipendiumid aastateks 1999-2000.

Kujutava kunsti vallas on võimalik taotleda stipendiumi Austraaliasse, Hong-Kongi, Londonisse, Tšehhimaale, Jordaaniasse, Indiasse, Indoneesiasse, Keeniasse, Luksemburgi, Mehhikosse, Hollandisse, Norrasse, Pakistani või USAsse.

Muusikuid ootavad Kanada, Prantsusmaa ja Singapur, tantsijaid Buenos Aires, Pariis, Hamburg, Monaco, Zürich, Bangkok ja London. Kirjanikele on avatud residentsid Prantsusmaal, Ungaris, Indias ja Palestiinas.

Teatraalidele Indias, Indoneesias, Senegalis ja Singapuris.

Meediakunstnikud võivad teha taotluse stipendiumiks Prantsusmaale, Tšehhimaale, Saksaamaale, Mehhikosse või Palestiinasse.

Enamik stipendiume on kuuks kuni kolmeks, võimaldades katta sõidu- ja elamiskulud, pakkudes õpingu- ja tööttingimusi. Et kõik pakkumised erinevad, tuleks huvilistel täpsema info saamiseks pöörduda **Eesti UNESCO keskusse** Tallinnas Pärnu mnt.10, suurest trepist üles ja vasakule. Telefon 644 1431 ja 631 3757.

UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon

TALLINNA
FILHARMOONIA

6. veebruaril kl. 19
Estonia kontserdisaalis

"Saarsalu In Swing"

Lembit Saarsalu (saksofon),
Irina Rodiles (laul, Moskva) ja
Estonian Dream Big Band
esitavad populaarset
jazziklassikat.
Õhtut juhib Tarmo Leinatamm.
Infotelefon 645 2453.

VANALINNA
MUUSIKAMAJA

LASTERING VEERIK

ootab

2 – 6aastasi
muusikahuvilisi lapsi
koos isade ja emadega
laulma, mängima ja
tantsima.

Tunnid toimuvad esmaspäeviti ja
kolmapäeviti kell 11 Uus tn. 16c.
Info telefonil 644 0711.

TARKUS TARVILINE VARA!

Prantsuse, itaalia,
soome, rootsi, saksa,
inglise, hollandi ja his-
paania keele kursused
alates 17. veebruarist
ning laupäevakursused
alates 20. veebruarist.
INFO Mare Mandre
koolitusfirma tel. 654
2044.

5. – 11. veebruar

Kl. 12.30, 15, 17.45, 20.30 "Riigi
vaenlane" ("Enemy of the State")
Touchstone Pictures 1998. a. madi-
nafilm. Peaosades Will Smith, Gene
Hackman. Lavastaja Tony Scott.

11. veebruaril ei toimu filmi "Riigi
vaenlane" seanssi kl. 20.30.

11. veebruaril kl. 20.30 "Soovid
mängida" ("The Game"), Polygram
Pictures, 1997. a. thriller. Lavastaja
David Fincher. Peaosades Michael
Douglas ja Sean Penn.

Kinol on õigus teha mängukavas muu-
datusi.

Neljapäeviti esimesel seansil mak-
savad piletid 20 krooni, pensionäride 6
krooni. Dolby stereoheli.
Info tel. 644 1919.

KUKU

Tallinnas 100,7 Mhz
Järvamaal 100,5 MHz
Mulgimaal 100,8 MHz
Haapsalus 100,9 MHz
Tartumaal 101,2 MHz
Õtepääl 102,4 MHz
Niitväljal 102,7 MHz

RAADIO MÕTLEVALE INIMESELE

INFOTELEFON

FAKS

e-mail

Sirp internetis

Peatoimetaja,

Teater

Peatoimetaja asetäitja,

Muusika

Esseistika

Kirjandus

Kunst

Film

6 448 868

6 449 247

sirp@sirp.ee

http://www.sirp.ee

Peatoimetaja,

Teater

Peatoimetaja asetäitja,

Muusika

Esseistika

Kirjandus

Kunst

Film

Tarmo Teder

6 443 008

6 448 820

6 448 820

6 443 008

6 448 820

10503 Tallinn, Pärnu mnt. 8, II korrus

10148 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388

Väljaandja, kirjastus Perioodika,

Tallinn, Pärnu mnt. 8

Trükk, AS Printall, Tatari 64

Kaastööd tuua Word 6.

Praaeksemplaride korral helistada tel. 681 411.

INDEKS 69786

SIRP

EESTI KULTUURKAPITAL

Honorare makstakse T ja K kl. 14 – 16.

Lugupeetud autorid! Teatage meile oma aadress,

arveldusarve number pangas ja isikukood.

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL

KULTUURKAPITAL